

Esiripun edessä -

Suomalais-amerikkalainen yhdistys osana Yhdysvaltain

kulttuuriohjelmaa Suomessa 1950–1959

Pro gradu –tutkielma

Suomen ja Pohjoismaiden historia

Lokakuu 2011

Antti Aalto

Helsingin yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Kylmän sodan psykologia ja kulttuurinen vaikuttaminen	1
1.2 Aiempi tutkimus	6
1.3 Tutkimustehtävä, rajaus, lähteet ja rakenne	9
2. Suomalais-amerikkalainen yhdistys – poliittisesta mielenilmauksesta oikeaksi yhdistykseksi	12
2.1 Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen synty	12
2.2 Toiminnan vakiintuminen	16
2.3 Toiminnan pääjuonteet 1950-luvulla	19
3. Yhdysvaltain kulttuuriohjelma	22
3.1 Yhdysvaltain tiedotusorganisaation historia ja synty	22
3.2 Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen toiminta Suomessa	29
3.3 Maaohjelma Suomea varten	34
4. Tiedotuslaitoksen verkostona (1950–1954)	38
4.1 Paikallisosastojen merkitys ja tapaus Yrjö Kallinen	38
4.2 Kuuluisia vieraita	42
4.3 Tapaus Tennessee Williams	45
4.4 Yhdysvaltain rotukysymys kulttuuriohjelman välineenä	47
4.5 CEAA – yhdistys osana eurooppalaista kontekstia	51
5. Kasvun aika (1955–1959)	56
5.1 Tapaus ilmavoimien sinfoniaorkesteri ja kielikurssit	56
5.2 Amerikkalaisuutta maakuntiin Amerikan päivien avulla	61
5.3 Valtuuskunta	66
5.4 Tiedotuslaitoksen kenttäohjelman osaksi	71
6. Johtopäätökset	76
Lähteet ja kirjallisuus	81
Liitteet	87

1. Johdanto

1.1 Kylmän sodan psykologia ja kulttuurinen vaikuttaminen

Kylmän sodan aikana termi ”psykologinen sodankäynti” oli yleisesti käytössä Yhdysvalloissa. Maailmansotien aikana se oli mielletty ensisijaisesti sotilasoperaatioiden apuvälineeksi, mutta kylmän sodan aikana se laajennettiin tarkoittamaan kaikkea toimintaa, jonka tarkoituksena oli vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen tai edistää ulkopolitiikan intressejä aseettomin keinoin. Psykologinen sodankäynti ei tarkoittanut pelkästään propagandaa, vaan siihen laskettiin kuuluvan kaikki salaisista operaatioista aina elinkeino- ja talousapuun ja koulutusvaihtoon.¹

Yhdysvaltain tiedustelutiedot johdonmukaisesti ennakoivat 1940-luvun lopulla, että Neuvostoliitto ei ryhtyisi avoimeen sotilaalliseen konfliktiin vaan edistäisi intressejään ensisijaisesti poliittisin, taloudellisin ja psykologisin keinoin.² Tämän johdosta Yhdysvallat otti samat keinot käyttöön ja kehitti omat psykologiset operaationsa Neuvostoliittoa vastaan.³ Psykologiset operaatiot jakaantuivat kahteen rintamaan. Ensimmäinen rintama oli CIA:n johdolla käyty aggressiivinen salaisten operaatioiden ja jyrkän propagandan kampanja, joilla saatiin muun muassa vietyä kommunisteilta kannatusta Italian vuoden 1948 vaaleissa.⁴ Toinen rintama oli avoin propagandatoiminta⁵ ja kulttuuridiplomatia.⁶ Tässä toiminnassa Yhdysvallat käytti

¹ Osgood 2006, 33–35. Yhdysvaltain hallituksen virkamiehet puhuivat julkisuudessa tiedotustoiminnasta (*”information”*). Salaisissa sähkeissä termejä *”psykologinen sodankäynti”*, *”poliittinen sodankäynti”*, *”propaganda”* ja *”psykologinen strategia”* käytettiin rinnakkain.

² Osgood 2006, 35.

³ Hixson 1997, 1–55; Osgood 2006, 15–45; Cull 2008, 1–67.

⁴ Hixson 1997, 12–13; Cull 2008, 43.

⁵ Propagandalla tarkoitetaan pohjimmiltaan kaikkia toimia ja menetelmiä, joilla yritetään vaikuttaa tietyn joukkion tunteisiin, asenteisiin ja käytökseen. Tämä tapahtuu salaamalla propagoijan tarkoitus. Propaganda eroaa käsitteenä tiedosta, joka yrittää siirtää faktoja objektiivisesti, sekä valistuksesta/kasvatuksesta, joka antaa vastaanottajan muodostaa itse oman mielipiteensä. Propaganda ei myöskään ole välttämättä valheellista, kuten yleisesti uskotaan. Usein on nähtykin, että kaikkein tehokkain propaganda on totuuksiin perustuvaa, sillä todenmukainen informaatio saa yleisön paremmin vakuuttuneeksi kuin selkeät valheet. Osgood 2006, 7–8.

⁶ Kulttuuridiplomatiaksi voidaan laskea esimerkiksi kieliopetus, koulutusvaihto, hallituksen sponsoroimat näytelmä- tai musiikkikiertueet ja muut kulttuuriset kontaktit. Toiminnan tarkoitus on täydentää kulttuuridiplomatiaa harjoittavan maan ulkopolitiikkaa. Arndt 2005, 142.

hyväksi ulkomailla sijaitsevia toisen maailmansodan perua olevia tiedotustoimistojaan, jotka tunnettiin nimellä *United States Information Service, USIS*.⁷

Yhdysvalloissa kulttuuridiplomatia ja tiedotustoiminta olivat toisen maailmansodan jälkeen State Departmentin valvonnassa olevien eri virastojen kontolla. 1950-luvun alkupuolella Suomen ohjelmaa hoiti USIE (*Office of United States Information and Educational Exchange*) -niminen virasto.⁸ Vuonna 1953 julkinen diplomatia⁹ siirrettiin kokonaan oman viraston vastuulle, joka seurasi State Departmentin yleistä politiikkaa toiminnoissaan. Viraston nimeksi tuli *United States Information Agency, USIA*.¹⁰ Euroopassa molemmat tiedotustoimistot tunnettiin alusta alkaen nimellä *United States Information Service, USIS*.¹¹ Tässä tutkielmassa käytetään selkeyden säilyttämiseksi USIS/USIE/USIA:sta yleisnimitystä "tiedotuslaitos".

Tiedotustoiminnan ja julkisen diplomatian tarkoitus oli lyhyesti tiivistettynä saada tavallinen kansa, suuri yleisö, myötämieliseksi Yhdysvalloille, ja sitä kautta hyväksymään ja ymmärtämään paremmin Yhdysvaltain ajamaa politiikkaa. Tätä kuvastaa hyvin USIA:n tunnuslause, "*Telling America's Story to the World*".¹² Viraston tarkoituksena ei ollut muuttaa suoraan käsityksiä Yhdysvaltain politiikasta, vaan pehmentää maan imagoa inhimillistämällä sitä, ja sitä kautta saada ihmisiä ymmärtäväisemmiksi Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa kohtaan. Tärkeällä sijalla oli mm.

⁷ Cull 2008, 98.

⁸ Cull 2008, 48.

⁹ USIA:n, ja sen edeltäjien, harjoittama kulttuuridiplomatia, tiedotustoiminta eli propaganda, henkilövaihto ja radiolähetystoiminta on niputettu termin "*julkinen diplomatia*" ("*Public diplomacy*") alle. Eli se on kiertoilmaisua ja paremmin päivänvaloa kestävä vaihtoehto propagandalle. USIA:n historiaa tutkineen Nicholas J. Cullin mukaan julkinen diplomatia eroaa perinteisestä diplomatiasta siinä, että toisin kuin perinteisessä diplomatiassa, jossa ulkopoliittikkaa hoidetaan valtioiden välillä hallitustasolla, julkisessa diplomatiassa valtio harjoittaa ulkopoliittikkaansa olemalla yhteydessä ulkomaisiin yleisöihin, eli tavalliseen kansaan. Itse termi "*julkinen diplomatia*" kehitettiin vasta 1965, mutta sittemmin sitä on käytetty akateemisessa tutkimuksessa kuvaamaan Yhdysvaltain tiedotuslaitosten toimintaa yleisenä kattoterminä. Julkiselle diplomatialle on leimallista myös se, että se ei välttämättä tavoittele massayleisöä vaan paikallisesti tärkeitä yksilöitä. Nämä paikalliset kohteet voivat sitten kommunikoida tarkoitettun sanoman suurelle yleisölle, joko siksi koska heillä on paikallista uskottavuutta, tai siksi, että he tulevat myöhemmin osaksi valtakoneistoa. Henkilövaihto-ohjelma on tästä hyvä esimerkki. Cull 2008, xv–xvi.

¹⁰ Osgood 2006, 88–91; Cull 2008, 81–96.

¹¹ Cull 2008, 98.

¹² Cull 2008, 1.

positiivisten kulttuuristen, materialististen ja taiteellisten saavutuksien assosioiminen maahan.¹³

Tiedotustoiminta toimi Yhdysvaltain normaalin ulkopolitiikan linjojen mukaisesti patoamispolitiikan apuna, erityisesti siellä missä Neuvostoliiton propagandan katsottiin olevan kansan keskuudessa otollista maaperää.¹⁴ Suomi oli tässä tematiikassa omanlaisensa poikkeus, sillä se oli länsimainen demokratia Neuvostoliiton vaikutusvallan piirissä,¹⁵ jota kuitenkin oli perinteisesti arvostettu Yhdysvalloissa.¹⁶ YYA-sopimus ja Marshall-avusta kieltäytyminen oli vienyt Suomen Neuvostoliiton etupiiriin ja monet länsileirissä pelkäsivätkin, että sopimus sitoisi Suomen tiukasti itäblokkiin.¹⁷ Tämän johdosta Suomen länsiyhteyksiä yritettiin vahvistaa.

Suora sotilaallinen ja näkyvä poliittinen apu olivat poissuljettuja, joten käyttöön otettiin hienovaraisemmat keinot.¹⁸ SDP sai läntistä rahoitusta toimintaansa varten, sillä sen katsottiin voivan viedä kommunisteilta kannatusta eduskuntavaaleissa, ja myöhemmin 1950-luvulla myös ammattiliitoissa.¹⁹ Suomalaista metsäteollisuutta ja energiantuotantoa tuettiin lännestä saaduilla lainoilla. Taustalla oli ajatus, että Suomen talouden kehitys ja länsikaupan kasvu kaventaisi idänkaupan suhteellista merkitystä Suomelle ja siten Neuvostoliiton kykyä painostaa maata.²⁰ Sama ajattelutapa oli näkynyt jo 1940-luvun loppupuolella länsivaltojen tuettua Suomen metsäteollisuuden länsivientiä ja elinkeinoelämän modernisointia.²¹ Samasta syystä Yhdysvallat ei

¹³ Osgood 2006, 215.

¹⁴ Neuvostoliitto haki liittolaisia erityisesti kolmannesta maailmasta, joten Yhdysvaltain kulttuuriohjelman suurimmat voimavarat suuntautuivat yhä kasvavin määrin Aasiaan 1950-luvulla. Osgood 2006, 104–150.

¹⁵ Hanhimäki 1996, 27.

¹⁶ Yhdysvaltain suhtautumisesta Suomeen heti toisen maailmansodan jälkeen katso Berry 1987.

¹⁷ Meinander 2006, 192; Aunesluoma 2011, 104–109, Suomi sai kuitenkin Marshallin apuun verrattavia luottoja vuosina 1947–1952 yhteensä 82,3 miljoonaa dollaria.

¹⁸ Hanhimäki 1996, 92.

¹⁹ Katso Majander 2007. SDP:tä rahoittaneiden järjestöjen takaa löytyi myös CIA.

²⁰ Jensen-Eriksen 2007 A, 208–220.

²¹ Kuisma 1997, 21–30. Länsivallat tukivat ensisijaisesti Suomen metsäteollisuutta sillä avoin tuki sotakorvauksia ja myöhemmin idänkauppaa palvelleelle metalli-, kone- ja laivanrakennusteollisuudelle olisi ollut lännessä poliittisesti arveluttavaa. Kyseisten teollisuushaarojen tuotteiden katsottiin palvelevan Neuvostoliiton sotateollisuutta, koska ne vapauttivat Neuvostoliiton omaa teollisuutta sotapannisteluihin.

myöskään soveltanut vientikieltopoliitikkaansa Suomeen.²² 1950-luvulla myös öljypoliitikka tuli mukaan kun länsivallat ryhtyi vastatoimiin estääkseen Suomen raakaöljyhuollon valumisen Neuvostoliitolle.²³

Myös Suomessa oli tahoja, jotka halusivat vahvistaa maan läntisiä suhteita olemassa olevan poliittisen tilanteen sallimin keinoin. Tämä näkyi 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa erityisesti taloudessa, kun sekä finanssimaailmassa että politiikassa vaikuttaneet toimitusjohtajat ja vuorineuvokset vaalivat Suomen teollisuuden ja finanssimaailman läntisiä yhteyksiä.²⁴ Samat henkilöt halusivat luonnollisesti edesauttaa myös Suomen kulttuurista integroitumista länteen ja Euroopan kulttuuriperimään. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Suomen Rooman-instituutin perustaminen ja rahoittaminen 1950-luvun alussa.²⁵ Osittain samat henkilöt vaikuttivat myös Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnassa.

Suomen läntinen integraatio ja kansainvälinen "avautuminen" huipentui 1950-luvun puolivälissä. Paasikiven kauden lopulla tapahtui suuria muutoksia: liittyminen Pohjoismaiden neuvostoon ja YK:hon, Porkkalan palautus ja Neuvostoliiton tunnustus Suomen puolueettomuudelle. Kekkonen presidenttikauden alkua voidaan täten pitää suurena vedenjakajana Suomen astumisessa ulos eristyneisyydestään.²⁶ Suomen asteittainen tulo kansainväliselle näyttämölle näkyi myös Yhdysvaltojen suhtautumisen muuttumisena. Kylmän sodan alkuvuosina Suomi oli profiloitunut Yhdysvalloissa maana, joka pystyi säilyttämään parlamentaarisen demokratian ja läntiset suhteet huolimatta Neuvostoliiton läheisyydestä ja painostuksesta. Kommunistivaikutusten torjuminen Neuvostoliiton rajan tuntumassa oli ollut oiva propagandistinen muistutus kauempana sijainneille maille länsimaisten arvojen voitokkuudesta.²⁷ Vuoteen 1956 mennessä Suomi oli menettänyt positiivisen symboliarvonsa Yhdysvaltain silmissä, sillä

²² Paavonen 1998, 83.

²³ Katso Kuisma 1997.

²⁴ Jensen-Eriksen 2007 A, 18; Kuisma 1997, 28–29.

²⁵ Katso Setälä & Suvikumpu 2004.

²⁶ Soikkanen 2003, 31–39.

²⁷ Hixson 2008, 170; Hanhimäki 1996, 166–177.

Neuvostoliitto oli ottanut Suomen rauhanomaisen rinnakkaiselon propagandan välineeksi.²⁸

Yhdysvaltain ulkoministeriö oli jo vuoden 1950 aikana määritellyt Suomen aseman Neuvostoliiton etupiirissä. Määrittelyn mukaan Yhdysvaltojen ei tulisi ryhtyä mihinkään sotilaallisiin toimenpiteisiin Neuvostoliiton mahdollisen Suomeen kohdistuvan hyökkäyksen sattuessa. Toiminnan painopiste olisi poliittisissa ja psykologisissa toimenpiteissä.²⁹ Yhdysvallat ei luonnollisesti halunnut aiheuttaa selkkausta, joka johtaisi Neuvostoliiton sotilaallisiin vastatoimiin tai sen tukemaan kommunistivallankaappaukseen, joten Suomea kohtaan harjoitettavan politiikan tuli olla äärimmäisen hienovaraista, ettei se herättäisi reaktioita Suomen itäisessä naapurissa.³⁰ Edellä on mainittu kuinka Yhdysvallat käytti kauppaa- ja finanssipolitiikkaa apunaan sitoessaan Suomea osaksi länttä. Vähemmälle huomiolle tutkimuksessa on jäänyt tässä tutkimuksessa käsiteltävä Yhdysvaltain valtiojohtoinen kulttuuridiplomatia- ja propaganda eli Yhdysvaltain kulttuuriohjelma Suomessa.

Yhdysvaltain Suomeen suuntaama kulttuuriohjelma toimi edellä mainitun periaatteen mukaisesti, ikään kuin sordiino päällä, jottei sen toiminta olisi herättänyt liikaa huomiota. Yhdysvaltain tiedotuslaitos oli tottunut käyttämään apunaan maailmalla toimiessaan amerikkalaisia yhdistyksiä ja kansalaisjärjestöjä, sillä ne toimivat Yhdysvaltain hallituksesta riippumattomina.³¹ Tiedotuslaitoksen USIS-toimistot toimivat toki täysin avoimesti maailmalla, mutta mitä enemmän tiedotuslaitos sai yhteistyökumppaneita järjestämään tapahtumia ja ohjelmaa, sitä enemmän sen vaikutus saatiin vietyä kulissien taakse. Suomessa tiedotusohjelma toteutti toista tiedotuslaitoksen tunnetuista taktiikoista: se etsi paikallisia yhteistyökumppaneita, joita se pystyi käyttämään hyväkseen kulttuuritapahtumien järjestämisessä ja haluamansa sanoman levittämisessä. Suomessa tiedotuslaitoksen yksi ensimmäisiä ja tärkeimpiä kumppaneita oli Suomalais-amerikkalainen yhdistys. Tämä tutkimus kertoo miksi.

²⁸ Aunesluoma 2011, 118–119; Hanhimäki 1996, 164–165

²⁹ Hanhimäki 1996, 92.

³⁰ Kuisma 1997, 27. Käytännössä tämä tarkoitti taloudellista tukea eri muodoissa.

³¹ Kraske 1985, 3–11; Osgood 2006, 215.

1.2 Aiempi tutkimus

Yhdysvaltain kulttuuridiplomatiaa ja propagandaa Suomessa ei ole juurikaan tutkittu. Suomessa tähän aiheeseen on tarttunut ainoastaan Marek Fields, joka vuoden 2009 liseniaatintyössään tutki Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian propagandaa ja kulttuuridiplomatiaa Suomessa vuosina 1945–1962.³² Fieldsin tutkimus oli ensimmäinen aiheesta ja on siksi hyödyllistä ja tarvittavaa perustutkimusta. Fieldsin lähtökohtana oli selvittää miten edellä mainitut läntiset suurvallat harjoittivat kulttuuri- ja propagandatoimintaa Suomessa.

Fields ei käsittele Suomalais-amerikkalaista yhdistystä muutamaa mainintaa lukuun ottamatta vaan pysyttelee yleisten vaikutusmekanismien parissa. Tämän johdosta hänen näkökulmansa Yhdysvaltain tiedotustoimintaan Suomessa on erilainen kuin tämän tutkielman näkökulma, joka keskittyy tapaustutkimukseen. Voidaan pikemminkin nähdä, että tämä tutkielma täydentää Fieldsin aloittamaa tutkimusta Yhdysvaltain kulttuuridiplomatiasta Suomessa. Fieldsin tutkimusta lukuun ottamatta aihepiiriin suoraan liittyvää tutkimusta ei ole tehty, joten tässä tutkimuksessa liikutaan pitkälti alkuperäislähteiden varassa ja käytetään tutkimuskirjallisuutta taustatukena.

Ennen Fieldsiä vieraan vallan kulttuuripropagandaa Suomessa on tutkinut myös Britta Hiedanniemi, joka tutki kansallissosialistisen Saksan kulttuuripropagandatoimia Suomessa ennen jatkosotaa.³³ Suomalais-amerikkalaista yhdistystä ei ole ennen tätä tutkielmaa tutkittu juurikaan kylmän sodan kontekstissa. Yhdistystä on aikaisemmin tutkittu vain Veera Heinosen pro gradu -tutkielmassa, jossa yhdistyksen perustamista käsiteltiin osana rauhanopposition toimintaa jatkosodan ajan Suomessa.³⁴ Ohto Mannisen ja Raimo Salokankaan Eljas Erkko -elämäkerrassa käsitellään myös yhdistyksen perustamista osana rauhanopposition toimintaa.³⁵ Suomi-Neuvostoliitto-

³² Katso Fields 2009.

³³ Katso Hiedanniemi 1980.

³⁴ Katso Heinonen 1998.

³⁵ Katso Manninen & Salokangas 2009, 417–425.

Seuran historiikista löytyy myös maininta yhdistyksestä, joskin taas rauhanopposition kontekstissa.³⁶

Suomen läntisten suhteiden vahvistamista kylmän sodan aikana on sivuttu suomalaisissa tutkimuksissa. Näkökulma näissä tutkimuksissa on ollut poikkeuksetta taloudellinen. Esimerkkeinä voidaan mainita Niklas Jensen-Eriksenin metsäteollisuuden historiikki ja kauppapoliittiset tutkimukset,³⁷ Markku Kuisman Neste-tutkimus,³⁸ Tapani Paavosen kauppapolitiikan tutkimukset³⁹ ja viimeisimpänä Juhana Aunesluoman kauppaja integraatiopolitiikan tutkimus.⁴⁰ Myös viimeisimmissä Suomen historian yleisesityksissä Suomen länsisuhteita on korostettu, erityisesti ulkomaankaupan osalta.⁴¹ Tutkimusten painottuessa taloudellisiin näkökulmiin voidaan huomata, että tutkimuskentässä on kulttuurin mentävä aukko.

Jussi Hanhimäki on onnistunut kuvaamaan Yhdysvaltain suhtautumista Suomeen kylmän sodan aikana.⁴² Hanhimäki on käytännössä ainoa tutkija, joka on kirjoittanut Suomesta Yhdysvaltain näkökulmasta. Tutkimuksessaan hän on osoittanut kuinka Yhdysvaltain käsitys Suomen puolueettomuudesta kehittyi YVA-sopimuksen solmimisen myötä ja muuttui 1950-loppupuolelle tultaessa. Hanhimäen tutkimus on ollut tämän tutkielman yksi tärkeimmistä taustateoksista. Myös Tuomo Polvinen on kirjoittanut onnistuneesti Suomen suhteista länteen, mutta hän lopettaa käsittelynsä jo vuoteen 1947.⁴³ Valitettavasti kumpikaan edellä mainituista tutkijoista ei ole juurikaan käsitellyt kulttuurisia puolia tutkimuksissaan.

Suomalaisessa kylmän sodan ajan tutkimuksessa on viime aikoina lähdetty hakemaan uusia näkökulmia. Mikko Majander on tutkinut SDP:n ja SAK:n Yhdysvalloista tullutta

³⁶ Katso Kinnunen 1998, 108.

³⁷ Katso Jensen-Eriksen 2008, Jensen-Eriksen 2007 A, Jensen-Eriksen 2007 B, Jensen-Eriksen 2006, Jensen-Eriksen 2005 A ja Jensen-Eriksen 2005 B.

³⁸ Katso Kuisma 1997.

³⁹ Katso Paavonen 2008, Paavonen 1998, Paavonen 1991 A ja Paavonen 1991 B.

⁴⁰ Katso Aunesluoma 2011.

⁴¹ Katso esimerkiksi Meinander 2006, 197.

⁴² Katso Hanhimäki 1996.

⁴³ Katso Polvinen 1986.

rahoitusta kylmän sodan ensimmäisenä kymmenenä vuotena.⁴⁴ Hän on osoittanut kuinka osittain CIA:n tukemat amerikkalaiset järjestöt tukivat kommunismin vastaista taistelua Suomessa rahoittamalla edellä mainittuja järjestöjä. Jarkko Vesikansa on tutkinut toisenlaista kommunismin vastaista taistelua Suomessa perehtymällä Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki -järjestöön, joka oli porvariston ja työnantajien kulissien takainen antikommunistinen tiedusteluorganisaatio ja ajatushautomo.⁴⁵ Järjestön toiminnassa oli mukana suomalaisia toimijoita, jotka vaikuttivat myös Suomalais-amerikkalaisessa yhdistyksessä, kuten tulen myöhemmin näyttämään.⁴⁶ Lähellä Vesikansan teemoja on ollut myös Jari Leskinen, joka on tutkinut suomalaista Sotavahinkosäätiötä ja sen osuutta kommunismin vastaisessa taistelussa Suomessa 1950-luvulta 2000-luvulle.⁴⁷ Majander ja Vesikansa ovat harvoja suomalaisia tutkijoita, jotka mainitsevat Yhdysvaltojen salaisen propagandatoiminnan Suomessa, joskin vain ohimennen. Tästä huolimatta molempien tutkimukset ovat olleet arvokasta taustatietoa Yhdysvaltain toimien laajuutta kartoittaessa.

Yhdysvalloissa on viimeisen viidentoista vuoden aikana alettu tutkia kylmän sodan kulttuurioperaatiota yhä kasvavissa määrin. Kehityksen taustalla on parantunut lähdetilanne lähdemateriaalien salassapitomääräysten umpeutumisen myötä. Kenneth Osgood on tutkinut Yhdysvaltain propagandatoimintaa erityisesti presidentti Eisenhowerin aikana.⁴⁸ Walter Hixson on tutkinut Yhdysvaltain propagandaa ja kulttuuritaistelua Neuvostoliiton kanssa.⁴⁹ Myös USIA on tullut historian tutkimuksen piiriin viime aikoina. Nicholas J. Cull on tutkinut Yhdysvaltain julkisen diplomatian ja USIA:n historiaa toisesta maailmansodasta Berliinin muurin murtumiseen.⁵⁰ Kolme edellä mainittua tutkimusta eivät käsittele Suomea lainkaan, mutta ovat silti olleet tärkeitä tälle tutkimukselle selventäessään vaikuttamisen ja propagandan prosesseja.

⁴⁴ Katso Majander 2007. Yhdysvaltain näkökulmasta SDP oli tärkeimmässä etulinjassa kommunismin vastaisessa taistelussa Suomessa koska se pystyi syömään SKDL:n kannatusta ammattiyhdistyksissä, kunnallisvaaleissa ja eduskuntavaaleissa.

⁴⁵ Katso Vesikansa 2004.

⁴⁶ Katso luku 5.3 Valtuuskunta

⁴⁷ Katso Leskinen 2004.

⁴⁸ Katso Osgood 2006 ja Osgood 2006.

⁴⁹ Katso Hixson 1997.

⁵⁰ Katso Cull 2008.

Laajempaa näkökulmaa edustaa Richard Arndtin tutkimus Yhdysvaltain kulttuuridiplomatiasta 1900-luvulla.⁵¹ Frances Stonor Saunders on tutkinut CIA:n osallisuutta kylmän sodan kulttuuritaisteluun.⁵² Tutkimus toimii valitettavasti vain hyvänä taustalukemisenä sillä siinä ei käsitellä ollenkaan CIA:n Pohjois-Euroopan operaatioita, Suomesta puhumattakaan. Gary Kraske on puolestaan tutkinut Yhdysvaltain kulttuuridiplomatian alkua kirjastojen näkökulmasta.⁵³ Itävaltalaisesta näkökulmasta Yhdysvaltain kulttuuripolitiikkaa on tutkinut Reinhold Wagnleitner.⁵⁴

Yhdysvaltojen suhteet Suomeen kylmän sodan aikana eivät näyttele merkittävää roolia amerikkalaisessa tutkimuksessa. Harvinaisena poikkeuksena voidaan mainita R. Michael Berryn tutkimus Yhdysvaltojen suhtautumisesta Suomeen toisen maailmansodan aikana.⁵⁵ Berry ei tosin käsittele 1940-luvun jälkeistä aikaa, mutta hänen tutkimusta voidaan käyttää ymmärtämään Yhdysvalloilla ollutta kuvaa Suomesta.

1.3 Tutkimustehtävä, rajaus, lähteet ja rakenne

Tutkimus tarkastelee Yhdysvaltain kulttuuridiplomatiaa ja propagandatoimintaa, eli tarkemmin sanottuna Yhdysvaltain kulttuuripolitiikkaa ja kulttuuriohjelmaa Suomessa Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnan kautta. Yhdysvalloilla oli monia eri virastoja, jotka olivat tiedotustoiminnassa mukana, mutta tässä tutkimuksessa termi "kulttuuriohjelma" viittaa Suomen USIS-toimiston toimintaan.

Ajankohdaksi rajautuu kylmän sodan ensimmäinen kokonainen vuosikymmen, 1950-luku. Kyseinen ajanjakso on valikoitunut tutkimuskohteeksi koska 1950-luvun alkaessa kylmän sodan rintamalinjat olivat vakiintuneet Berliinin saarron ja Saksan jakamisen jälkeen. Lisäksi Suomen asema oli vakiintunut Yhdysvaltain politiikassa YYA-

⁵¹ Katso Arndt 2005.

⁵² Katso Saunders 1999 A ja Saunders 1999 B.

⁵³ Katso Kraske 1985.

⁵⁴ Katso Wagnleitner 1994.

⁵⁵ Katso Berry 1987.

sopimuksen ja Porkkalan laivastotukikohdan vuokrauksen myötä. Myös Suomalais-amerikkalainen yhdistys pystyi toimimaan vapaammin 1950-luvun alkaessa. Yhdistys oli joutunut olemaan suurennuslasin alla valvontakomission aikana 1940-luvun lopussa ja toimimaan huomiota herättämättä.

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimintaa Suomessa ja sen suhdetta Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaan. Tutkimalla valtiovallasta riippumatonta kansalaisjärjestöä voidaan tehdä uudenlaisia huomioita Yhdysvaltain kulttuuriohjelmasta Suomessa. Yhdysvaltain tiedotuslaitos ei voinut toimia liian näkyvästi Suomessa olosuhteiden pakosta, mutta paikallisen kansalaisjärjestön kautta se pystyi toimimaan huomaamatta. Tutkielman keskeisin tutkimuskysymys on, mikä oli Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen osa Yhdysvaltain kulttuuriohjelman toteuttamisessa Suomessa. Pyrkimyksenä on identifioida yhdistyksen rooli kulttuuriohjelmassa ja tavat jolla yhdistys sitä toteutti. Lisäksi on hyödyllistä selvittää miten epäpoliittista roolia vaalinut yhdistys itse suhtautui yhteistyöhönsä tiedotuslaitoksen kanssa. Tutkielmassa pyritään löytämään myös vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten yhdistys näki oman roolinsa ja asemansa amerikkalaisen kulttuurin puolestapuhujana sekä kylmän sodan ajan Suomessa että Euroopassa? Miten yhdistyksen rooli erosi tiedotuslaitoksen tavoitteista ja roolista? Mikä oli yhdistyksen merkitys Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalle?

Pääasiallinen lähdemateriaali koostuu kahdesta eri kokonaisuudesta, joista tärkein on Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen oma arkisto. Arkistokokonaisuudesta on käytetty keskushallituksen kokouspöytäkirjoja, keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirjoja, valtuuskunnan pöytäkirjoja ja yhdistyksen vuosikertomuksia. Apuvälineenä on käytetty myös yhdistyksen jäsenjulkaisua, noin neljä kertaa vuodessa ilmestynyttä Suomi-Finland-USA -lehteä. Yhdistyksen arkistoaineisto on vasta luovutettu Kansallisarkistoon ja se vielä on järjestämätön. Tästä johtuen lähdeviitteissä ja lähdeluettelossa on käytetty kirjoittajan omaa merkintätapaa. Tässä tutkimuksessa yhdistyksen arkistoaineistoa on käytetty erikoisluvalla.

Suomalaisen näkökulman jälkeen amerikkalaisen näkökulman tutkimukseen tuo toinen kokonaisuus, joka on Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaan liittyvä lähdemateriaali

Yhdysvaltain National Archivesissä, Marylandin College Parkin toimipisteessä. Tässä kohtaa on hyvä huomioida, että USIA ei pitänyt hyvää huolta arkistoinnista ja papereiden säilyttämisestä.⁵⁶ Lisäksi materiaali joka College Parkista löytyy, on huonosti järjestettyä ja puutteellista.⁵⁷ Tästä huolimatta olen onnistunut keräämään noin 400 sivua Yhdysvaltain Helsingin tiedotuslaitoksen toimintaan ja Suomen tilanteeseen liittyvää materiaalia. Materiaalissa mainitaan yllättävänkin usein Suomalais-amerikkalainen yhdistys, joten kulttuuriohjelman tutkimista Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kautta voidaan pitää perusteltuna.

Tutkielman tärkeänä lähteenä on ollut myös Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen pitkäaikaisen toiminnanjohtaja Bengt Bromsin kirjoittama muistelmateos 1980-luvun puolivälistä.⁵⁸ Teos ei ole tutkimuskirjallisuutta, mutta se on yhdistyksen toiminnassa alussa asti mukana olleen henkilön kertomus kulissien takaisista tapahtumista, ja on siksi hyödyllinen, vaikka onkin vain yhden henkilön näkökulmasta kirjoitettu. Vertaamalla Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen ja College Parkin materiaalia Bromsin muistelmiin voidaan päästä lähelle tapahtumien taustoja ja syitä.

Tutkimus rakentuu kahden pääluvun, 4 ja 5, varaan. Luvuissa tarkastellaan Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kulttuuritoimintaa vuosikymmenen verran, mutta tarkastelun helpottamiseksi 1950-luku on jaettu kahteen viiden vuoden jaksoon. Nämä viiden vuoden jaksot ovat tutkimuksen pääluvut. Päälukujen sisällä noudatetaan temaattista tarkastelua, joskin joissain teemoissa viiden vuoden jaottelusta on joustettu. Luvussa 3 esitellään Yhdysvaltain tiedotusorganisaation historia ja synty sekä Suomeen suuntautunut kulttuuriohjelma tavoitteineen. Tätä ennen luvussa 2 esitellään Suomalais-amerikkalainen yhdistys tarkemmin. Tutkimus keskittyy 1950-luvulle, mutta jotta yhdistyksestä ja sen toiminnasta saisi kunnon käsityksen, luvussa esitellään yhdistyksen syntyhistoria ja toimintaa 1940-luvulla. Lisäksi 1950-luvun toiminnan pääjuonteet esitellään ennen päälukuja, jotta yhdistyksen toimintamallit olisivat tuttuja ennen lukujen 4 ja 5 tarkempaa analyysiä.

⁵⁶ Cull 2008, xiv.

⁵⁷ Osgood 2002, 87; Fields 2009, 20.

⁵⁸ Broms 1986.

2. Suomalais-amerikkalainen yhdistys – poliittisesta mielenilmauksesta oikeaksi yhdistykseksi

2.1 Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen synty

Historiantutkimuksessa Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen⁵⁹ perustaminen on aiemmin nähty osana jatkosodan ajan rauhanopposition toimintaa. Tämä tulee vahvasti esille Ohto Mannisen ja Raimo Salokankaan Eljas Erko -tutkimuksessa ja Veera Heinosen pro gradu -tutkielmassa.⁶⁰ Yhdistys perustettiin Helsingissä osuuskunta Elannon hallintohuoneessa 1. heinäkuuta 1943. Paikalla oli yhteiskunnallisia vaikuttajia, jotka olivat tyytymättömiä Suomen ulkopoliittikan saksalaissuuntaukseen. Saksan vaihtoehtona nähtiin erityisesti Yhdysvallat, johon oppositioälymystö halusi säilyttää hyvät välit. Virallisen ulkopoliittikan kautta ei ollut mahdollista toimia, joten kansalaisyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet otettiin käyttöön. Näin voitiin näyttää, että Suomesta löytyi yhä kansalaispiirejä, jotka halusivat vaalia Suomen tulehtuneita länsisuhteita.⁶¹

Aloitteen yhdistyksen perustamiselle teki lakitieteen tohtori Ensio Hiitonen, joka Suomalais-amerikkalaisen filmikamarin asiamiehenä omasi hyvät suhteet Yhdysvaltain edustajiin Suomessa. Työnsä puolesta Hiitonen oli jo taistellut saksalaissuuntausta vastaan ns. elokuvasodassa, jossa käytiin kädenväantöä ulkomaalaisten elokuvien levitys- ja esitysoikeuksista.⁶² Hiitosen koolle kutsuma perustamiskokous valitsi yhdistyksen puheenjohtajaksi entisen ulkoministerin Eljas Erkon.⁶³

⁵⁹ Myöhemmin viitteissä myös muodossa SAY.

⁶⁰ Manninen & Salokangas 2009, 417–425; Heinonen 1998.

⁶¹ Manninen & Salokangas 2009, 417–419.

⁶² Suomen elokuvasodasta puhuttaessa tarkoitetaan alun perin saksalaislähtöistä pyrkimystä kieltää kokonaan kaikki angloamerikkalaiset elokuvat Suomessa. Katso tarkemmin ns. filmiriidasta Sedergren 1995 (artikkeli myös osoitteessa <http://sedis.blogspot.com/2005/09/filmiriita-1941-1944.html> katsottu 23.9.2011).

⁶³ SAY perustamiskokouksen pöytäkirja 1.7.1943, KA; Perustamiskokouksen muut toimijat olivat yhtä lailla tunnettuja vaikuttajia: RKP:n kansanedustaja C.O. Frietsch, maalaisliiton kansanedustaja Uuno Hannula, professori Lars V. Ahlfors, pankinjohtaja Juho Hämäläinen, SDP:n kansanedustaja Sylvi-Kyllikki Kilpi, E. H. Kranck, pankinjohtaja Arvo Linturi, Kokoomuksen kansanedustaja Kyllikki Pohjala, professori Hugo E. Pipping, tohtori Yrjö Ruutu, maantieteen professori Väinö Tanner, tohtori Roope Tuhti, SDP:n

Erkko oli tunnettu anglofiili, joka omasi hyvät henkilökohtaiset suhteet Yhdysvaltoihin, joten Hiitosen näkökulmasta hän oli oivallinen valinta yhdistyksen keulakuvaksi. Erkon suhdeverkostosta oli heti hyötyä: entinen ulkoministeri sai kontaktiansa kautta ujutettua uutisen yhdistyksen perustamisesta *Dagens Nyheterin* etusivulle.⁶⁴ Suomalainen lehdistö oli vaiennut yhdistyksen perustamisesta, mutta julkaisi kuitenkin ruotsalaislehden uutisen vaatimattomasti yhden palstan levyisenä. Yhdistyksen perustaminen noteerattiin nopeasti maailmalla ja erityisesti Saksassa, joten yhdistys sai heti haluamaansa huomiota. Yhdysvaltain lähetystö oli ollut epävirallisesti mukana organisoimassa yhdistyksen perustamista, mutta poliittisen tilanteen takia se ei voinut olla näkyvässä yhteistyössä yhdistyksen kanssa.⁶⁵

Yhdistys ei jäänyt sulkeutuneeksi vaan avasi heti ovensa kiinnostuneille ja aloitti jäsenrekrytoinnin. Ensimmäisessä hallituksen kokouksessa Helsingin Sanomien toimituksessa 4.8.1943 hyväksyttiin 244 uutta jäsentä yhdistykseen.⁶⁶ Vuoden loppuun mennessä yhdistykseen oli liittynyt 836 jäsentä.⁶⁷ Vuoden 1943 toiminta koostui kahdesta elokuvaesityksestä, joissa Hiitosen suhteilla pystyttiin näyttämään amerikkalaisia elokuvia. Lisäksi vuoden lopulla pidettiin yksi laaja jäsenkokous, jossa Erkon ja ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustaja C. O. Frietschin puheiden lisäksi professori Alvar Aalto piti esitelmän amerikkalaisesta arkkitehtuurista. Vuoden lopussa yhdistyksen hallitus asetti keskuudestaan työvaliokunnan suunnittelemaan tulevaa toimintaa. Yhdistyksen tavoitteena oli pitkäaikainen toiminta.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli ensimmäisenä vuotenaan vahvasti Eljas Erkon resurssien varassa. Yhdistyksen hallitus kokoontui ensimmäisinä kuukausina Erkon omistaman Helsingin Sanomien toimituksessa ja puolet yhdistyksen tuloista koostui Erkon antamasta lahjoituksesta.⁶⁸ Yhdistys palkkasi sekä suomen- että ruotsinkieliset

kansanedustaja Yrjö Welling, Yrjö Kallinen, Veli Paasikivi, johtaja Harry Edgren ja agronomi Ragni Karlsson.

⁶⁴ Manninen & Salokangas 2009, 422.

⁶⁵ Manninen & Salokangas 2009, 423–425.

⁶⁶ SAY:n hallituksen kokouspöytäkirja 4.8.1943, KA.

⁶⁷ SAY:n vuosikertomus 1943, KA; Luku pitää sisällään lahjoittajajäsenet (27), kannattajajäsenet (193) ja vuosijäsenet (616).

⁶⁸ SAY:n vuosikertomus 1943, KA; SAY:n vuoden 1943 hallituksen kokouspöytäkirjat, KA.

osa-aikaiset sihteerit koordinoimaan tapahtumien käytännönjärjestelyitä sekä kanslia-apulaisen auttamaan toimistotöissä. Oman toimistohuoneen yhdistys sai vuokratuksi Renlundin talosta Mikonkadulta lokakuun alusta alkaen.⁶⁹

Vuonna 1944 yhdistys ei järjestänyt suuria yleisötilaisuuksia ja toiminta oli poliittisen painostuksen takia pienimuotoisempaa.⁷⁰ Tästä huolimatta jäsenmäärä oli kasvanut vuoden loppuun mennessä huomattavasti, kokonaisjäsenmäärän ollessa 2152.⁷¹ Toimintaa vietiin myös Helsingin ulkopuolelle kun Turkuun perustettiin yhdistyksen ensimmäinen alaosasto vuoden 1944 lopulla. Vuoden 1945 keväällä yhdistys uudisti rakennettaan ja palkkasi kokopäiväisen toiminnanjohtajan hoitamaan sihteerien tehtäviä. Tehtävään valittiin maisteri Bengt Broms, joka toimi työssä seuraavat 17 vuotta.⁷²

Eljas Erkko oli suostunut yhdistyksen puheenjohtajaksi ja keulakuvaksi sodan aikana antaakseen painoarvoa yhdistyksen tavoitteelle vaalia hyviä suhteita Yhdysvaltoihin.⁷³ Sodan loputtua Erkko ei halunnut enää jatkaa kun yhdistyksestä piti kehittää normaali kansalaisjärjestö.⁷⁴ Virallisesti Erkko jättäytyi syrjään sairauten vedoten.⁷⁵ Yhdistyksen sisäpiirissä oli selkeä visio siitä, mihin suuntaan toimintaa piti kehittää, ja minkälainen rooli yhdistyksellä tuli olla suomalaisessa yhteiskunnassa. Konkreettisesti tämä näkyi kun yhdistyksen sisäpiiri suostutteli vuosikokouksessa 28. huhtikuuta 1945 valitun uuden puheenjohtajan luopumaan paikastaan.

Toiminnanjohtaja Bromsin mukaan vuosikokouskaappauksen tehnyt liikemies Herman Ramo ei omannut suhteita poliittiseen maailmaan, hallituspiireihin, talouselämän johtoon eikä kulttuurielämään. Ainakaan Ramo ei ollut tunnettu rauhanoppositiomies,

⁶⁹ SAY:n vuosikertomus 1943, KA.

⁷⁰ SAY:n vuosikertomus 1944, KA.

⁷¹ SAY:n vuosikertomus 1945, KA; Luku pitää sisällään lahjoittajajäsenet (44), kannattajajäsenet (254) ja vuosijäsenet (1854). Erityisesti välirauhan solmimisen jälkeen jäsenmäärän kasvu oli suurta.

⁷² Yhdistys oli virallisesti kaksikielinen, joten kaksikielinen Broms hoiti molempien sihteerien aikaisemmat työt. SAY:n hallituksen kokouspöytäkirja 25.4.1945, KA; SAY:n vuosikertomus 1943, KA; Broms 1986, 153–154.

⁷³ Manninen & Salokangas 2009, 424–425.

⁷⁴ Broms 1986, 156–157.

⁷⁵ SAY:n vuosikertomus 1945, KA.

joten yhdistyksen perustajajäsenet savustivat hänet ulos.⁷⁶ Herman Ramo erosi tehtävästään 25. toukokuuta, virallisesti suuren työtaakkansa takia. Tilalle valittiin kesäkuun alussa, Alvar Aallon kieltäytyttyä ehdokkuudesta, yhdistyksen varapuheenjohtaja, ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustaja C. O. Frietsch.⁷⁷

Vuoden 1945 aikana yhdistyksen alle perustettiin 12 uutta alaosastoa.⁷⁸ Jäsenmäärän kasvu oli myös moninkertainen. Vuoden loppuun mennessä jäseniä oli yhteensä jo 7719.⁷⁹ Näistä jonkin alaosaston kautta yhdistykseen liittyneitä oli 3488 ja pääyhdistyksen kautta liittyneitä oli 4231. Vuoden lopulla alkoi myös läheinen yhteistyö Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen kanssa kun sanomalehtiattasea Henry F. Arnold saapui Suomeen ja otti yhdistyksen yhteistyökumppanikseen.⁸⁰ Sodan loppuminen näkyi myös toiminnan kasvussa. Yhdistys muutti toukokuun alussa uuteen tilavampaan toimistotilaan Kaisaniemenkadulle, jossa hallitus pystyi pitämään kokouksiaan. Vuoden aikana järjestettiin 7 eri elokuvanäytöstä, jotka olivat ilmaisia jäsenille. Yhdistys organisoi myös ensimmäisen amerikkalaisen taidenäyttelyn vuoden alussa kun se sai hankittua ruotsalaisen sisaryhdistyksen, *Sverige-Amerika Stifelsenin*, kokoaman "Amerikka rakentaa" -näyttelyn Ateneumiin esille. Suomeen saapui myös ensimmäisiä amerikkalaisia esitelmöitsijöitä vuoden 1941 jälkeen. Tiedotuslaitos oli tehnyt osansa saadakseen Suomeen taas amerikkalaisia luennoitsijoita.⁸¹

⁷⁶ Broms 1986, 157.

⁷⁷ SAY:n yleiskokouksen pöytäkirja 2.6.1945, KA; Alvar Aallon puheenjohtajaehdokkuudesta katso SAY:n hallituksen kokouspöytäkirjat 30.5. ja 2.6.1945, KA.

⁷⁸ SAY:n vuosikertomus 1945, KA; Turun alaosasto oli perustettu vuoden 1944 lopulla. Uudet alaosastot: Mikkelin seutu, Helsingin nuorisosasto, Kangasala, Lauttasaari, Tammisaari, Kokkola, Pohjois-Karjala, Inkeroinen, Malmi-Tapanila, Seinäjoki, Hämeenlinna ja Salo.

⁷⁹ SAY:n vuosikertomus 1945, KA; Luku pitää sisällään lahjoittajajäsenet (97), kannattajajäsenet (214) ja vuosijäsenet (7408).

⁸⁰ Henry F. Arnold nousi myöhemmin 1940-luvulla tiedotuslaitoksen Suomen ohjelman päälliköksi.

⁸¹ SAY:n vuosikertomus 1945, KA.

2.2 Toiminnan vakiintuminen

Vuonna 1946 yhdistyksen organisaatio muuttui ratkaisevasti. Kasvavan jäsenmäärän seurauksena Suomalais-amerikkalainen yhdistys muuttui rakenteeltaan liitoksi. Alaosastot muuttuivat paikallisosastoiksi, jotka tästä lähtien muodostivat yhdistyksen varsinaisen jäsenistön. Yksityishenkilöistä tuli paikallisosastojen jäseniä. Samalla yhdistyksen hallitus muuttui keskushallitukseksi, jonka tarkoituksena oli järjestää suurempia tapahtumia ja avustaa ja ohjata paikallisosastojen toimintaa tarvittaessa. Tämän muutoksen myötä paikallisosastot saivat vapaamman ja itsenäisemmän roolin järjestää haluamaansa toimintaa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että toiminnan aktiivisuus oli paikallisosastosta itsestään kiinni ja vaihteli paikkakunnittain huomattavasti.⁸² Keskityn jatkossa Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen kokonaisuutena keskushallituksen organisoiman toiminnan kautta, yksittäiset ja pienet paikallisosastojen tapahtumat on jätetty taka-alalle, koska niissä on harvoin ollut tiedotuslaitoksen vaikutusta mukana.

Keskushallituksen rooli kasvoi ja muuttui uudistuksen myötä oleellisesti. Liiton johdon mukaisesti se koordinoi paikallisosastojen toimintaa ja tarvittaessa tarjosi niille ohjelma-apua. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että keskushallituksen jäsenet kiersivät maakunnissa pitämässä esitelmiä pienemmissä paikallisosastoissa. Erilaiset näyttelyt olivat myös yksi keino tarjota ohjelma-apua. Kun näyttely oli ollut tarpeeksi kauan esillä pääkaupungissa, se usein lähetettiin kierrokselle paikallisosastoihin maakuntiin. Keskushallitus organisoi ja järjesti suurimpien ja tunnetuimpien amerikkalaisten vieraiden saapumiseen Suomeen. Ensin oli aina luvassa esiintyminen pääkaupungissa, ja sen jälkeen tilanteen salliessa, puhujavieras lähetettiin tutustumaan muuhun Suomeen ja kiertämään paikallisosastoja.⁸³

Vuonna 1946 yhdistyksen keskushallituksen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin pankinjohtaja Juho Hämäläinen. Hän toimi tehtävässä seuraavat 13 vuotta yhtäjaksoisesti. Kalenterivuoden aikana perustettiin viisi uutta paikallisosastoa yhdistyksen alaisuuteen. Yksi näistä oli Helsingin paikallisosasto, johon siirtyivät

⁸² SAY:n vuosikertomus 1946, KA.

⁸³ SAY:n vuosikertomukset 1946–1949, KA.

vanhan pääyhdistyksen jäsenet. Paikallisosastojen määrä nousi näin kahdeksaantoista vuoden 1946 loppuun mennessä. Yhdistyksen jäsenmääräkin kasvoi kalenterivuoden lopulla huippuunsa, jäsenmäärän ollessa 9430.⁸⁴ Kasvu näkyi myös yhdistyksen oman lehden perustamisena saman vuonna. Lehden nimeksi muodostui yhdistyksen kaksikielisyyden mukaan Suomi-Finland-USA (SFU). Kielikysymys määriteltiin tarkasti myös lehden sisällössä: suomenkielisiä kirjoituksia lehdessä päätettiin julkaista 60 %, ruotsinkielisiä 25 % ja englanninkielisiä tekstejä 15 % lehden sisällöstä.⁸⁵ Yhdysvaltain tiedotuslaitos tarjosi kuva- ja tietoaaineistonsa ilmaiseksi yhdistyksen käyttöön. Ensimmäisenä vuonna lehteä julkaistiin neljä numeroa: ensimmäinen numero painettiin B5 kokoon Riihimäen kirjapainossa, mutta toisesta numerosta alkaen painopaikaksi muuttui Helsingin Uusi Kirjapaino ja lehden kooksi A4. Painopaikan ja lehden koon muuttumisen taustalla oli Eljas Erkon antamat alennukset painatuskustannuksista.⁸⁶

Yhdistyksen jäsenmäärän kasvu pysähtyi seuraavana vuonna. Vuonna 1947 yhdistyksen listoilta jouduttiin poistamaan jäsenmaksun laiminlyöneitä, joten jäsenmäärä laski hieman, tarkan luvun ollessa 8717. Sodanjälkeinen innokkuus järjestötoimintaa kohtaa osoitti ensimmäisiä hiipumisen merkkejä. Vuoden aikana perustettiin vain yksi uusi paikallisosasto, Kokemäelle. Toiminta jatkui tasaisen aktiivisena: yhdistys oli aloittanut englanninkielen opetustoiminnan jo vuonna 1944 Helsingissä, ja vuoteen 1947 tultaessa englanninkielen kurssit olivat alkaneet viidessä paikallisosastossa pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Vuoden aikana kävi myös runsaasti amerikkalaisia esitelmöitsijöitä ja vieraita. Myös erinäiset kulttuuri- ja musiikki-illat olivat osa vuoden tapahtumia.⁸⁷

Vuonna 1947 perustettiin Suomalais-amerikkalainen stipenditoimikunta, jonka tehtävänä oli toimia Suomen ja Yhdysvaltojen välisen stipenditoiminnan keskuselimenä. Yhdistys oli itseksään lähettänyt suomalaisia opiskelijoita stipendien avulla

⁸⁴ SAY:n vuosikertomus 1946, KA; Helsingin paikallisyhdistyksen osuus luvusta oli 4975. Koko Suur-Helsingin osuus (Helsingin paikallisosasto, Helsingin nuoriso-osasto, Malmi-Tapanila, Lauttasaari) oli 7374. Yhdistys oli selvästi pääkaupunkiseudulle painottunut.

⁸⁵ SAY:n vuosikertomus 1946, KA.

⁸⁶ SAY:n vuosikertomus 1946, KA.

⁸⁷ SAY:n vuosikertomus 1947, KA.

opiskelemaan Yhdysvaltoihin jo vuodesta 1945 lähtien⁸⁸, mutta vuonna 1947 muita toimijoita liittyi vaihtotoimintaan mukaan. Suomen Kulttuurirahasto perusti oman elimensä, Suomalais-Amerikkalaisen Kulttuuritoimikunnan ja Suomen Ylioppilaskuntien liitto koetti solmia suhteita Yhdysvaltoihin stipenditoiminnan edistämistä varten. Suomessa oli näin kolme toimijaa, jotka pyrkivät samaan päämäärään. Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen stipenditoiminta ja Suomen Kulttuurirahaston stipenditoiminta yhdistettiin loppuvuonna yhteiseksi kokonaisuudeksi amerikkalaisen professori Thomas A. Sebeokin ehdotuksesta. Yhteiselimen nimeksi tuli Suomalais-amerikkalainen stipenditoimikunta.⁸⁹

Sebeok toimi virallisesti *American Scandinavian Foundationin* ja *Institute of International Educationin* edustajana hänen käydessään Suomessa ehdottamassa stipenditoiminnan keskittämistä. Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnanjohtaja Bengt Broms epäili myöhemmin, että Sebeok oli liikkeellä varta vasten Washingtonin käskystä, sillä Yhdysvallat halusi varmistaa, että stipenditoiminta keskitettäisiin yhdelle toimielimelle.⁹⁰ Mikäli tämä piti paikkansa, Yhdysvalloilla oli vielä kaksi edustajaa mukana toimikunnassa: virallista puolta oli edustamassa Yhdysvaltain Helsingin lähetystön kulttuuriattasea, tosin ilman äänioikeutta.⁹¹ Washingtonin suoranaista vaikuttamisesta Sebeokin matkaan ei ole todisteita, mutta tiedossa on, että Yhdysvallat käytti kansalaisjärjestöjä mielellään kulttuuripolitiikkansa apuna.⁹²

Vuonna 1948 yhdistyksen jäsenmäärä laski edelleen: vuoden lopussa jäsenmäärä oli 5430. Vuosikertomuksen mukaan jäsenmaksun laiminlyöneitä karsittiin pois jäsenlistoilta, mutta myös muuttunut poliittinen ilmapiiri oli varmasti osasyy jäsenmaksuinnokkuuden laimenemiseen. Toisaalta myös uusia innokkaita Amerikan ystäviä löytyi, sillä vuoden aikana perustettiin kolme uutta paikallisosastoa Tampereelle, Lappeenrantaan ja Kotkaan. Kokkolan paikallisosasto lopetti toimintansa

⁸⁸ Broms 1986, 189; SAY:n vuosikertomus 1945, KA.

⁸⁹ SAY:n vuosikertomus 1947, KA.

⁹⁰ Broms 1986, 190–191.

⁹¹ SAY:n vuosikertomus 1947, KA.

⁹² Osgood 2006, 78; Katso myös Arndt 2005.

kokonaan, koska paikallinen Suomen Britannia yhdistys osoittautui liian kovaksi kilpailijaksi.⁹³

Vuonna 1949 perustettiin kaksi uutta paikallisosastoa, Kruunupyyn ja Lapualle, ja Kangasalan paikallisosaston toiminta lakkasi. Paikallisosastojen määrä oli vuoden lopussa 21. Jäsenmäärä oli vuoden lopulla 4823. SFU-lehti tuotti yhdistykselle tappiota mikä näkyi varainkeruuna. Vuoden 1949 aikana Yhdysvaltain kongressi ja presidentti hyväksyivät lakiehdotuksen, jonka mukaan Suomen sotavelan lyhennys- ja korkomaksut oli käytettävä kulttuurivaihtoon, erityisesti suomalaisille myönnettäviin stipendiin tutkimusta, opiskelua ja harjoittelua varten Yhdysvalloissa. Aikaisemmin perustettu Suomalais-amerikkalainen stipenditoimikunta ryhtyi hoitamaan myös näitä Asla-stipendejä. (Amerikan Suomen-lainan apuraha).⁹⁴

2.3 Toiminnan pääjuonteet 1950-luvulla

1950-luvulle tultaessa Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen perustoiminta oli asettautunut uomiinsa. Paikallisosastoilla oli aktiivisuutensa mukaan omaa toimintaa erilaisten kerhojen ja kielikurssien muodossa. Paikallistason yläpuolella toimi keskushallitus, joka koordinoi ja järjesti isompia tapahtumia ympäri vuoden. Vuosittainen esimerkki oli Amerikan päivät, joiden käytännön järjestelyvastuu oli yleensä paikallisosastoilla.⁹⁵ Amerikan päivillä esiteltiin amerikkalaista yhteiskuntaa, teollisuutta ja kulttuuria suuremman yleisön kiinnostus silmällä pitäen. Lisäksi päiville pyrittiin kutsumaan aina amerikkalainen juhlapuhuja, ja mahdollisimman monia paikallisosastojen edustajia rohkaistiin osallistumaan tapahtumaan. Muita suuren luokan tapahtumia järjestettiin keskushallituksen aktiivisuuden mukaan. Keskushallitus

⁹³ SAY:n vuosikertomus 1948, KA.

⁹⁴ Broms 1986, 193. Broms edusti stipenditoimikunnassa Suomalais-amerikkalaista yhdistystä koko 1950-luvun. Bromsin mukaan hän ja stipenditoimikunnan puheenjohtaja professori Eino Saari kehittivät yhdessä sittemmin yleiseen käyttöön levinneen Asla-termin.

⁹⁵ Vuoden 1953 Amerikan päivät olivat samalla yhdistyksen 10-vuotisjuhlat, joten niiden järjestelyvastuu oli keskushallituksella. Paikallisosastojen Amerikan päivillä keskushallitus oli mukana koordinoimassa ja päättämässä ohjelmasta.

vastasi myös lukuisista amerikkalaisista taidenäyttelyistä, musiikkiesityksistä ja filmiesityksistä. Tilaisuudet olivat yleensä Helsingissä ja lähtivät tämän jälkeen resurssien mukaan paikallisosastoihin. Keskushallitus toi maahan myös lukuisia amerikkalaisia vieraita, jotka tulivat Suomeen esimerkiksi luennoimaan tai oman taide- tai musiikkikiertueensa johdosta. Myös muunlaisia vieraita esiintyi.

Toiminnassa suurin panostus 1950-luvulla oli yhdistyksen 10-vuotisjuhlat Helsingissä syksyllä 1953. Juhlat koostuivat monista eri tapahtumista ja niiden yhteydessä järjestettiin myös Amerikan päivät. Juhlallisuuksien yhteydessä järjestetty "*Amerikkalainen koti*" -näyttely oli yhdistyksen menestyksekkäin tapahtuma 1950-luvulla kävijämäärällä laskettuna.⁹⁶ Näyttelyn uudet, vielä Suomessa tuntemattomat kodinkoneet kiinnostivat runsaasti yleisöä, ja julkisuutta tuli runsaasti lehdistössä.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli edelleen aktiivisesti mukana stipenditoiminnassa 1950-luvulla. Sillä oli omia stipendijärjestelyitä⁹⁷ ja lisäksi se oli mukana päättämässä ASLA-stipendeistä. Suomen ja Yhdysvaltain välinen henkilövaihto oli olennainen osa Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaa ja Suomen sivistyneistön sitomista angloamerikkalaiseen tiedeyhteisöön. Koska henkilövaihto on itsessään jo niin laaja aihe, se on pitkälti rajattu pois tästä tutkimuksesta. Tarkasteltaessa yhdistyksen toimintaa osana Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaa on hyvä muistaa kuitenkin henkilövaihto-ohjelmien merkitys. Huomioitavaa on myös se, että yhdistys ei keskittynyt pelkästään tekemään vain amerikkalaista kulttuuria tunnetuksi Suomessa vaan se pyrki viemään myös suomalaista kulttuuria Yhdysvaltoihin. Tämä Yhdysvaltoihin suunnattu yhdistyksen kulttuuritoiminta on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Vuoden 1959 loppuun mennessä yhdistyksen paikallisosastojen määrä oli noussut kolmeenkymmeneenyhteen. Itse yhdistyksen jäsenmäärä pysyi melko tasaisena koko

⁹⁶ Broms 1986, 167–168. Tapahtuma rikkoi Taidehallin silloisen kävijäennätyksen, yli 20 000 kävijää. Myös presidentti Paasikivi ja pääministeri Kekkonen olivat paikalla avajaisissa.

⁹⁷ Yhdistys oli yhteistyössä American-Scandinavian Foundationin kanssa ja jakoi Yhdysvaltoihin harjoitteluun lähteville suomalaisille stipendejä. Lisäksi yhdistyksellä oli yhteistyötä Ford Foundationin kanssa 1950-luvun loppupuolella.

1950-luvun. Vuosikymmenen alkaessa yhdistyksessä oli jäsenmaksun maksaneita 3995.⁹⁸ Vuosikymmenen lopussa jäsenmaksun maksaneita oli 2785, mutta koko yhdistyksessä oli jäseniä 3650.⁹⁹ Yhdistyksen kirjanpito erotteli jäsenmaksun maksaneet jäsenet muista jäsenistä vuodesta 1950 alkaen. Vuoden 1950 koko jäsenistön suuruudesta ei ole tarkempaa tietoa, mutta vuoden 1949 koko jäsenistön suuruus oli 4823 ja vuoden 1951 jäsenistön koko suuruus oli 4368, joten vuoden 1950 jäsenistön koko suuruus on jossain näiden lukujen välissä.

⁹⁸ SAY:n vuosikertomus 1950, KA.

⁹⁹ SAY:n vuosikertomus 1959, KA.

3. Yhdysvaltain kulttuuriohjelma

3.1 Yhdysvaltain tiedotusorganisaation historia ja synty

Yhdysvallat oli jo ensimmäisen maailmansodan aikana ymmärtänyt tiedonvälityksen ja propagandan arvon sekä kotirintamalla että ulkomailla. Yhdysvaltain kansasta puolet oli jyrkästi vastustanut interventiota Euroopan sotaan, joten presidentti Woodrow Wilson perusti viraston (*Committee on Public Information, CPI*) ajamaan konsensusta kotimaahan. CPI siirsi nopeasti huomionsa myös Eurooppaan ja ryhtyi vaikuttamaan ulkomaiseen yleisöön. Vaikutuskeinoina olivat uutis- ja erikoisartikkelit, elokuvat, luennot, sähköiset, julisteet, kyltit, ulkomaiset uutistoimistot, elokuvaosastot ja lentolehtisillä täytetyt ilmapallot, eli myöhemmin hyvin tutuksi muodostuvat kulttuuridiplomatian välineet. CPI jäi vielä sota-ajan ilmiöksi sillä kongressi katkaisi viraston rahoituksen sodan jälkeen.¹⁰⁰

Sotien välisenä aikana propaganda terminä joutui yhä huonompaan valoon Yhdysvalloissa. Maassa etsittiin syitä sotaan sekaantumiselle, ja monille sotapropaganda ja erityisesti Iso-Britannian levittämät kuvat sota-ajan hirmuteoista olivat syitä sotaan ajautumiselle. Myös vallankumouksen jälkeinen Venäjä ja natsi-Saksa tekivät osansa propagandan nimen mustamaalaamisessa. Molemmat hallinnot ottivat nopeasti käyttöönsä 1900-luvun uudet teknologiset innovaatiot, radion ja elokuvan, joiden myötä tiedon volyymi ja levitysnopeus moninkertaistuivat. Yhdysvallat tyytyi poliittiseen eristäytymiseen eikä lähtenyt mukaan valtiojohtoiseen tiedonlevitykseen. Toisaalta maailmalla oli nyt entistä suurempi mahdollisuus tutustua amerikkalaiseen kulttuuriin kiitos amerikkalaisen elokuvateollisuuden. Ulkopoliittikan kannalta haittapuolena oli se, että Yhdysvaltain hallituksella ei ollut mitään sanavaltaa elokuvien sisältöön. Kaikki muuttui toisen maailmansodan myötä.¹⁰¹

¹⁰⁰ Cull 2008, 6–9; Hixson 1997, 1.

¹⁰¹ Cull 2008, 9; Hixson 1997, 2.

Sota-ajan ilmapiiri salli hallituksen ohjaaman tiedotusohjelman uudelleensyönnyn. Presidentti Rooseveltin ensimmäinen vastaveto natsi-Saksan propagandalle oli uuden viraston (*Office of the Coordinator of Inter-American Affairs*, CIAA) perustaminen, jonka tehtävä oli taistella natsien agitointia vastaan Etelä-Amerikassa. Nelson Rockefellerin johtama virasto otti käyttöönsä monia CPI:n vanhoja vaikutuskeinoja, mutta se aloitti myös uuden tradition Yhdysvaltain ulkopolitiikassa: valtion sponsoroidun koulutus- ja kulttuurivaihdon. Rockefellerin virasto sponsoroi baletti-, teatteri-, ja musiikkiryhmien kiertueita, arkeologisia kaivauksia, taidenäyttelyitä, kirjanjulkaisutoimintaa ja akateemisia konferensseja. Julkisesti viraston kulttuuriohjelmia puolustettiin kansainvälisen yhteisymmärryksen ajamisena, mutta suljettujen ovien takana virasto painotti propagandamotiivejaan. Kulttuurihankkeitten oli tarkoitus tukahduttaa antiamerikkalaisia mielialoja, edistää amerikkalaista liiketoimintaa ja rohkaista läheisempien suhteiden solmimiseen.¹⁰²

Seuraava askel oli heinäkuussa 1941, kun yhteinen virasto (*Office of the Coordination of Information*) perustettiin koordinoimaan Yhdysvaltain tiedustelu- ja propagandaoperaatioita. Virastoon kuului ulkomaan tiedotuslaitos (*Foreign Information Service*, FIS), jonka tehtävänä oli hoitaa lehdistösuhteita ja jakaa tiedotuslaitoksen propagandamateriaalia. FIS avasi joukon toimistoja ulkomaille, joita kutsuttiin nimellä *United States Information Service*, USIS. Yhdysvaltain lähdettyä mukaan sotaan, Roosevelt jakoi koordinaatiovirastonsa kahtia kesäkuussa 1942: tiedustelu ja erikoisoperaatiot siirrettiin omaan virastoon (*Office of Strategic Services*, OSS, josta myöhemmin muodostui keskustiedustelupalvelu CIA) ja tiedotustehtävä sai niin ikään oman viraston (*Office of War Information*, OWI). Ulkomaan tiedotuslaitoksesta (FIS) tuli OWI:n ulkomaanosasto. Muutoksen myötä USIS-toimistojen määrä kasvoi ulkomaille ja Yhdysvalloilla oli mahdollisuus vaikuttaa yhä suurempaan määrään tavallisia ihmisiä.¹⁰³

OWI:n agendalla olivat kaikki virallisesti hyväksytyt propagandatoimet, mukaan lukien vastapuolen alueille suunnattu *Voice of America* -radiokanava. Käytössä olleet keinot

¹⁰² Osgood 2006, 28–29.

¹⁰³ Cull 2008, 12–15; Hixson 1997, 2.

olivat osittain tuttuja jo ensimmäisen maailmansodan ajalta. Lentolehtiset, julisteet ja radiolähetykset olivat OWI:n toiminnan kulmakiviä, kuten myös oikeiden, mutta sopivasti painotettujen, uutisten välittäminen. OWI:n toimijat olivat vakuuttuneet, että tavallisten uutisten välittäminen syövyttäisi vihollisen moraalia paremmin kuin aggressiivinen agitoiva propaganda.¹⁰⁴

Kotimaassa OWI otti kaikki keinot käyttöönsä saadakseen kansan sotaponnisteluiden taakse. Virasto valjasti Hollywoodin mukaan tekemään sotaa tukevia elokuvia ja aloitti myös omien, ulkomaille suunnattujen, dokumenttielokuvien tuottamisen. Kaikki eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä OWI:n tehtävän tärkeydestä. Ulkoministeriössä oli noussut närrää presidentti Rooseveltin ohittaessa normaalit diplomatian kanavat perustaessaan tiedotusvirastonsa. Ulkoministeriön ammattidiplomaatit uskoivat perinteiseen eliittidiplomatiaan eivätkä pitäneet massoihin vetoamista tärkeänä. Heille OWI:n propaganda oli Yhdysvaltain virallista ulkopoliittikkaa vahingoittava tekijä.¹⁰⁵ OWI:n ohjelma herätti myös sisäpoliittista kiistaa, sillä etelävaltioiden poliitikot vastustivat katkerasti OWI:n pamfletteja, joissa tuettiin mustien kansalaisyhteisöjä. Kiista kulmineitui kongressissa, jossa OWI:n rahoituksesta ja kotimaan toimivallasta käytiin kovaa taistelua. Tämä sisäpoliittinen vastakkainasettelu tuli leimaamaan kulttuuriohjelman ensimmäisiä vuosia vahvasti.¹⁰⁶

Sodan loputtua propaganda ja tiedotusohjelma olivat osoittautuneet kelvoiksi sotilasstrategian täydentäjiksi. Liittoutuneiden komentaja Dwight D. Eisenhower ymmärsi psykologisen sodankäynnin arvon, mutta vain pieni vähemmistö Washingtonissa oli rauhanajan tiedotusohjelman puolella.¹⁰⁷ Uusi presidentti Harry S. Truman lakkautti OWI:n sodan jälkeen 31. elokuuta 1945, mutta samalla liitti tiedotustoiminnan osaksi ulkopoliittikkaa toteamalla, että Yhdysvaltojen oli tärkeää ylläpitää ulkomaan tiedotustoimistoja.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Osgood 2006, 29.

¹⁰⁵ Hixson 1997, 2–3.

¹⁰⁶ Cull 2008, 17; Osgood 2006, 32.

¹⁰⁷ Osgood 2006, 6; Hixson 1997, 4.

¹⁰⁸ Cull 2008, 23.

Alkuvuonna 1946 kansainvälinen tilanne muuttui tiedotusohjelman kannalta ratkaisevasti. Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin piti "vaalipuheensa" 9. helmikuuta, jossa hän toi esille idän ja lännen yhteiskuntien peruuttamattomat erot. Helmikuun 22. Yhdysvaltain Moskovan lähetystön johtaja George F. Kennan lähetti kuuluisan pitkän sähkeensä Washingtoniin, jossa Kennan luonnosteli uuden strategian Yhdysvaltain Neuvostoliiton diplomatiata varten. Maaliskuun 5. Winston Churchill julisti rautaesiripun laskeutuneen Neuvostoliiton Itä-Euroopan vaikutuspiiriin ja Länsi-Euroopan välille.¹⁰⁹

Kahtiajaon syventymisen seurauksena vuoden 1946 alussa ulkoministeriön alaisuuteen perustettiin uusi virasto vastaamaan tiedotusohjelmasta. *Office of International Information and Cultural Affairs* (OIC) sulatti itseensä lukuisat USIS-tiedotustoimistot ja *Voice of America* -radiolähetystoiminnan. Sotavuosien tapaan uuden viraston rahoituksesta käytiin kamppailua kongressissa, jossa republikaanit pitivät uutta virastoa ja VOA:ta liian demokraattimyönteisinä. Kädenväännön tuloksena kongressi leikkasi OIC:n vuoden 1947 budjetista noin puolet pois.¹¹⁰ Vuoden 1946 syksyllä otettiin ensiaskeleet henkilövaihtoa kohti kun presidentti Truman vahvisti senaattori William Fulbrightin koulutusvaihtoesityksen viralliseksi laiksi. OIC:n johto otti uuden hankkeen siipiensä suojaan ja alkoi käyttää julkisuudessa henkilövaihdosta nimitystä Fulbright-ohjelma. OIC pyrki näin identifioimaan oman tehtävänsä Fulbright-ohjelman linjoille ja täten vahvistamaan rahoitustaan.¹¹¹

Yhä näkyvämpi ja aggressiivisempi ideologinen kaksinkamppailu Neuvostoliiton kanssa ajoi presidentti Trumanin hallinnon valmistautumaan pitkäaikaiseen kamppailuun. Helmikuussa 1947 Valkoinen Talo esitteli lakialoitteen, jolla synnytettiin CIA ja yksi yhtenäinen puolustusministeriö. Näitä koordinoimaan perustettiin *National Security Council* (NSC).¹¹² Maaliskuussa Truman määritteli uudelleen koko Yhdysvaltain ulkopolitiikan ottaessaan Yhdysvaltain tavoitteeksi kommunismin vastaisen taistelun. Trumanin ajama patoamispolitiikka antoi tiedotusohjelmalle mahdollisuuden kasvaa.

¹⁰⁹ Cull 2008, 30; Hixson 1997, 12.

¹¹⁰ Cull 2008, 27–28; Hixson 1997, 5.

¹¹¹ Cull 2008, 29–32; Hixson 1997, 8–9.

¹¹² Cull 2008, 34.

Ensimmäisiä kasvun merkkejä oli ns. *Smith-Mundt-Act (Informational and Education Exchange Bill)*, jolla määriteltiin Yhdysvaltain julkisen diplomatian tulevat rahoitusmekanismit. Laki läpäisi edustajainhuoneen kesäkuun lopussa ja OIC vaihtoi nimensä muotoon *Office of International Information and Educational Exchange (OIE)*, joka täten vastasi paremmin *Smith-Mundt-Actin* kieltä.¹¹³

Kesäkuun alussa samaisena vuonna 1947 Yhdysvaltain ulkoministeri George C. Marshall julkisti taloudellisen ohjelman, jonka tarkoituksena oli Euroopan jälleenrakennus. Jälleenrakennussuunnitelmalla oli taloudellisen avun lisäksi suuri propagandavaikutus, joten Neuvostoliitto vastasi Marshall-apuun syyskuussa 1947 perustamalla oman kansainvälisen propagandaorganisaation, Kominformin. Vuoden 1948 alussa tapahtunut Tšekkoslovakian kommunistinen vallankaappaus ja sitä seurannut Berliinin saarto saivat aikaan lisää painetta Yhdysvalloissa tehostaa Neuvostoliiton vastaista toimintaa.¹¹⁴

Neuvostoliiton vastaisten toimien kärjessä oli massiivinen salainen psykologisen sodankäynnin kampanja ja avoin tiedotusohjelma.¹¹⁵ 1940-luvun lopulla tiedotusohjelmia pyöri Yhdysvaltain hallinnon monilla eri tasoilla. Ulkoministeriöllä oli omat salaiset ja avoimet ohjelmansa, kuten CIA:lla, armeijan eri haaroilla, Marshall-apua hallinnoivalla ECA:lla (*Economic Cooperation Administration*) ja TCA:lla (*Technical Cooperation Administration*).¹¹⁶ Vuoden 1948 lopulla Yhdysvaltain hallintoa uudistettiin ja yhtenä vaihtoehtona ehdotettiin, että koko Yhdysvaltain tiedotustoiminta siirrettäisiin omaan virastoonsa, joka ainoastaan toimisi ulkoministeriön virallisen poliittisen linjan mukaan, mutta olisi muuten irrallaan ulkoministeriöstä. Uudistusta ei vielä toteutettu, mutta ajatus itsenäisestä tiedotusvirastosta jäi elämään Trumanin hallinnon loppukaudeksi. Tällä ajalla ulkoministeriön alaisuudessa toimiva tiedotusohjelma kulki *United States International*

¹¹³ Cull 2008, 35–37; Hixson 1997, 12. Itse lakiehdotus läpäisi senaatin vuoden 1948 alussa ja presidentti Truman vahvisti lakiehdotuksen 27. tammikuuta 1948.

¹¹⁴ Cull 2008, 37–38.

¹¹⁵ Cull 2008, 47.

¹¹⁶ Osgood 2006, 43.

Information and Educational Exchange Program (USIE) nimellä Yhdysvaltain hallinnossa.¹¹⁷

Seuraavana vuonna 1949 läntisen maailman ja kommunismin välinen vastakkainasettelu kiristyi entisestään. Berliinin saarto ja sitä seurannut ilmasilta johtivat Saksan ja Berliinin kahtiajakoon. Lokakuussa Kiina julistautui kommunistiseksi valtioksi. Yhdysvalloissa suurimman huomion sai Neuvostoliiton onnistunut ydinkoe elokuussa 1949. Kehitys johti yhä kasvavaan aseiden kilpavarusteluun maiden välillä, mutta ennen kaikkea Yhdysvaltain atomipommimonopolin katoaminen toi kylmän sodan ja ydinsodan uhan jokaiseen amerikkalaiseen kotiin.¹¹⁸ Näin koko yhteiskunta voitiin mobilisoida yhteisen aatteen taakse. Tämä näkyi tiedotusohjelman aggressiivisena kasvuna. Varsinainen läpimurto tapahtui kun tiedotusohjelman yhteydessä lopetettiin propaganda-termin käyttö kokonaan. Amerikkalaiset olivat entuudestaan olleet epäileviä kaikkea sellaista kohtaan mikä voitiin luokitella propagandaksi, mutta kun tiedotusohjelma puettiin toisiin vaatteisiin, alkoi kongressilta löytyä rahoitusta ja amerikkalaisilta poliitikoilta ymmärrystä.¹¹⁹

Presidentti Truman lanseerasi uuden aggressiivisen propagandakampanjan keväällä 1950. Julkisuudessa "*Campaign of Truth*" -nimellä tunnettu kampanja sai tuulta purjeisiinsa kun Korean sota alkoi saman vuoden kesällä.¹²⁰ Kasvun määrästä kertovat seuraavat lukemat: State Departmentin budjetissa tiedotustoimille oli varattu 20 miljoonaa dollaria vuonna 1948. Vuoteen 1952 tultaessa määrärahat olivat kasvaneet 115 miljoonaan dollariin.¹²¹ Määrärahojen kasvu ei silti tuonut menestystä. Kahden vuoden aggressiivisen propagandakampanjan jälkeen kaikki tiedusteluraportit arvioivat kampanjan saavuttaneen vain vähän. Washingtonissa nähtiin kahdenlaisia syitä kampanjan epäonnistumiseen. Yhtäältä katsottiin, että yhtenäisen strategian ja oman viraston puute oli epäonnistumisen syytä.¹²² Toisaalta aggressiivinen antikommunistinen propaganda nähtiin tehottomana, ellei peräti haitallisena.

¹¹⁷ Cull 2008, 48.

¹¹⁸ Hixson 1997, 11; Fousek 2000, 187–191; Katso Yhdysvaltain "kotirintaman" tilanteesta Rose 1999.

¹¹⁹ Hixson 1997, 13–15.

¹²⁰ Katso Campaign of Truth –kampanjasta tarkemmin Rawnsley 1999.

¹²¹ Osgood 2006, 43.

¹²² Cull 2008, 67.

Propagandalla kyllästetty kansainvälinen yleisö oli epäluuloinen vieraiden valtioiden julistuksia kohtaan.¹²³

Trumanin hallinto yritti saada tiedotustoimintaa raiteilleen perustamalla uuden puoliksi itsenäisen viraston *United States International Information Administrationin* (IIA) vuoden 1952 alussa, mutta psykologisen sodankäynnin operaatiot vaativat pysyvämpää uudistusta.¹²⁴ Eräänlaisena uudistumisen katalyyttina toimi senaattori Joseph McCarthyn keväällä 1953 tiedotusohjelman kirjasto-ohjelmaa ja *Voice of America* -radiokanavaa kohtaan tekemä hyökkäys.¹²⁵ McCarthy ei löytänyt IIA:sta kommunisteja kuulusteluissaan, mutta tiedotusohjelma sai pahan kolhun. Samaan aikaan tammikuussa virkaan astunut uusi presidentti Dwight D. Eisenhower etsi keinoja uudistaa tiedotusorganisaatiota. Eisenhower oli aina suhtautunut myönteisesti psykologista sodankäyntiä kohtaan, mutta hänen mielestään Trumanin "*Campaign of Truth*" -kampanja ja IIA olivat toimineet liian agitoivasti ja näkyvästi. Eisenhowerin näkemyksen mukaan tiedotusohjelman piti toimia hienovaraisemmin ja organisoidummin. Lisäksi Eisenhower ajoi näkemystä jonka mukaan tiedotusohjelman propagandan tuli olla materiaalia, jota ei mielletty propagandaksi ja josta Yhdysvaltain hallituksen osallisuus oli mahdollisimman hyvin hävytetty pois.¹²⁶ Eisenhowerin ajama uudistustyö kulminoitui itsenäisen tiedotusorganisaation perustamiseen elokuussa 1953 *United States Information Agencyn* (USIA) muodossa.¹²⁷

Näkyvimmit todisteet USIA:sta (ja sitä edeltävistä virastoista) ulkomailla olivat sen lukuhuoneet ja kirjastot, jotka olivat yleensä suurlähetystöjen yhteydessä. Tiedotuslaitoksen työntekijät pyrkivät pysymään taka-alalla ja huomaamattomina ja manipuloimaan paikallisia olosuhteita Yhdysvaltojen eduksi, erityisesti sitä miten paikallinen media käsitteli amerikkalaista elämää, kommunismia ja kylmää sotaa. Tiedotuslaitoksella oli apunaan kovaäänisillä varustettuja kuorma-autoja, liikuteltavia elokuvaprojektoreita, radiovastaanottimia, julisteita ja esitteitä. Tiedotuslaitos piti

¹²³ Osgood 2006, 77.

¹²⁴ Cull 2008, 71–80.

¹²⁵ Cull 2008, 82–85.

¹²⁶ Osgood 2006, 77.

¹²⁷ Cull 2008, 94–96; Osgood 2006, 88–89.

englanninkielen kursseja paikallisissa kouluissa, painoi kirjoja opettajille, toimittajille, valtion virkamiehille ja armeijan upseereille. Lisäksi se valmisteli tuhansia tunteja radio-ohjelmia, uutisfilmejä ja elokuvia, toimitti miljoonia artikkeleita, valokuvia ja sarjakuvia sanoma- ja aikakauslehdille. Radioasemille, elokuvateattereille ja televisiolle tiedotuslaitos tarjosi ilmaista ohjelmistoa, eli propagandaa naamioituna koulutukselliseksi materiaaliksi, uutisiksi ja viihteeksi.¹²⁸

3.2 Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen toiminta Suomessa

Yhdysvaltain kulttuuriohjelman käytännön toteutusta voidaan tarkastella Yhdysvaltain Helsingin tiedotuslaitoksen toimipisteen lähettämien puolivuotisraporttien ja maasuunnitelmien kautta. Tiedotuslaitoksen toimintamallit pysyivät suhteellisen samoina koko 1950-luvun, joten tutkimuksessa luodaan yleiskatsaus toimintaan tarkastelemalla 1950-luvun alun tilannetta esimerkinomaisesti.

Vuotta 1950 koskevassa ensimmäisessä raportissa¹²⁹ tuotiin esille Suomen poikkeuksellinen tilanne Neuvostoliiton rajanaapurina. Raportin laatijan Henry F. Arnoldin¹³⁰ mukaan Suomi oli säilyttänyt suhteellisen itsenäisen aseman Neuvostoliiton varjossa vaikka oli kokenut sotilaallisen tappion toisessa maailmansodassa. Suomessa vallinnut demokratian perinne oli auttanut tässä kehityksessä, ja juuri demokratian instituutioita tuli vahvistaa Suomessa, jotta Neuvostoliiton vaikutusvalta vähenisi. Erityisen huolella Arnold viittasi sanomalehdistössä olevaan epätasapainoon. Kommunistilehdet saivat vapaasti mustamaalata länsimaita ilman, että kukaan puuttui asiaan. Vastaavasti Neuvostoliitosta tuskin koskaan kirjoitettiin kriittiseen sävyyn ei-kommunistisessa lehdistössä. Arnold huomioi, että Suomessa oli vahva kansallinen konsensus tässä

¹²⁸ Osgood 2006, 104–105.

¹²⁹ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report State Departmentille 21.11.1950. 511.60e/11–2150. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹³⁰ Henry F. Arnold oli saapunut Suomeen jo 1945, joten hän oli ehtinyt perehtyä Suomen tilanteeseen. Katso Arnoldista myös luku 2.1.

asiassa, valtiovallan ei tarvinnut harrastaa sensuuria koska jokainen sanomalehti piti vahvasti huolen itse, ettei avoimesti Neuvostoliiton vastaisia äänenpainoja esiintynyt kirjoituksissa. Tiedotuslaitos ymmärsi täten suomalaisen itesesensuurin ja sen tuoman haasteen tiedotusohjelmalle.

Henry F. Arnold teki raportissaan myös toisen tärkeän huomion mikä muodostui Helsingin lähetystön tiedotuslaitoksen ohjenuoraksi tuleviksi vuosiksi: suomalaiset olivat erittäin herkkiä ulkomaan väliintulolle ja propagandalle. Vähänkään propagandaksi mielletty materiaali tunnistettiin helposti ja sitä vastustettiin ankarasti. Toisaalta faktapohjainen tieto ja koulutusmateriaali otettiin innolla vastaan. Tästä Arnold päätteli, että Yhdysvaltain tiedotusohjelmalla olisi otollinen maaperä myös Suomessa, mutta paikallisiin oloihin muokattuna. Ilmiselvä propaganda oli jätettävä vähemmälle ja keskityttävä totuusperusteiseen materiaaliin. Suomessa oli täten pelattava suomalaisten omilla säännöillä. Tiedotuslaitoksen toiminta ei myöskään saanut herättää Neuvostoliiton vastareaktiota.

Sodan jälkeisessä Helsingissä vaikuttanut tiedotuslaitos taisteli myös tilaongelmien kanssa. Toiminnan laajentamiseen vaadittavaa toimistotilaa oli vaikeaa löytää. Oman haasteensa toi myös Suomen haja-asutus. Maaseudulle vaikuttaminen oli vaikeaa pääkaupunkiseudulta käsin. Kielivaikeudet olivat myös oma lukunsa. Valtaosa väestöstä ei puhunut englantia, joten käännöstoiminta imi ison osan tiedotuslaitoksen resursseista.

Vallitseva tilanne Suomessa pakotti tiedotuslaitoksen käyttämään hienovaraisempia keinoja. Henry F. Arnold huomioi, että suurin osa Suomen lehdistöstä käytti ulkomaan uutisissa STT:tä, jonka Yhdysvaltain uutiset tulivat Reutersilta. Myös United Press ja American Press pitivät toimistojaan Helsingissä ja myivät palveluitaan, mutta vain harvoilla suomalaisilla lehdillä oli varaa niiden palveluihin. Arnoldin mukaan tämän johdosta Suomen lehdistö otti mielellään vastaan materiaalia tiedotuslaitokselta, erityisesti kuvamateriaali oli kysyttyä. Aikakauslehdet käyttivät paikallisia kuvatoimittajia, mutta niiden Yhdysvaltoja koskevat artikkelit olivat ajoittain tiedotuslaitoksen toimittamia.

Henry F. Arnoldin raportissa kulttuuriohjelman kohteet määriteltiin kahdella tasolla. Ensisijaisiin kohteisiin kuuluivat työläiset ja ammattiliitot, opettajat ja akateemiset ihmiset, ja suuri yleisö. Toissijaisiin kohteisiin kuuluivat nuoret yliopisto-opiskelijat, ammatti- ja teknologian alalla työskentelevät. Itse kulttuuriohjelma oli jaettu kymmeneen eri osioon seuraavanlaisesti: 1) kirjastot ja/tai kulttuuri-instituutiot, 2) lehdistö ja julkaisutoiminta, 3) elokuvat, 4) radiolähetykset, 5) henkilövaihto, 6) valokuvanäyttelyt, julistenäyttelyt ja filmirainat, 7) erikoistapahtumat ja projektit, 8) tieteellinen ja tekninen yhteistyö, 9) yleiset kulttuuriaktiviteetit ja 10) muut aktiviteetit.

Tiedotuslaitos ylläpiti omaa kirjastoaan, joka oli vuonna 1950 Suomen suurin amerikkalaisia kirjoja ja lehtiä sisältävä kokoelma. Kirjasto oli avoinna kaikille ja Arnoldin mukaan käyttäjiä oli kaikista yhteiskuntaluokista. Itse lainauksia oli vuoden 1950 ensimmäisellä puoliskolla 2600–3200 kuussa. Kaukolainamenettelyllä kirjoja lainattiin myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Kirjaston yhteistyökumppaneina toimi lukuisia kirjastoja, yliopistoja ja yhdistyksiä, mukaan lukien Suomalais-amerikkalainen yhdistys.

Tiedotuslaitoksen lehdistötoiminnan päätarkoitus oli tuottaa tavallisille suomalaisille tietoa Yhdysvalloista ja maailmanpoliittisesta tilanteesta läntisestä näkökulmasta. Tämä tapahtui pääsääntöisesti toimittamalla suomen- ja ruotsinkielisille sanoma- ja aikakauslehdille INP:ltä saatua materiaalia. Tähän tiedotuslaitoksella oli monta eri keinoa. Englanninkielinen tiedotuslehtinen lähetettiin viisi kertaa viikossa uutistoimistoille, englantia ymmärtäville Helsingin sanomalehtien päätoimittajille, kaikille ruotsinkielisille sanomalehdille ja muille kiinnostuneille henkilöille. Tällä tiedotuslehdisten postituslistalla oli 110 henkeä.

Suomenkielinen tiedotuslehtinen lähetettiin myös viisi kertaa viikossa n. 90 päätoimittajalle ympäri Suomea, valtionhallinnon tärkeille virkamiehille, kirjastoille, lukusaleille ja muille kiinnostuneille ihmisille. Tällä postituslistalla oli n. 300 henkeä. Tiedotuslaitos jakeli myös itse tekemäänsä ruotsinkielistä tiedotuslehtistä ja Tukholman lähetystöstä samaansa viikoittaista *Nyheter i Dag* -lehtistä. Aikakauslehtien uusintapainoksia lähetettiin eteenpäin mm. eri ammattilehtien toimittajille, jotka saivat niistä materiaalia omiin asiantuntijalehtiinsä.

Suomenkielisen tietolehtisen painopistealue oli niillä uutisilla joita kaupalliset tietotoimistot eivät olleet käyttäneet tai olivat siteeranneet väärin. Aihealueina olivat Yhdysvaltain ulkopolitiikan ajankohtaiset lausunnot, amerikkalaisen elämän, tapahtumien ja kulttuurin esittely siltä osin kuin niiden ajateltiin kiinnostavan suomalaisia. Materiaalin piti olla mielenkiintoista ja informatiivista. Neuvosvastaisuutta ei saanut näkyä sillä se sensuroitiin pois suomalaisesta lehdistöstä. Myöskään propagandaksi miellettyä materiaalia ei siedetty ollenkaan. Käytännössä tämä tarkoitti epämuodollisia tarinoita tai artikkeleita amerikkalaisista keksinnöistä, prosesseista, ilmiöistä, ongelmista, olosuhteista, käytännöistä, kehityskuluista tai ihmisistä, jotka kiinnostivat suomalaista lukijaa, joko niiden samankaltaisuuksien takia tai siksi, että niissä kerrottiin jotain Suomesta. Kulttuuriohjelman kohderyhmien mukaan tietolehtisiin yritettiin saada mukaan myös materiaalia, joka kiinnostaisi työläisiä ja tavallisia maaseudun ihmisiä, kuten juttuja amerikkalaisista ammattiyhdistysliikkeistä ja kertomuksia maatalouskoneiden uusimmista innovaatioista. Maaseudusta kertovia uutisia ohjattiin myös Maalaisliiton tietopalvelulle.

Tiedotuslaitos halusi tuoda esille monipuolisempaa kuvaa Yhdysvalloista, sillä se kritisoi kuinka suomalaisessa lehdistössä puhuttiin Yhdysvalloista vain näppärien pikkulaitteiden, jazzin ja numerotilastoiden maana. Erityisesti mustien asemasta haluttiin kertoa suomalaisille uutisoimalla menestyvistä afroamerikkalaisista ja osoittaa, että rotuerottelun purkamisessa oli otettu askelia eteenpäin.

Henry F. Arnold oli huomannut, että positiivisten asioiden kertominen Yhdysvalloista oli paljon tehokkaampaa kuin Neuvostoliiton huonoista oloista kirjoittaminen, koska niiden oikeaksi todistaminen oli haasteellista. Negatiivisia asioita oli vaikeaa osoittaa toteen, joten niiden kertominen saattoi tuoda epäilyksiä tiedotuslaitoksen ylle. Faktapohjaisia artikkeleita oli helpompi julkaista. Arnold päätteli, että tällä mallilla osoitettiin tehokkaammin demokraattisen mallin ylivertauus kommunismista. Tämän takia tiedotuslaitos lisäsi suomenkieliseen tiedotuslehtiseen Yhdysvaltain ulkopoliittisen johdon puheita, joissa kritisoitiin Neuvostoliiton politiikan vaarallisuutta,

vaikka olikin tiedossa, että päätoimittajat eivät pystyneet julkaisemaan niitä. Tärkeintä oli, että päätoimittajat saivat nähdä tekstit ja vetää itse omat johtopäätöksensä.

Tiedotuslaitos oli myös huomannut, että suomalaisia eivät hetkauttaneet kansainväliset asiat, jotka eivät suoraan koskettaneet heitä. Täten Arnold ei odottanut mitään loistokkaita tuloksia tiedotuslaitoksen lehdistötoiminnalta. Parhaimpana indikaattorina kulttuuriohjelman lehdistötoiminnan tuloksesta Arnold piti suomalaisen lehdistön myötämielistä suhtautumista Yhdysvaltain ideoihin ja tiedotustoimintaan. Arnold uskoi, että tiedotuslaitos tavoitti parhaiten kohderyhmänsä kun se jakoi suomalaisille päättäjille, lehdistölle ja virkamiehille ajankohtaista materiaalia, josta selvisi selväsanaisesti Yhdysvaltain kanta asioihin. Arnold uskoi, että tällä tavalla korjattiin väärää informaatiota ja suuri osa materiaalista saatiin julkaistua.

Tiedotuslaitoksella oli myös aktiivista elokuvatoimintaa. Sen kokoelmista löytyi laaja joukko uutis- ja opetusfilmejä, joilla oli kova kysyntä. Elokuvat tavoittivat kulttuuriohjelman kohderyhmistä laajimman otannan sillä tiedotuslaitoksen elokuvatoiminta oli levittäytynyt koko maahan. Helsingissä elokuvia esitettiin tiedotuslaitoksen projektorien avulla koulussa ja erilaisissa kokoontumispaikoissa. Kysyntä oli kovempi kuin tarjonta, joten valikointia oli tehtävä. Tiedotuslaitoksella oli myös yksi liikutettava projektori Jeeppiin rakennettuna, joka oli talvea lukuun ottamatta tien päällä ympäri Suomea näyttämässä elokuvia eri kohderyhmille aina Lapin tukkileireistä Itä-Suomen tehtaisiin. Suurin osa elokuvien lainauksista tehtiin postilla.

3.3 Maaohjelma Suomea varten

Vuoden 1952 alussa State Department päivitti maakohtaiset ohjelmasuunnitelmansa. Ulkoministeri Dean Acheson lähetti Helsingin tiedotuslaitokselle Washingtonin päädyn tekemän maasuunnitelman kommentoitavaksi.¹³¹ Suunnitelmasta voidaan nähdä suoraan Yhdysvaltain kulttuuriohjelman tavoitteet Suomessa. Suunnitelman ”psykologiset tavoitteet” kuuluivat seuraavasti: rohkaista suomalaisia säilyttämään poliittinen, taloudellinen ja kulttuurinen itsenäisyytensä, taata yleinen tietous Yhdysvaltain sisä- ja ulkopolitiikasta, ymmärrys amerikkalaisesta elämästä ja kulttuurista, ja viimeisenä rohkaista suomalaisia vastustamaan niin Suomen sisältä kuin Neuvostoliitosta tulevaa kommunismin painetta.¹³²

Achesonin maasuunnitelmassa korostettiin Suomen pitkää kamppailua Venäjän kanssa ja todettiin Suomen säilyttäneen läntiset traditionsa valtiomuodossa, oikeusjärjestelmässä, uskonnossa ja koululaitoksessa idän varjossa elämisestä huolimatta. Sama tendenssi jatkui toisen maailmansodan jälkeen jolloin Suomi onnistui säilyttämään itsenäisyytensä aseellisesta tappiosta ja Neuvostoliiton poliittisesta painostuksesta huolimatta. Achesonin maasuunnitelmassa suomalaisia luonnehdittiin kiihkeiksi nationalisteiksi, jotka olivat äärimmäisen herkkiä ulkomaiden väliintulon ja propagandan suhteen, ja kulturelleiksi ihmisiksi joilla oli korkea lukutaitoisuus, mutta luonteiltaan hitaiksi, itsepäisiksi, harkitseviksi ja sinnikkäiksi. Helsingin tiedotuslaitos koki selvästi olevansa paremmin perillä suomalaisten luonnosta, sillä se muutti suomalaisten asenteellista ilmastoja kuvaavaa kohtaa suorastaan mairittelevin sanankääntein. Alkuperäisen luonnoksen perään tuli vielä selittävä lisätteksti: ”vaikka suomalaiset vaikuttavat ulkoa päin katsottuna tunteettomilta ja tavanomaisilta, heidän innokkuutensa urheilua, taiteita, musiikkia ja kirjallisuutta kohtaan ilmentää tukahdutettua tunteellista elementtiä kansanluonteessa.”¹³³

¹³¹ Dean Acheson Helsinkiin 6.3.1952. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹³² USIE Country Plan FINLAND, liite Achesonin sähköeseen 6.3.1952. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹³³ Revision of Draft USIE Country Plan for FINLAND, 10.4.1952. 511.60e/4–952. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

Maasuunnitelmassa eroteltiin kulttuuriohjelmaa hyödyntävät ja haittaavat tekijät. Suomen hyödyksi laskettiin epäviralliset suhteet läntiseen maailmaan. Vaikka Suomi ei omannut virallisia poliittisia kytköksiä länteen, se oli mukana monissa kansainvälisissä järjestöissä jäsenenä tai tarkkailijana. Maasuunnitelma mainitsee nimeltä FAC:in, WHO:n, ITO:n, ILO:n, ICAC:in, maailmanpankin ja kansainvälisen lasten hätärahaston. Suurella osalla kansasta oli positiivinen ja myötätuntoinen suhtautuminen Yhdysvaltoihin ja ihailu maan teknologisia saavutuksia kohtaan. Helsingin tiedotuslaitos katsoi, että juuri tämä positiivinen suhtautuminen mahdollisti kulttuuriohjelman toteuttamisen Suomessa.

Negatiivisina tekijöinä nähtiin useita. Vähäinen väestötiheys teki koko kansan tavoittamisen vaikeaksi. Puolet kansasta eli raportin mukaan puoliaksi eristyksissä maa- ja metsätaloutta harrastaen. Kaksikielisyys söi resursseja sillä kaikki materiaali piti kääntää kahdelle eri kielelle. Lehdistömateriaalin jakelu nähtiin vaikeaksi sillä Neuvostoliiton vastaisia kirjoituksia sensuroitiin. Helsingin tiedotuslaitos oli muuttanut tämän sanamuodon itsesensuuriksi, joka osoittaa, että State Departmentin ja kentän välillä vallitsi pieni näkemusero Suomen olosuhteista. Itsesensuuri johti siihen, että lehdistömateriaali painottui epäpoliittisiin teksteihin. Lopuksi todettiin vielä, että osalla suomalaisista oli vääristynyt kuva amerikkalaisista ja sen kulttuurisista saavutuksista.

Kommunismiin vastainen toiminta oli maasuunnitelman oleellisimpia asioita, joten siinä käytiin läpi kommunistisen puolueen organisaatio ja toimintatavat Suomessa. Muiden maiden tiedotustoiminnasta huomioitiin Iso-Britannian aktiivinen kulttuuriohjelma, Ranskan lähetystön ylläpitämä pienimuotoinen elokuva- ja kulttuuriohjelma, ja Reutersin toimittama uutismateriaali sekä BBC:n, Kanadan ja Ranskan lähettämät radio-ohjelmat. Maasuunnitelma piti sisällään myös tarkat selvitykset Suomessa julkaistavista lehdistä, radiotoiminnasta ja käytössä olevista elokuvateattereista. Asenneilmapiirin muokkaajiksi eroteltiin luterilainen kirkko, SKDL, SAK, HTK (Henkisen työn keskusliitto), ja yleisesti erinäisiä yhdistyksiä ja järjestöjä. Koulutukseen liittyvissä asioissa listattiin Suomen yliopistot ja korkeakoulut.

Maasuunnitelman kohderyhmät oli jaettu kolmeen tasoon. Ensimmäiseksi ryhmäksi oli erotettu työläiset. Tarkemmin jaoteltuna tähän ryhmään laskettiin ammattiliitot,

poliittiset puolueet, työväenliikkeen lehdistö, avainhenkilöt ja ammattijärjestöt. Toiseksi ryhmäksi erotettiin opettajat. Tähän kuuluivat yliopistojen professorit, lukioiden ja ammattioppilaitosten opettajat ja peruskoulujen opettajat. Kolmas ryhmä oli yliopisto-opiskelijat, jotka koostuivat perus- ja jatkotutkinto-opiskelijoista. Maaraportin erittelemät toimintatavat, joilla kohderyhmiin vaikutettiin, olivat seuraavat: lehdistömateriaali, elokuvamateriaali (mukaan lukien opetusfilmit), henkilövaihto, tiedotuslaitoksen toimisto ja VOA radiolähetykset. Painotukset vaihtelivat riippuen kohderyhmästä, VOA:n radiolähetykset oli tosin suunnattu vain työläisille.

Kulttuuriohjelman maakohtaiset tavoitteet pysyivät pitkälti samoina koko 1950-luvun. Tämä voidaan huomata tarkastelemalla vuoden 1958 kulttuuriohjelman tavoitteita Suomessa.¹³⁴ Ohjelman tavoitteet Suomessa oli jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisenä tavoitteena oli rohkaista suomalaisia ylläpitämään ja vahvistamaan itsenäistä demokraattista valtiota poliittisesti ja taloudellisesti ja pysymään kulttuurisesti orientoituneena länteen. Toisena tavoitteena oli saada suomalaiset paremmin ymmärtämään amerikkalaista elämäntapaa ja kulttuuria, jotta he paremmin hyväksyisivät Yhdysvaltain hallituksen tavoitteet ja politiikan. Kolmantena tavoitteena oli Suomen ja Neuvostoliiton herkin suhteen puitteissa saada Suomessa julkista ymmärrystä Euroopan taloudelliselle yhteistyölle, kuten OEEC:lle, EPU:lle ja suunnitellulle vapaakauppa-alueelle.

Samaisessa suunnitelmassa oli määritelty erikseen vielä kaksi lyhyen tähtäimen tavoitetta. Ensimmäinen oli intensiivisen kontaktikampanjan loppuunsaattaminen, jotta suomalainen lehdistö käyttäisi tiedotuslaitoksen lehdistömateriaalia enemmän. Toinen oli lyhyiden pamflettien tuottaminen Yhdysvaltain aseistariisunnasta, työväestöstä, maanviljelystä ja amerikkalaisesta lehdistöstä, jotta suomalaisten keskuudessa oleva epätietoisuus kyseisistä asioista hälvenisi. Kohderyhmämäärittelyissä työväestö oli pudonnut toiseksi. Ensimmäisen paikan oli

¹³⁴ Finland – Country Objectives 3.11.1958. RG 306. Office of Research. Country Project Correspondence. Finland 1952–1963, Box 5, NARA.

ottanut poliittiset ja valtiolliset organisaatiot. Kolmantena oli massamedian, teollisuuden ja koulutuksen johtohenkilöt.

Henry F. Arnoldin mukaan tiedotuslaitoksen piti toimia Suomessa "maan tavalla". Maan tapa tässä tapauksessa oli huomiota herättämätön toiminta. Arnoldia mukaillen voidaan nähdä, että tiedotuslaitos katsoi voivansa vaikuttaa suomalaisiin, jos nämä eivät itse tieneet olevansa vaikutettavina. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna yhteistyö Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kanssa oli elintärkeää tiedotuslaitokselle.

4. Tiedotuslaitoksen verkostona (1950–1954)

4.1 Paikallisosastojen merkitys ja tapaus Yrjö Kallinen

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen paikallisosastot antoivat Yhdysvaltain tiedotuslaitokselle verkoston tavoittaa pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvia suomalaisia. Suomen haja-asutus nähtiin kulttuuriohjelmassa haasteena, joten ympäri Suomen levittäytyneet paikallisosastot olivat oivia sillanpääasemia tiedotuslaitoksen viestin viemiseksi maakuntiin. Paikallisosastojen tiloja oli helppo käyttää eri näyttelyissä ja projekteissa apuna. Tärkein hyötynäkökulma oli se, että toiminta naamioitui näin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnaksi, eikä sitä mielletty vieraan vallan toimeenpanemaksi. Edellä mainituin syin Yhdysvaltain Helsingin lähetystön raportti perusteli yhdistyksen tärkeää roolia Yhdysvaltain kulttuuriohjelmassa vuoden 1950 syksyllä.¹³⁵ Raportti peräänkuulutti myös varovaisuutta julkisuuden hallinnassa, sillä yhdistys ei saanut profiloitua Yhdysvaltain käsikassaraksi.

Vuoden 1952 syksyllä Yhdysvaltain lähetystön lehdistöavustaja John V. Lund kävi maakuntamatkalla, jonka aikana hän kierteli yhdistyksen paikallisosastoja.¹³⁶ Matkan aikana hän piti esitelmää Yhdysvalloista ja tutustui paikallisosastojen toimintaan ja rakenteeseen tarkemmin. Maaseudun väestön tavoittaminen oli tärkeää koska kulttuuriohjelmassa oli määritelty työläiset tärkeimmäksi kohderyhmäksi. Pohjois- ja Itä-Suomen metsätyömaat ja tehtaat olivat täynnä työläisiä joihin Yhdysvaltain kulttuuriohjelma halusi vaikuttaa. Yksi käytetyimmistä keinoista oli filmiesitykset, joihin käytettiin tiedotuslaitoksen auton perään asennettua liikkuvaa elokuvaprojektoraa. Amerikkalaisesta työväenliikkeestä kertovat lyhytfilmit oli päätelty kiinnostavan suomalaisia työläisiä, joten ne kuuluivat maakuntakierroksilla ohjelmistoon. Liikkuvan

¹³⁵ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending November 30, 1950, 29.12.1950. 511.60e/2–2950. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹³⁶ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 29.8.1952, KA.

elokuvaprojektorin käyttäminen ympäri Suomea ei ollut halpaa, joten alaosastokierroksiin yhdistettiin usein tehtaiden työläiskierrokset.¹³⁷

Suuret näyttelyt järjestettiin ensin aina pääsääntöisesti Helsingissä, mutta jos rahaa ja resursseja löytyi, ne lähetettiin myös kierroksille paikallisosastoihin. Esimerkkinä tästä voidaan mainita vuoden 1953 helmikuussa Helsingissä pidetty mainosjulistenäyttely, joka lähti esillepanonsa jälkeen kiertueelle Tampereelle, Lappeenrantaan ja Lahteen.¹³⁸ Yhdysvaltain tiedotuslaitos oli tarjonnut näyttelyä yhdistykselle juuri sen takia, että se saataisiin kiertoon alaosastojen kautta myös maakuntiin. Tiedotuslaitoksen mukaan tällaiset projektit olivat tärkeitä koska ne aktivoivat "joutilaita ja saamattomia" paikallisosastoja järjestämään toimintaa. Tämä onnistui sen takia, että kyseinen näyttely ei ollut liian vaikea hoidettavaksi, mutta tarpeeksi vaikuttava herättämään paikalliset toimijat toimettomuudestaan.¹³⁹

Tiedotuslaitos oli huomionnut paikallisosastot jo vuoden 1951 alussa kun se oli osoittanut yhdistykselle rahaa, jotta se lähettäisi Suomeen palanneita Asla-stipendiaatteja puhumaan syrjäseutujen paikallisosastoihin.¹⁴⁰ Tiedotuslaitoksen mukaan tämä takasi stipendiaateille suuremman yleisön ja tuottaisi paikallisosastoille mielenkiintoista ja mahdollisesti jäsenmäärää kasvattavaa ohjelmaa. Palanneet Asla-stipendiaatit olivat kulttuuriohjelman kannalta tärkeässä roolissa, sillä he levittivät tietoa Yhdysvalloista oma-aloitteisesti ilman näkyvää tiedotuslaitoksen vaikutusta.

Palanneet Asla-stipendiaatit perustivat oman yhdistyksen vuoden 1953 loppupuolella. Perustajien keskuudessa oli etukäteen ollut erimielisyyksiä siitä pitäisikö *Asla Alumni Associationin*¹⁴¹ liittyä Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen vai ei.¹⁴² AAA:n

¹³⁷ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report State Departmentille 21.11.1950. 511.60e/11-2150. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

¹³⁸ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 16.1.1953, KA; Näyttelyä oli tarjottu yhdistykselle vuoden 1952 lopussa, ja tarjoukseen kuului tiedotuslaitoksen henkilökunnan apu ja esitelmointi näyttelyn avajaisissa paikallisosastoissa. Lisäksi tiedotuslaitos vastasi kaikista kuluista. SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan pöytäkirja 11.12.1952, KA.

¹³⁹ USIS (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1953, 15.7.1953. 511.60e/7-1553. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

¹⁴⁰ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1951, 20.11.1951. 511.60e/11-2051. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

¹⁴¹ Myöhemmin myös muodossa AAA.

perustavassa kokouksessa enemmistö oli puoltanut liittymistä yhdistykseen, mutta osa AAA:n puuhamiehistä vastusti silti yhteistyötä yhdistyksen kanssa.¹⁴³ Erimielisyydet ratkesivat kun yhdistys kutsui AAA:n johtokunnan neuvotteluihin,¹⁴⁴ jonka jälkeen AAA päätti liittyä yhdistykseen omana osastonaan.¹⁴⁵ Olivat erimielisyyksien takana sitten henkilösuhteet tai eroavat poliittiset näkemykset, tiedotuslaitokselle lopputulos oli erinomainen. Nyt käyttökelpoiset Asla-alumnit olivat saman "katon" alla Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kanssa, joten tuleva ohjelmakoordinointi oli helpompaa.

Erityisen hyödyllisenä tiedotuslaitos koki Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen varapuheenjohtaja Yrjö Kallisen. Vannoutuneena pasifistina ja loistavana puhujana tunnettu jatkosodan ajan rauhanopposition mies Yrjö Kallinen oli ollut mukana perustamassa Suomalais-amerikkalaista yhdistystä.¹⁴⁶ Toisin kuin suurin osa perustajajäsenistä, Kallinen jäi mukaan yhdistyksen toimintaan. Hän toimi koko 1950-luvun yhdistyksen keskushallituksessa 1. varapuheenjohtajana ja oli mukana 1955 perustetussa yhdistyksen valtuuskunnassa.¹⁴⁷ Yhdistyksessä oli tapana, että 1. varapuheenjohtajan paikka meni aina poliittisessa kentässä vasemmalla olevalle henkilölle.¹⁴⁸ Tämän johdosta Kallinen oli Yhdysvaltain tiedotuslaitokselle linkki tärkeään maaohjelman kohderyhmään, työväestöön.

Kallinen oli ollut kesällä 1951 viiden kuukauden opintomatalla Yhdysvalloissa ASLA-stipendiaattina¹⁴⁹ ja oli Suomeen palattuaan pitänyt puheita ja kirjoittanut artikkeleita Kuluttajain Lehteen matkastaan ja Yhdysvaltain kokemuksistaan.¹⁵⁰ Tiedotuslaitos sai näin haluamaansa materiaalia suurlevikkiseen lehteen, joka ei hyväksynyt sen

¹⁴² SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 2.12.1953, KA.

¹⁴³ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 23.2.1954, KA.

¹⁴⁴ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 1.6.1954, KA.

¹⁴⁵ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 30.12.1954, KA.

¹⁴⁶ Katso luku 2.1 Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen synty.

¹⁴⁷ Valtuuskunnasta lisää luvussa 5.3.

¹⁴⁸ Broms 1986, 162.

¹⁴⁹ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 4.4.1951, KA.

¹⁵⁰ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1951, 20.11.1951.

511.60e/11-2051. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA; Kallinen kirjoitti myös Suomi-Finland-USA -lehteen artikkelin Yhdysvalloissa julkaistusta suomenkielisestä kirjasta "*Amerikan Suomalaisen Työväenliikkeen historia*", joka selvästi myös kosiskeli työväenliikkeestä kiinnostuneita lukijoita. SFU 7-8/1951, 30-31.

toimittamaa State Departmentin valmismateriaalia. Kallisen artikkelit olivat tiedotuslaitoksen näkökulmasta mitä parhainta materiaalia, sillä niissä käsiteltiin myös Yhdysvaltojen varjopuolia, mikä takasi niiden vilpittömyyden tavallisen lukijan silmissä. Mutta ennen kaikkea Kallisen arvo oli siinä, että hän oli yhteiskunnallisesti tunnettu suomalainen, joten hänen kirjoituksensa eivät jääneet vaille huomiota. Kallinen oli entinen kansanedustaja ja puolustusministeri, mutta myös Työväen Sivistysliiton puheenjohtaja, jonka kirjoituksia tiedotuslaitos uskoi työläisten lukevan.¹⁵¹

Tiedotuslaitos oli turvautunut Yrjö Kallisen tietotaitoon jo vuoden 1951 alussa kun se oli koonnut kuuntelijapaneelin arvioimaan *Voice of America* -radiokanavan suomenkielisiä lähetyksiä. Paneelin viidestä jäsenestä neljä oli poimittu Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen piiristä. Mukana oli Kallisen lisäksi yhdistyksen toiminnanjohtaja Bengt Broms, Helsingin paikallisosaston puheenjohtaja Jukka Peitso ja Helsingin paikallisosastossa vaikuttava teatteriohjaaja Albert Saloranta. Panelisteille soitettiin kolmen eri päivän puheohjelmat ja pyydettiin arvioimaan niiden sisältöä ja suomenkielistä toteutusta. Suurinta kritiikkiä tuli uutistenlukijoiden amerikkalaistuneesta suomenkielen lausunnasta. Kallinen peräänkuulutti objektiivista raportointia Korean sodasta, joka ei unohtaisi kertoa myös amerikkalaisten takaiskuista.¹⁵²

Yrjö Kallisen tapaus on esimerkki siitä miten tiedotuslaitos hyötyi yhteistyöstä Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kanssa. Tiedotuslaitoksen kontaktit työväestöön olivat tiukalla, joten Kallisen matkaraportointi tuli tarpeeseen. Myös Kallisen kriittinen suhtautuminen Yhdysvaltoihin toimi tiedotuslaitoksen hyväksi, sillä se toi uskottavuutta Kallisen kirjoituksille ja takasi niiden vilpittömyyden.

¹⁵¹ John V. Lund State Departmentille 29.1.1952. 511.60e/1–2952. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA; Katso Kallisesta tarkemmin: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/763/>

¹⁵² David G. Wilson State Departmentille, 15.1.1951. 511.60e4/1–1551. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2429, NARA.

4.2 Kuuluisia vieraita

Yhdysvaltain lähetystön tiedotuslaitoksen lähettämien vieraiden lisäksi Suomalais-amerikkalainen yhdistys toimi välillä Suomen ulkoministeriön kulissina Yhdysvaltalaisten vieraiden kutsumisessa. Tällaisissa tilanteissa ulkoministeriö ei halunnut näkyä aloitteen tekijänä eikä vierailun isäntänä. Tarkoituksena oli olla herättämästä Neuvostoliiton huomiota. Ulkoministeriö oli saanut kutsuttua amerikkalaisen poliittisen kolumnistin Walter Lippmanin Suomeen lokakuun lopulla 1950. Lippmanille haluttiin näyttää, että Suomi oli edelleen länsimainen demokratia, joka arvosti hyviä suhteitaan Yhdysvaltoihin, huolimatta sotakorvausten paineesta ja Porkkalan sotilasalueen vuokrauksesta.¹⁵³

Suomen Washingtonin lähetystön lehdistöattasea Max Jakobson oli saanut junailtua Lippmanin Suomeen, jossa hänen vierailunsa isännäksi laitettiin Suomalais-amerikkalainen yhdistys. Lippmanin kunniaksi järjestetty päälounas pidettiin Kalastajatorpalla, virallisesti yhdistyksen toimesta. Ulkoministeriön korkeimmat virkamiehet ja yhdistyksen johto oli läsnä lounaalla. Ennen tilaisuutta Lippmanille oli kerrottu, että ulkoministeri Åke Gartz oli ottanut vastaan yhdistyksen kutsun ja oli tulossa lounaalle. Kulissien takana ulkoministeriö oli kuitenkin maksanut lounaan ja tarkkaan määritellyt ketkä saivat olla paikalla. Tilaisuuden aikana ulkoministeri Gartz kävi poliittista keskustelua Lippmanin kanssa Suomen kansainvälisestä asemasta.¹⁵⁴

Suomalais-amerikkalainen yhdistys pyrki kutsumaan Suomeen korkean profiilin amerikkalaisia vieraita. Yhdysvaltain lähetystön tiedotuslaitos joutui usein toteamaan yhdistyksen johdolle, että pyyntö oli liian vaikea toteuttaa tai, että kyseinen henkilö oli estynyt saapumasta Suomeen. Kustannussyistä oli helpompaa kutsua sellaisia vieraita Suomeen, joiden tiedettiin olevan Euroopassa samaan aikaan matkailemassa. Yhdistys lähestyi ensin haluamaansa henkilöä, ja tämän jälkeen tiedotuslaitos oli yhteydessä samaan henkilöön yrittäen vakuuttaa henkilö vierailun tärkeydestä. Tiedotuslaitos toimi edellä mainitulla tavalla tosin vain silloin kuin katsoi tilanteen ja vieraan olevan

¹⁵³ Broms 1986, 180–181; Jakobson 1980, 44–45. Walter Lippmanin kirjoitukset keräsivät maailmanlaajuisen yleisön ja hänen mielipiteillään katsottiin olevan vaikutusvaltaa.

¹⁵⁴ Broms 1986, 180–181.

tärkeä. Näin tapahtui vuoden 1951 kesällä kun yhdistys kaipasi arvostettua juhlapuhujaa Amerikan päivilleen Lahteen.¹⁵⁵

Yhdistys oli lähestynyt Walter Reutheria, *United Automobile Workers* -ammattiliiton puheenjohtajaa, jonka tiedettiin olevan Euroopassa syksyllä, ja pyytänyt häntä tulemaan Suomeen. Tiedotuslaitos lähestyi myös Reutheria, ja tämän jälkeen sähkötti Washingtoniin pyytäen henkilötietoja muista amerikkalaisista, jotka olisivat Euroopassa samaan aikaan siltä varalta, että Reuther ei pääsisi tulemaan. Tiedotuslaitos pyysi ulkoministeriöltä apua Reutherin saamiseksi vierailulle ja totesi strategiansa mukaisesti, että Suomen maaohjelman kannalta olisi toivottavaa, että korkean profiilin ammattiyhdistysliikkeen edustaja vierailisi Suomessa.¹⁵⁶

Suomalais-amerikkalainen yhdistys piti Amerikan Päivänsä Lahdessa 15.–16. syyskuuta ja puhujana oli Reuther, ei tosin Walther Reuther vaan tämän veli Viktor Reuther. Yhdysvaltain ulkoministeriö oli ollut yhteydessä Walter Reutheriin, mutta tämä oli muuttanut suunnitelmiaan eikä aikonut matkustaa Eurooppaan. Walther Reuther suositteli puhujaksi veljeään Viktoria, joka toimi CIO:n (*Congress of Industrial Organizations*) edustajana Pariisissa. Ulkoministeri Dean Achesonin välitettyä tiedon eteenpäin Helsinkiin yhdistys sai kontaktin Viktor Reutheriin, joka suostui tulemaan puhujaksi.¹⁵⁷ Viktor Reuther oli yhtä lailla korkean profiilin ammattiyhdistysliikkeen veteraani, joten sekä tiedotuslaitos että yhdistys saivat haluamansa. Tiedotuslaitos piti huolen, ettei kenellekään jäänyt epäselväksi kuka Viktor Reuther oli jakamalla

¹⁵⁵ David G. Wilson State Departmentille 18.5.1951. 511.60e/5–1851. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹⁵⁶ David G. Wilson State Departmentille 18.5.1951. 511.60e/5–1851. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹⁵⁷ Dean Acheson Helsinkiin 7.8.1951. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA; Suomalais-amerikkalainen yhdistys sai keskushallituksen pöytäkirjan mukaan ”eräitä lahjoituksia Amerikan päivien päävieraan kulujen kattamiseksi”. SAY:n keskushallituksen pöytäkirja 10.10.1951, KA; Yhdistys oli aikaisemmin lähestynyt mm. SAK:ta saadakseen Victor Reutherin matkakulut Pariisista Helsinkiin ja takaisin Pariisiin katetuksi. SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan pöytäkirja 21.8.1951, KA.

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen nimissä lehdistölle Reutherin elämäkerran ja Amerikan päivillä pidetyn puheen käännöksen.¹⁵⁸

Tiedotuslaitos raportoi myöhemmin Washingtoniin Lahden Amerikan päivien kulusta. Viktor Reuther oli tehnyt vaikutuksen kuulijoihin esiintymisellään ja juhlapuheellaan. Häntä haastateltiin myös Helsingin Sanomiin¹⁵⁹, mikä huomioitiin tiedotuslaitoksessa mielihyvällä. Raportissa huomioitiin mielenkiinnolla kuinka järjestäjäkaupunki Lahti oli ylpeydellä ottanut käyttöönsä sanonnan ”Suomen amerikkalaisin kaupunki”, jonka kaupungissa vierailut amerikkalainen liikemies oli keksinyt muutamaa vuotta aikaisemmin. Lahden Amerikan päivillä pelattiin tietävästi myös Suomen ensimmäinen baseball-ottelu.¹⁶⁰

Nuorista mormonilähetysaarnajista koostuva amerikkalaisten joukkue otteli lahtelaista pesäpallojoukkuetta vastaan. Lähettiläs Cabot heitti ensimmäinen pallon, jonka hän myöhemmin signeerasi ja luovutti Urheilumuseolle. Pelin kohokohta nähtiin kun lahtelaisjoukkueen pelaaja löi kunniajuoksun, mutta lähti epähuomiossa juoksemaan väärään suuntaan, sekoittaen baseballin ja pesäpallon kenttäkaaviot keskenään, ja palaen kesken juoksun. Amerikkalaisjoukkue vaati tämän jälkeen lahtelaispelaajalle vapaata pääsyä kolmospesälle urheiluhengen nimessä. Tiedotuslaitos raportoi ylpeänä, että kun tämä kuulutettiin yleisölle, kuultiin spontaani kolminkertainen eläköön-huuto Yhdysvalloille.¹⁶¹ Merkittäviä propagandavoittoja oli siis saavutettavissa Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kautta, erityisesti tavallisen kansan keskuudessa.

¹⁵⁸ David G. Wilson State Departmentille 3.10.1951. 511.60e/10–351. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA; Lyhennelmä puheesta julkaistiin myös Suomi-Finland-USA -lehdessä. SFU 5/1951, 12–13, 25.

¹⁵⁹ Helsingin Sanomat 15.9.1951.

¹⁶⁰ David G. Wilson State Departmentille 3.10.1951. 511.60e/10–351. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA; Suomi-Finland-USA -lehden mukaan kyseessä oli Suomen ensimmäinen baseball-ottelu. SFU 5/1951, 13.

¹⁶¹ David G. Wilson State Departmentille 3.10.1951. 511.60e/10–351. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

4.3 *Tapaus Tennessee Williams*

Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli kuitenkin myös yksityinen toimija, jonka kiinnostuksen kohteet ja periaatteet eivät aina sopineet yhteen Yhdysvaltain virallisen linjan kanssa. Tästä oli hyvänä esimerkkinä tapaus Tennessee Williams. Yhdistys halusi löytää lokakuussa 1953 pidettäville 10-vuotisjuhlilleen arvostetun vieraan ja päätti lähestyä näytelmäkirjailija Tennessee Williamsia. Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen tavoitteena oli esittää Williamsin tekstiin perustuva näytelmä *Tatuoitu Ruusu* yhdessä Kansallisteatterin kanssa, ja kutsua näytelmäkirjailija paikalle ensi-iltaan ja pitämään luento yhdistyksen juhlassa.

Yhdysvaltain Helsingin lähetystön tiedotuslaitos lähestyi syksyllä 1952 State Departmentia edellä mainitun asian tiimoilta ja tiedusteli mahdollisuutta saada Williamsin mahdollisia matkakuluja kuitatuksi ASLA-rahastosta.¹⁶² Ulkoministeriö vastasi kieltävästi, vedoten turvallisuussyihin. Yhdysvaltain Helsingin lähettiä Jack K. McFall oli yhteydessä ulkoministeriöön uudestaan helmikuun alussa 1953. McFall koki tiedotuslaitoksen olevan pahassa välikädessä: Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli saanut Williamsilta myöntävän vastauksen kutsuunsa, ja tämän lisäksi Helsingin yliopisto oli lähestynyt Yhdistyksen kautta Williamsia ja pyytänyt tätä luennoimaan modernista draamasta Helsingin yliopistolla. Helsingin yliopisto oli täten päättänyt hakea vasta perustetulta Yhdysvaltain opetussäätiöltä¹⁶³ matkatukea Fulbright-rahastosta Williamsin matkaa varten.¹⁶⁴

Yhdysvaltain Helsingin lähetystön tiedotuslaitoksella oli kaksi edustajaa kahdeksan hengen Yhdysvaltain opetussäätiössä, joten McFall koki tilanteen tukalaksi, jos tiedotuslaitoksen edustajat joutuisivat ulkoministeriön ohjeistuksen mukaisesti äänestämään Tennessee Williamsin matkarahoitusta vastaan. Williams oli suomalaisten opetussäätiön jäsenen, ja kahden muun amerikkalaisen jäsenen, mukaan ansiokas amerikkalainen, jonka saapumista Suomeen luonnollisesti

¹⁶² David G. Wilson State Departmentille 27.10.1952. 511.60e3/10-2752. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA.

¹⁶³ Yhdysvaltain opetussäätiö oli Fulbright-stipendien myöntöä koordinoiva elin Suomessa.

¹⁶⁴ Jack K. McFall State Departmentille 2.2.1953. 511.60e3/2-253. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA.

puollettaisiin. McFall pyysikin ulkoministeriötä harkitsemaan vielä Williamsin kelpoisuutta matka-apurahaan, sillä yllätyksenä tuleva kielteinen päätös aiheuttaisi turhaa mielipahaa Suomalais-amerikkalaisessa yhdistyksessä. McFall käytti esimerkkinä näyttelijä Gregory Peckiä, jota yhdistys oli yrittänyt saada tulemaan vuoden 1952 Amerikan päville. Tällöin ulkoministeriö oli antanut Peckistä yhtä lailla kielteisen lausunnon kuten Williamsista, mutta muuttanut myöhemmin kantaansa, joka mahdollisti Peckin vierailun Suomessa tammikuussa 1953.¹⁶⁵

Myös Yhdysvaltain Helsingin tiedotuslaitoksen johtaja David G. Wilson oli yhteydessä State Departmentiin pyytäen harkitsemaan uudelleen Tennessee Williamsin turvallisuusesteitä. Wilson viittasi myös Gregory Peckin tapaukseen, toivoen Williamsin tapauksen ratkeavan samalla lailla.¹⁶⁶ Yhdysvaltain uusi ulkoministeri John Foster Dulles antoi viimein ulkoministeriön virallisen kannan viestissään Helsingin lähetystölle 19. helmikuuta 1953.¹⁶⁷ Dullesin mukaan Tennessee Williamsin luottamustoimi *Dramatic Workshop* -draama- ja näytelmäkoulun *Board of Trusteessa* teki hänestä ei-toivotun henkilön ja sopimattoman Fulbright-stipendin saajaksi. *Dramatic Workshop* oli mainittu Yhdysvaltain kommunistipuolueen julkisivujärjestöksi Yhdysvaltain edustajainhuoneen komitean¹⁶⁸ tutkinnassa 1948.

Ulkoministeriön mukaan Williamsin matkaa tuli käsitellä yksityisluontoisena vierailuna, joten Yhdysvaltain Helsingin lähetystön tiedotuslaitos teki hienotunteisesti Yhdistykselle selväksi, että Tennessee Williamsin mahdollinen matka Helsinkiin ei

¹⁶⁵ Jack K. McFall State Departmentille 2.2.1953. 511.60e3/2-253. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA.

¹⁶⁶ David G. Wilson Henry F. Arnoldille (SD) 2.2.1953. 511.60e3/2-953. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA; Wilson osoitti sähkönsä suoraan Henry F. Arnoldille, joka oli aikaisemmin toiminut Helsingin tiedotuslaitoksen johtajana 1950-luvun alussa. Sittemmin Arnold oli noussut USIA:n edeltäjän IIA:n Euroopan tiedotusohjelmien johtajaksi. Arnold oli myös omannut hyvät suhteet Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen, joten Wilson lähestyi miestä, joka tunsu Suomen erityistilanteen.

¹⁶⁷ John Foster Dulles Helsinkiin 19.2.1953. 511.60e3/2-253. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA.

¹⁶⁸ House Un-American Activities Committee (HUAC).

täyttäisi Fulbright-matka-apurahan määritelmää, joten hakemuksen lähettäminen Yhdysvaltain opetussäätiölle olisi turhaa.¹⁶⁹

Tiedotuslaitoksen ja ulkoministeriön kirjeenvaihdon perusteella voidaan huomata kuinka tärkeänä tiedotuslaitos piti suhteitaan Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen. Tiedotuslaitoksen strategiaan kuului tuoda sopivia amerikkalaisia vierailulle Suomeen, mutta Tennessee Williamsin tapauksessa lähettiläs McFall ja tiedotuslaitos suojelivat ensisijaisesti omaa nahkaansa. Tarkoitus oli välttää tilannetta, jossa tiedotuslaitos joutuisi esiintymään yhdistyksen vastapelurina. Tiedotuslaitokselle oli lopulta yhdentekevää saapuiko Tennessee Williams maahan, kunhan se itse säilytti hyvät suhteensa yhdistykseen. Toisaalta yhdistyksen näkökulmasta Fulbright-stipendin hakeminen oli vain yksi keino kuitata Tennessee Williamsin matkakulut, joten sen epääminen ei ollut ollenkaan niin suuri takaisku kuin tiedotuslaitos antoi kulissien takaisella lobbauksellaan ymmärtää.

4.4 Yhdysvaltain rotukysymys kulttuuriohjelman välineenä

Vuonna 1950 Norjan suurkäräjät valitsivat Nobelin rauhanpalkinnon saajaksi yhdysvaltalaisen Ralph Bunchen. Ralph Bunche oli toiminut Palestiinassa kreivi Folke Bernadotten apulaisena YK:n rauhanvälittäjänä 1940-luvun lopulla, ja johtanut myöhemmin itse rauhanneuvotteluita Bernadotten salamurhan jälkeen. Nobelin rauhanpalkinto meni kahdennettatoista kertaa Yhdysvaltoihin, mutta tällä kertaa julkista keskustelua hallitsi palkinnonsaajan ihonväri: Ralph Bunche oli ensimmäinen mustaihoinen Nobelin rauhanpalkinnon saaja.¹⁷⁰

¹⁶⁹ David G. Wilson State Departmentille 9.4.1953. 511.60e3/4-953. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2428, NARA.

¹⁷⁰ SFU 5/1950, 9, 20-21.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys sai tiedotuslaitoksen avulla suostuteltua Ralph Bunchen tulemaan Helsinkiin vierailulle palkinnonhakumatkansa yhteydessä.¹⁷¹ Järjestely oli erinomainen sekä yhdistykselle että tiedotuslaitokselle: yhdistys sai todellisen eturivin amerikkalaisen vaikuttajan vieraakseen ja tiedotuslaitos sai tuotua Suomeen yhteiskunnallisesti merkittävän¹⁷² mustaihoisen amerikkalaisen vastaamaan kommunistilehtien esille nostamiin Yhdysvaltain roturistiriitoihin.

Ralph Bunche piti juhlaesitelmän aiheesta "*YK rauhan puoltajana*" Helsingin yliopiston suuressa juhlasalissa 18. joulukuuta 1950. Yleisössä istui myös presidentti Paasikivi, jonka luona Bunche oli vierailut aikaisemmin.¹⁷³ Bunchen juhlaesitelmä¹⁷⁴ oli puolueeton ja yleisluontoinen katsaus YK:n rauhanvälitystoimintaan, mikä sopi täydellisesti Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen strategiaan. Neuvostoliiton mustamaalauskampanjaan oli parasta vastata epäsuorasti ja vain tunnettuja faktoja käyttämällä. Yhdysvaltain lähetystö raportoikin Washingtoniin vierailun jälkeen Bunchen roolista kulttuuriohjelmassa osuvasti:

*"Since the Finns are very suspicious of propaganda in any form, a visitor like Dr. Bunche, whose entire personality and career are the bluntest sort of refutation of Communist anti-American propaganda and yet who himself scrupulously avoided any overt propaganda, is paradoxically the best sort of propagandist for the United States."*¹⁷⁵

Bunchen pitämä puhe levitettiin heti tilaisuuden jälkeen suomenkielisinä pamfletteina lehdistölle. Virallisesti käännöksen ja painotyön hoiti Suomalais-amerikkalainen yhdistys, mutta käännösapu ja rahoitus olivat tulleet Yhdysvaltain lähetystön tiedotuslaitoksen järjestämänä.¹⁷⁶ Bunchen vierailu sai runsaasti julkisuutta suomalaisessa lehdistössä, tosin kommunistilehdistö piti lukijansa täysin

¹⁷¹ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending November 30, 1950, 29.12.1950. 511.60e/2-2950. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.; SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 30.9.1950, KA.

¹⁷² Ralph Bunche toimi YK:n apulaispääsihteerinä palkinnon myöntämisen aikaan.

¹⁷³ Paasikiven päiväkirjat 18.12.1950.

¹⁷⁴ SFU 1/1951. Bunchen puhe on kokonaisuudessaan liitteenä.

¹⁷⁵ Political Review for Finland, December 1950, 5.1. 1951. File 350. RG 84. Helsinki Legation-Embassy. Classified General Records 1950-1952, WNRC.

¹⁷⁶ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1951, 20.11.1951. 511.60e/11-2051. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

uutispimennossa Bunchen vierailusta ja vasta vierailun jälkeen kertoi näkemyksensä Bunchen rauhanpalkinnon voiton syistä.¹⁷⁷

Seuraavan vuoden huhtikuun lopulla Suomessa vieraili Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kutsumana kapellimestari Dean Dixon, joka esiintyi neljässä konsertissa Helsingin kaupunginorkesterin kanssa. Dixon oli myös mustaihoinen, joten tiedotuslaitos oli erittäin iloinen kapellimestarin saamista positiivisista konserttiarvioista¹⁷⁸, jotka vahvistivat Bunchen suomalaisille jättämää positiivista kuvaa amerikkalaisesta mustasta miehestä.

Mustan väestönsän kohtelemisen Yhdysvalloissa oli kipupiste Yhdysvaltain kulttuuriohjelmassa. Suomen kommunistilehdistölle rotuerottelu oli kesto-suosikki kun piti nostaa esille esimerkkejä Yhdysvaltain epäkohdista. Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimijatkaan eivät olleet idealisteja, vaan selvästi tunnustivat myös Yhdysvaltain vajavaisuudet ja puutteet kansalaisyhteisöissä, ja toivat niitä rohkeasti esille jäsenjulkaisussaan.¹⁷⁹

Tiedotuslaitokselle rotuerottelun esille nostaminen suomalaisten sanomalehtien kirjoituksissa oli kiusallista siitä yksinkertaisesta syystä, että kritiikki osui maaliinsa. Tämän takia Ralph Bunchen ja Dean Dixonin tapaiset mustaihoiset vieraat olivat tiedotuslaitoksen näkökulmasta kullannarvoisia Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalle Suomessa, koska he olivat eläviä esimerkkejä siitä, että myös mustaihoinen voi saada koulutusta, edetä urallaan ja saada tunnustusta Yhdysvalloissa. Tiedotuslaitoksen

¹⁷⁷ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1951, 20.11.1951. 511.60e/11–2051. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹⁷⁸ David G. Wilson State Departmentille 7.6.1951. 511.60e3/6–751. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2427, NARA; Suomen Sosialidemokraatti julkaisi kolme arviota Dixonin konserteista (27.4., 28.4. ja 5.5.), Helsingin Sanomat kaksi arviota (27.4. ja 5.5.), Hufvudstadsbladet yhden (28.4.) ja Uusi Suomi yhden (5.5.).

¹⁷⁹ Katso esim. SFU 5/1950, 9, 20–21. ”Ralph Bunche – nerokkaan neekerin ainutlaatuinen elämänura” ja SFU 5/1950, 12–13. ”Neekerikysymys eri näkökulmista”.

mukaan positiivisessa hengessä toteutetusta vierailusta oli enemmän hyötyä kuin tuhannesta lehdistötiedotteesta.¹⁸⁰

Suurimman propagandavoittonsa rotukysymyksessä Yhdysvaltain kulttuuriohjelma sai tammikuussa 1952 kun Edith S. Sampson saapui esitelmöimään Suomeen. Sampson oli tottunut puhuja, joka oli kiertänyt maailmaa ja kunnostautunut vastaamaan Neuvostoliiton esittämään kritiikkiin rotuerottelusta Yhdysvalloissa. Tämän lisäksi hän oli Yhdysvaltain YK:n valtuuskunnan ensimmäinen mustaihoinen jäsen. Kyseessä oli kaikin puolin Yhdysvaltain kulttuuriohjelman aikaisemmin peräänkuuluttama korkean profiilin vieras. Sampson saapui Suomeen Yhdysvaltain Pariisin lähetystön lähettämänä, mutta vanhan hyväksi havaitun toimintatavan mukaisesti vierailun järjestäjäksi ja isännäksi oli laitettu Suomalais-amerikkalainen yhdistys.¹⁸¹

Sampson viipyi Suomessa viisi päivää, jonka aikana hän piti luennon aiheesta "*Negro Life in America*" Helsingissä, Tampereella ja Turussa. Lisäksi lähettiläs Cabot järjesti Sampsonille vastaanoton Yhdysvaltain lähetystön tiloissa. Tilaisuudessa oli paikalla hallituksen edustajia, lakimiehiä, Helsingin yliopiston edustajia, Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen edustajia, toimittajia ja naisjärjestöjen edustajia. Tämän lisäksi Helsingissä Sampsonia kestitettiin erikseen kaupunginvaltuuston, naislakimiesjärjestön ja Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimesta.¹⁸²

Yhdysvaltain lähetystön tiedotuslaitos oli erityisen tyytyväinen Sampsonin vierailuun. Tiedotuslaitoksen johtaja John V. Lund kuvasi sähköissään Washingtoniin Sampsonin vierailua erittäin mairittelevin sanankäntein. Vierailu sai paljon julkisuutta suomalaisessa lehdistössä ja Sampsonista tehtiin lisäksi kymmenen minuutin mittainen radiohaastattelu, joka lähetettiin YLE:n kanavalla parhaaseen kuuntelu-aikaan sunnuntai-iltapäivänä. Erityisesti radiojulkisuus oli Lundille mieleen, sillä hänen mukaansa Yhdysvaltoja käsitteleviä aiheita ei radiossa yleensä ollut kuultu. Sampsonin

¹⁸⁰ USIE (Helsinki) Semi-Annual Evaluation Report for Period Ending May 31, 1951, 20.11.1951. 511.60e/11-2051. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA; David G. Wilson State Departmentille 7.6.1951. 511.60e3/6-751. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2427, NARA.

¹⁸¹ John V. Lund State Departmentille 1.2.1952. 511.60e/2-152. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

¹⁸² John V. Lund State Departmentille 1.2.1952. 511.60e/2-152. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

kolme luennointitilaisuutta olivat myös erittäin suosittuja: esimerkiksi Helsingissä tilaisuus jouduttiin vaihtamaan viime hetkellä isompaan saliin väenpaljouden takia. Myös Tampereella ja Turussa yleisöä oli Lundin mukaan runsaasti. Suurimpana onnistumisen indikaattorina Lund piti sitä, että suomalaiset uskaltautuivat kysymään yleisökysymyksiä Sampsonilta esitelmien päätteeksi.¹⁸³

Yhdysvaltain rotuerottelu oli Neuvostoliitolle maailmanlaajuinen lyömäase, jota se käytti jokaisessa maailman kolkassa hyökätessään tiedotuslaitoksen idealisoitua Amerikka-kuvaa vastaan.¹⁸⁴ Bunchen, Sampsonin ja Dixonin vierailut Suomeen olivat tiedotuslaitokselle tämän takia erityisen kovia propagandavoittoja, sillä niillä pystyttiin siirtämään ihmisten huomio pois Yhdysvaltain etelän mustien huonoista oloista ja tuomaan tilalle positiivisia kokemuksia. Suomalais-amerikkalainen yhdistys sai taasen tässä tapauksessa kaipaamiensa korkean profiilin vieraita, joten sekä yhdistys että tiedotuslaitos hyötyivät järjestelystä.

4.5 CEAA – yhdistys osana eurooppalaista kontekstia

Suomalais-amerikkalainen yhdistys ei ollut pelkästään suomalainen ilmiö vaan samanlaisia ystävyys- ja kulttuuriyhdistyksiä oli perustettu ympäri Länsi-Eurooppaa. Vuoden 1950 aikana Euroopan amerikkalaisyhdistykset alkoivat virittää yhteistoimintaa. Syyskuussa järjestettiin amerikkalaisyhdistysten yhteinen kongressi Itävallassa.¹⁸⁵ Suomalais-amerikkalainen yhdistys perehtyi kongressin ohjelmaan huolella ja katsoi voivansa osallistua kun kävi selväksi, että ohjelma oli luonteeltaan epäpoliittinen. Yhdistys lähetti edustajakseen toiminnanjohtaja Bengt Bromsin, joka sai ohjenuorakseen korostaa Suomen osallistumisen täysin epäpoliittista luonnetta.¹⁸⁶

¹⁸³ John V. Lund State Departmentille 1.2.1952. 511.60e/2–152. RG 59. Decimal Files on Finland 1950–1954, Box 2425, NARA.

¹⁸⁴ Osgood 2006, 275–276.

¹⁸⁵ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 24.5.1950, KA.

¹⁸⁶ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 28.8.1950, KA.

Yhdistys oli joutunut pitämään matalaa profiilia sodan jälkeen 1940-luvun loppupuolella valvontakomission Suomessa, ja 1950 kesällä alkanut Korean sota oli uudelleen kiristänyt kansainvälistä ilmapiiriä, joten yhdistys halusi edelleen välttää huomion herättämistä ja mielikuvaa, että se olisi poliittinen toimija. Itävallan kongressissa suunniteltiin amerikkalaisyhdistysten yhteiselintä CEAA:ta (*Committee of European-American Associations*), jonka päätehtäväksi kaavailtiin ohjelma-avun toimittamista jäsenyhdistyksille. Ohjelma-apuna tässä käsiteltiin esitelmöitsijöiden, esiintyvien taitelijoiden ja näyttelijöiden toimittaminen eteenpäin. Kongressissa oli rohkaistu myös yhdistyksiä tekemään kaikkensa oman maansa ja Yhdysvaltojen taloudellisten suhteiden syventämiseksi, kuten läheistä yhteistyötä kauppakamarien kanssa ja keskustelutilaisuuksien järjestämistä liikemiehille. Suomen ja Norjan edustajat sanoutuivat irti kaikista kaupallisista toimista.¹⁸⁷

Yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläinen kävi joulukuussa Brysselissä eurooppalais-amerikkalaisten yhdistysten seuraavassa kokouksessa, josta hän toi takaisin huonoja uutisia. Itävallan kongressin päätösten sijaan tulevalle yhteiselimelle kaavailtiin liian poliittista roolia suomalaisten makuun. Lisäksi Hämäläisen mukaan yhteiselin oli joutumassa liian läheiseen suhteeseen Pan-Eurooppa -liikkeen¹⁸⁸ kanssa. Tämä ilmeni muun muassa siitä, että yhteiselimen puheenjohtajaksi kaavailtiin Pan-Eurooppa -liikkeen presidentti Richard Coudenhove-Kalergia. Suomalais-amerikkalainen yhdistys päätyi tämän muutoksen jälkeen vetäytymään yhteiselimen tulevasta perustamiskokouksesta ja jättäytymään kokonaan toiminnasta sivummalle.¹⁸⁹ Myös Ruotsin yhdistys oli Suomen kannalla ja ilmoitti jättäytyvänsä syrjään.¹⁹⁰

Pan-Eurooppa -liikkeen ajama Euroopan integraatio oli lähtökohdiltaan räikeän poliittinen tavoite Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen, saati sitten minkään suomalaisen yhdistyksen, ajamaksi. Suomi oli osa Neuvostoliiton etupiiriä, joten

¹⁸⁷ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 30.9.1950, KA.

¹⁸⁸ Pan-Eurooppa -liike on 1920-luvulla syntynyt Länsi-Euroopan yhdentymistä ajanut liike. Liike on nähty yhtenä Euroopan integraation ensimmäisistä ilmentymistä.

¹⁸⁹ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 19.1.1951, KA.

¹⁹⁰ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 25.5.1951, KA.

yhdistyksen kaipuu osaksi mannermaista yhteisöä olisi taatusti herättänyt huomiota. Yhdistyksen ajama linja osoittaa, että sen toimijat eivät halunneet herättää missään nimessä vääränlaista huomiota valtiovallan ja itänaapurin silmissä. Osa Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimijoista oli nykyisiä tai entisiä poliitikkoja, jotka olivat sisäistäneet Paasikiven ajaman ulkopoliittisen linjan, joten he ymmärsivät, että yhdistyksen ei ollut hyvä tulla liitetyksi julkisessa keskustelussa millään tavalla Pan-Eurooppa -liikkeeseen.

Suomen ja Ruotsin yhdistysten ajama epäpoliittinen linja sai vuoden 1951 kuluessa yhä enemmän kannatusta myös muualla Euroopassa.¹⁹¹ Lokakuussa Euroopan amerikkalaisyhdistykset päättivät järjestää uuden kongressin Lontoossa. Suomalais-amerikkalainen yhdistys suostui osallistumaan tapahtumaan, koska Brysselin kokouksen ehdotuksista luovuttiin. Euroopan amerikkalaisyhdistykset eivät enää ajaneet yhdistysten ulkopuolelta tulevaa puheenjohtajaa eikä liittomallia yhteiselimelle. Lisäksi uusi yhteistyösuunnitelma ei ollut liian poliittinen Suomen yhdistyksen makuun. Muut yhdistykset viestittivät, että mielenmuutos oli tapahtunut juuri Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen asenteen vuoksi.¹⁹²

Lontoon kongressissa, jossa oli edustettuna 12 maata, perustettiin viimein yhteistyöelin, jonka luonne sopi kaikille osallistujamaille. Yhteiselimen lyhenteenä säilyi CEAA, mutta se oli muuttunut muotoon "*Congress of European-American Associations*". Yhteiselimen toimintamuodoksi määriteltiin vuosittaiset kongressit, joiden järjestelyvastuu oli sillä yhdistyksellä, johon elimen presidentti kuului. Jäsenmaksua tai pysyvää toimistoa yhteiselimelle ei määritelty. Presidentiksi valittiin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen esityksestä Norjan yhdistyksen puheenjohtaja, pankinjohtaja H. F. Nielsen.¹⁹³

Suomalais-amerikkalainen yhdistys pysyi valppaana CEAA:n suhteen yhteiselimen perustamisen jälkeenkin. Suomen yhdistykselle oli tärkeää pitää toiminta kulttuuripainotteisena myös jatkossa. Tämä näkyi vuoden 1952 alussa kun yhdistyksen

¹⁹¹ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 21.8.1951, KA.

¹⁹² SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 10.10.1951, KA.

¹⁹³ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 10.10.1951, KA.

toiminnanjohtaja Bengt Broms lähetti pitkän kirjeen Norjan yhdistykselle koskien tulevaa CEAA:n Osloon kongressia.¹⁹⁴ Norjaan oli Bromsin mukaan kutsuttu pelkästään poliittisia toimijoita juhlapuhujiksi mikä oli vastoin Suomen yhdistyksen toimintaperiaatteita. Hänen mukaansa parempia juhlapuhujia olisivat mieluiten kulttuurin alalla toimivat henkilöt. Broms selosti tarkemmin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimintafilosofiaa ja toi esille yhdistyksen kansansivistyksellisen luonteen: tarkoituksena oli tuoda massoille tietoa Yhdysvalloista ja amerikkalaisesta kulttuurista. Bromsin käsityksen voi tulkita seuraavasti: Suomen yhdistys toimi yhteiskunnassa ikään kuin ylhäältä alaspäin, mutta muut Euroopan yhdistykset olivat enemmänkin toimintamalliltaan eliitiltä eliitille.

Bromsin käsitys Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kansansivistyksellisestä luonteesta oli kuin suoraan Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen toimintaohjelmasta. Tiedotuslaitoksen tehtävä oli laveasti käsittäen kertoa ”Yhdysvaltain tarinaa”¹⁹⁵ maailmalle ja saada maailman ihmiset myötämielisiksi amerikkalaiselle kulttuurille ja sitä kautta ymmärtämään, ja kenties suhtautumaan suopeasti, Yhdysvaltain ulkopoliittisiin tarkoitukseen. Bromsin Suomalais-amerikkalaisella yhdistyksellä ei ollut toiminnalleen samanlaisia motiiveja kuin Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalla, mutta yhdistyksen toiminta itsessään oli täysin kulttuuriohjelman periaatteiden ja tarkoituksien mukainen. Kumpikin toimija halusi ylhäältä päin sivistää massoja kulttuurisesti, mutta toisella toimijalla oli vain vahvempi poliittinen agenda taustalla kuin toisella toimijalla. Tämä selittää tiedotuslaitoksen halun käyttää Suomalais-amerikkalaista yhdistystä ohjelmansa toteuttamisessa.

1950-luvun kuluessa CEAA:n sisälle profiloitui kaksi erillistä blokkia: puolueettomien maiden edustus, jotka ajoivat epäpoliittista toimintaa, ja NATO-maat, jotka välillä toivoivat CEAA:n ottavan myös poliittista kantaa.¹⁹⁶ Suomen yhdistys liittoutui epäpoliittista toimintaa ajaneiden maiden kanssa ja äänesti kongresseissa niitä toimijoita CEAA:n johtokuntaan, jotka vastustivat kulttuuriasioihin liittymättömien

¹⁹⁴ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirjan liite 19.2.1952, KA.

¹⁹⁵ Cull 2008, 1.

¹⁹⁶ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 27.2.1956, KA; SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 24.4.1956, KA.

kysymysten esille nostamista.¹⁹⁷ Suomen yhdistyksen ajamaa suoraselkäistä linjaa selkeästi myös arvostettiin CEAA:n sisällä sillä toiminnanjohtaja Broms toimi monta vuotta CEAA:n johtokunnassa Suomen yhdistyksen edustajana. Vuonna 1955 hänet jopa valittiin suurimmalla äänimäärällä johtokuntaan.¹⁹⁸

CEAA tarjosi vuosien varrella Suomen yhdistykselle ohjelma-apua eri muodoissa. Vuoden 1953 syksyllä CEAA lähestyi Suomalais-amerikkalaista yhdistystä ja kysyi haluaisiko Suomi osallistua Euroopan yläkoululaisille tarkoitettuun englanninkieliseen ainekirjoituskilpaan aiheesta " *Why is it important for Europe and America to be friends and how could this friendship best be promoted?*".¹⁹⁹ Yhdistys kysyi neuvoa kouluhallitukselta ja Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen keskushallituksessa toimineelta Munkkiniemen yhteiskoulun rehtorilta Jussi Saukkoselta ja päätyi kielteiselle kannalle.²⁰⁰ Kieltäytymisen syynä oli mitä todennäköisimmin poliittisesti liian räikeä aihe.

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminta CEAA:ssa osoittaa kuinka yhdistys ajoi Euroopan tasolla Suomen kansainvälis-poliittiseen tilanteeseen sopivaa politiikkaa. Yhdistyksen voidaan nähdä toteuttaneen tiedotuslaitoksen maasuunnitelmaa Eurooppa-politiikassaan, sillä Suomen ei ollut hyvä lähteä näkyvästi mukaan Euroopan integraatiokehitykseen 1950-luvulla. Tämän suuntainen toiminta olisi täten tuonut epäedullista julkisuutta yhdistykselle, mikä ei ollut tiedotuslaitoksen edun mukaista. Paradoksaalisen asiasta tekee sen, että yleisesti ottaen Yhdysvallat kannatti Euroopan integraatiota vastapainona Neuvostoliiton vaikutusvallalle, mutta Suomen ei ollut hyvä olla mukana integraatiokehityksessä.

¹⁹⁷ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 19.11.1954, KA.

¹⁹⁸ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 11.10.1955, KA.

¹⁹⁹ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 12.8.1953, KA.

²⁰⁰ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 2.12.1953, KA.

5. Kasvun aika (1955–1959)

5.1 Tapaus ilmavoimien sinfoniaorkesteri ja kielikurssit

Vuoden 1955 alkaessa Yhdysvaltain lähetystön uusi tiedotuspäällikkö Moe (etunimi ei tiedossa) ja lähetystön attasea, suomensukuinen Thomas Hiltunen, kävivät tutustumiskäynneillä Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen paikallisosastoissa Hämeenlinnassa, Tampereella, Seinäjoella ja Vaasassa. Matkareitin varrella oli myös Pietarsaari, jonne suunniteltiin paikallisosaston perustamista.²⁰¹ Paikallisosastot tekivät tiedotuslaitoksen näkökulmasta arvokasta työtä, joten niiden toimintaan tutustuminen oli tärkeää tiedotuslaitokselle. Tiedotuslaitoksen kannalta yhdistyksen toiminnan kasvattaminen pääkaupunkiseudun ulkopuolella oli erityisen toivottavaa. Matkallaan tiedotuslaitos osoitti, että se oli kiinnostunut yhteistyökumppaninsa toiminnasta, mutta pääsi samalla tutustumaan tarkemmin yhdistyksen ruohonjuuritason toimintaan. Paikallisosastojen korostunut rooli näkyi tiedotuslaitoksen strategiassa muutamaa vuotta myöhemmin.²⁰²

Tiedotuspäällikkö Moe yritti samaan aikaan vuoden alussa saada Yhdysvaltain ilmavoimien sinfoniaorkesteria esiintymään Suomeen.²⁰³ Moe oli ollut aikaisemmin sijoitettu Islantiin, jonne hän oli kutsunut kyseisen sinfoniaorkesterin esiintymään. Tiedotuspäällikkö yritti toistaa Islannin menestyksen, sillä Islannissa sinfoniaorkesterin esiintyminen oli onnistunut hiljentämään niitä äänenpainoja, jotka pitivät amerikkalaisia kulttuurisesti barbaareina. Tiedotuslaitoksen mukaan Islannissa käytettiin samanlaisia mustamaalaamisen keinoja Yhdysvaltoja vastaan kuin Suomessa, joten mahdollinen amerikkalaisen sinfoniaorkesterin esiintyminen voisi toimia Suomessa samalla lailla kuin Islannissa.²⁰⁴

²⁰¹ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 10.2.1955, KA.

²⁰² Katso luku 5.4 Osana tiedotuslaitoksen kenttäohjelmaa.

²⁰³ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 10.2.1955, KA.

²⁰⁴ Chargé d'affaires John H. Morgan State Departmentille 20.1.1955. 511.60e3/1–2055. RG 59. Decimal Files on Finland 1955–1959, Box 2171, NARA.

Tiedotuslaitos oli ollut asiasta yhteydessä epävirallisesti Suomen ulkoasianministeriön kahteen virkailijaan, joista toinen oli ulkoasiainministeri Johannes Virolainen, ja tiedustellut Suomen hallituksen kantaa sinfoniaorkesterin mahdolliseen vierailuun. Ulkoministeri Virolainen oli kylmiltään todennut, että vierailulle ei todennäköisesti olisi mitään esteitä. Tiedotuslaitos oli tosin yrittänyt saada samaista ilmavoimien sinfoniaorkesteria esiintymään Suomeen jo kolme vuotta aikaisemmin, mutta Yhdysvaltain ulkoministeriö oli katsonut silloin, että olympialaisten aikaan ei olisi viisasta päästää amerikkalaisia sotilasunivormuissa Helsinkiin.²⁰⁵

Tiedotuspäällikkö Moen kaavailuissa ilmavoimien sinfoniaorkesterin Helsingin isäntänä toimi Suomalais-amerikkalainen yhdistys. Ensin piti tosin saada lupa sinfoniaorkesterin vierailuun Yhdysvaltain ulkoministeriöltä. Tiedotuslaitoksen sähkössä Washingtoniin tuotiin esille Helsingissä tehdyt valmistelutyöt. Edellä mainitun ulkoasiainministeritapaamisen lisäksi tiedotuspäällikkö Moe oli keskustellut myös Helsingin kaupungin sinfoniaorkesterin kapellimestari Tauno Hannikaisen kanssa, ja varmistanut ettei paikallisilla muusikoilla ollut vastalauseita ilmavoimien sinfoniaorkesterin vierailulle. Sähkeen mielenkiintoisin anti koskee syytä miksi Suomalais-amerikkalainen yhdistys piti ottaa sinfoniaorkesterin vierailun isännäksi Helsingissä. Tiedotuslaitoksen mukaan yhdistyksen arvovalta kaipasi pikaista nostatusta, ja tiedotuspäällikön mukaan ilmavoimien sinfoniaorkesterin vierailu olisi juuri se virkistävä töytäisy, jota yhdistys ja sen paikallisosastot tarvitsisivat tullakseen aktiivisiksi kulttuuriohjelman toteuttajiksi.²⁰⁶

Yhdysvaltain ulkoministeriön vastaus tiedotuspäällikkö Moen harmiksi oli kielteinen.²⁰⁷ Ulkoministeriön mukaan sotilasorganisaatioon kuuluvan ryhmän lähettäminen Suomeen ei ollut suositeltavaa, sillä se saattaisi poikia samanlaisen tarjouksen

²⁰⁵ Chargé d'affaires John H. Morgan State Departmentille 20.1.1955. 511.60e3/1-2055. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²⁰⁶ Chargé d'affaires John H. Morgan State Departmentille 20.1.1955. 511.60e3/1-2055. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²⁰⁷ Apulaisulkoministeri Herbert Hoover Jr. ehti vastata ensin. Herbert Hoover Jr. Helsinkiin 1.2.1955. 511.60e3/1-2055. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA; Ulkoministeri John Foster Dulles vastasi kaksi viikkoa myöhemmin itse. John Foester Dulles Helsinkiin 15.2.1955. RG 59. 511.60e3/2-455. Box 2171, NARA; SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 25.3.1955, KA.

Neuvostoliitolta, johon Suomen olisi vaikeaa vastata kieltävästi. Lisäksi Yhdysvaltojen oli vältettävä luomasta mielikuvaa, että se kävi kulttuurista kilpailua Neuvostoliiton kanssa Suomessa. Ulkoministeriö suositteli ottamaan yhteyttä siviilipuolen sinfoniaorkesteriin, jos sellainen Suomeen haluttaisiin esiintymään.

Yhdysvaltain Suomeen suunnatun kulttuuriohjelman toteuttamisessa oli kolme toimijaa: Yhdysvaltain ulkoministeriö, tiedotuslaitos / suurlähetystö ja Suomalais-amerikkalainen yhdistys. Yllä mainitun tapahtumaketjun, ja tapaus Tennessee Williamsin, perusteella voidaan huomata, että näiden kolmen toimijan yhteistyö ei aina toiminut moitteettomasti. Erityisesti tiedotuslaitoksen kaavailemat suunnitelmat eivät menneet aina ulkoministeriön seulan läpi. Kentältä kokonaisuus näkyi huomattavasti eri tavalla kuin Washingtonista käsin katsottuna, ja tämä näkyi myös esimerkiksi Helsingin tiedotuslaitoksen maasuunnitelmaan tekemissä korjauksissa.²⁰⁸

Yhdysvaltain ulkoministeriön linja muuttui vuotta myöhemmin kun Saksasta käsin toimiva ilmavoimien tanssiorkesteri "*The Ambassadors*" sai luvan esiintyä Suomessa Amerikan päivillä 1956 Lappeenrannassa,²⁰⁹ vuoden 1957 Amerikan päivillä Vaasassa,²¹⁰ vuoden 1958 Amerikan päivillä Joensuussa²¹¹ sekä vuoden 1959 Amerikan päivillä Porissa.²¹² Erona ilmavoimien sinfoniaorkesteriin oli se, että tanssiorkesteri esiintyi siviilivaatteissa, joten ulospäin näkyvä vaikutelma ei ollut niin silmiinpistävä kuin se olisi ollut sotilasunivormut päällä. Tästä huolimatta tanssiorkesteri oli silti osa Yhdysvaltain sotilasorganisaatiota, joten laajasti tulkittuna Suomen maaperällä oli Yhdysvaltain sotilasjoukkoja.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys huomasi kielikurssiensa tuottojen laskeneen vuoden 1955 alussa.²¹³ Yhdistyksen keskushallituksen työvaliokunta pohti asiaa ja

²⁰⁸ Katso luku 3.

²⁰⁹ USIS (Helsinki) USIA:lle: "1956 American Days Festival Lappeenranta Finland" 13.3.1957. 511.60e/3-1357. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²¹⁰ SAY:n hallituksen työvaliokunnan pöytäkirja 23.9.1957, KA.

²¹¹ USIS (Helsinki) USIA:lle "Thirteenth Annual American Days Festival - Joensuu, Finland" 24.9.1958. 511.60e/9-2558. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²¹² William L. Grenoble State Departmentille 28.9.1959. 511.60e/9-2859. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²¹³ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 10.2.1955, KA.

ehdotti todistusten jakamista kokeisiin osallistuville oppilaille, jotta kurssit pysyisivät mielenkiintoisina. Tämä muutos johti kehitykseen, joka muutti koko yhdistyksen kielikurssijärjestelmän. Kevään aikana yhdistys suunnitteli omaa kielitutkintoa²¹⁴ ja pian asiasta kuuli myös tiedotuslaitos, joka järjesti Suomeen amerikkalaisen Peter Helsingin vastaamaan yhdistyksen korkeimmista kielikursseista, kielikokeista ja stipendihakijoiden englannin kielen tutkinnoista.²¹⁵ Kehitys kulminoitui Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen englannin kielen instituutin perustamiseen vuoden 1956 alussa.²¹⁶

Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalle kielikurssitoiminta sopi täydellisesti. Vaikka kyseessä oli pienen mittakaavan toiminta, se helpotti kulttuuriohjelman muita puolia. Mitä enemmän ihmiset osasivat englantia, sitä helpompi oli laittaa tiedotus- ja kirjastojakeluun alkuperäismateriaalia eikä käänösprosessiin tarvinnut panostaa välttämättä niin paljon kuin aikaisemmin. Tiedotuslaitoksen näkökulmasta kynnys omaksua ja ymmärtää amerikkalaista kulttuuria madaltui mitä enemmän kohderyhmä osasi englannin kieltä. Kielikurssitoiminta oli keskittynyt Helsinkiin ja muihin suuriin kaupunkeihin, mutta tiedotuslaitoksen agendalla oli kielenopetuksen yleistyminen myös muualla Suomessa. Suomalais-amerikkalainen yhdistys ja tiedotuslaitos eivät tosin pystyneet kilpailemaan Iso-Britannian englannin kielen opetusohjelman kanssa. Suomen Britannia yhdistys oli onnistunut yhteistyössä British Councilin kanssa tuomaan Iso-Britannian kansalaisia opettamaan englantia ympäri Suomea. Vuoden 1957 keväällä n. 30 kaupungissa ja kunnassa oli British Councilin säädösten mukaista englanninopetusta.²¹⁷

Kielenopetus oli kuitenkin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen ydintoimintaa, ja Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaan Suomessa kuului yhdistyksen toiminnan tukeminen, joten British Councilin "etumatka" kielikursseissa ei ollut este tiedotuslaitokselle. Kielikursseilla opiskeltiin kuitenkin myös opetettavan kielen kotimaan historiaa ja

²¹⁴ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 1.4.1955, KA.

²¹⁵ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 4.5.1955, KA.

²¹⁶ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 13.1.1956, KA.

²¹⁷ Everett G. Chapman USIA:lle: "A Field Program for Finland" 25.4.1957. RG 306. Office of Research. Country Project Correspondence. Finland 1952–1963, Box 5, NARA.

kulttuuria, joten Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kurssit toimivat kulttuurikylpynä amerikkalaisuuteen vastaavasti kuin Brittien saarille painottuneet British Councilin kurssit.

Ainaisessa rahapulassa oleva yhdistys yritti saada kielikursseista myös joitain tuloja. Vuoden 1956 keväällä suoritetuille kielikokeille määriteltiin 1200 markan²¹⁸ hinta, koostuen 900 markan²¹⁹ kokeesta ja 300 markan²²⁰ todistuksesta.²²¹ Kielikurssien järjestämisen rahallinen vastuu ei ollut pelkästään yhdistyksellä sillä tiedotuslaitos ja suurlähetystö tukivat kielikursseja myös rahallisesti. Vuoden 1956 lopulla suurlähetystö lahjoitti 7000 dollaria²²² kielikursseja ja tutkintoja varten. Samalla otettiin käyttöön uudet kielitutkinnot kolmiportaisen mallin mukaisesti: Lower, Intermediate ja Higher Certificate. Tässä vaiheessa yhdistyksellä oli kaksi amerikkalaista opettajaa Helsingissä ja Tampereella ja Jyväskylässä kussakin yksi amerikkalainen opettaja.²²³ Lukuvuonna 1957–1958 kielikursseilla kävi yhteensä n. 1900 oppilasta ja amerikkalaisia opettajia Suomessa oli yhteensä kahdeksan.²²⁴ Tiedotuslaitos tuki yhdistyksen kurssitoimintaa lukuvuonna 1957–1958 1 560 000 markan²²⁵ edestä.²²⁶

Seuraava merkintä kielikurssien opettajista yhdistyksen arkistomateriaalissa on syksyltä 1958, jolloin Jyväskylän, Jämsän ja Joensuun osastoille oli löydetty opettajat. Vuoden 1959 syksyllä Lahden, Jyväskylän, Turun ja Salon osastoille oli löydetty opettajat. Opettajien kansallisuudesta ei ollut tarkempaa merkintää. Amerikkalaisten opettajien saaminen Suomeen oli hankalaa, ja jos yhdistys sellaisen onnistui hankkimaan, niin opetuskausi ei ollut muutamaa lukukautta pidempi. Ainainen opettajien metsästäminen toi täten oman haasteensa kielikurssien järjestämiselle. Tiedotuslaitoksen englannin kielen opetuksen tarkastaja James Echols kävi

²¹⁸ Noin 32 euroa.

²¹⁹ Noin 24 euroa.

²²⁰ Noin 8 euroa.

²²¹ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 4.4.1956, KA.

²²² Noin 42 000 euroa.

²²³ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 23.11.1956, KA.

²²⁴ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 9.6.1958, KA.

²²⁵ 1957: n. 37 000 euroa.

²²⁶ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 23.9.1957, KA.

Washingtonista asti tapaamassa yhdistyksen englannin kielen instituutin johtoa syksyllä 1958. Matkan tarkemmista motiiveista ei ole tietoa, mutta yhdistykselle kerrottiin kurssijärjestelmän olevan hyvin suunniteltu.²²⁷ Kurssijärjestelyt olivat ilmeisesti tiedotuslaitokselle mieleen, sillä tutkimusajankohdan viimeinen rahalahjoitus löytyi syksyltä 1959, jolloin tiedotuslaitos ohjasi 1 530 000 markkaa²²⁸ yhdistyksen käyttöön kielikurssitoimintaa varten.²²⁹

5.2 Amerikkalaisuutta maakuntiin Amerikan päivien avulla

Tarkastelemalla läheisemmin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen järjestämiä Amerikan päiviä voidaan tehdä huomioita tiedotuslaitoksen ja yhdistyksen välisestä yhteistyöstä. Yhdistyksen vuoden 1954 Amerikan päivien kunniavieras oli Yhdysvaltain lähettiläs Jack McFall. Juhla järjestettiin Jyväskylän paikallisosaston toimesta pienimuotoisempana kuin edellisvuonna, jolloin juhlittiin yhdistyksen kymmenvuotista taipaletta. Juhlapuheessaan lähettiläs McFall kulttuuriohjelman mukaisesti kehui yhdistyksen panosta Yhdysvaltain tunnetuksi tekemisessä Suomessa. Jyväskylän nähtävyyksiin ja infrastruktuuriin tutustumisen lisäksi päivillä oli ohjelmassa Aleksis Kiven Kihlaus-näytelmä, joka esitettiin englanniksi. Esityksen näyttelijät oli poimittu Yhdysvaltain lähetystön työntekijöistä. Näytelmän englanniksi oli käänttänyt Helsingin paikallisosastossa toimiva teatteriohjaaja Albert Saloranta.²³⁰

Lähettiläs McFall raportoi päivistä Washingtoniin ja totesi, että pääkaupunkiseudun ulkopuolella Jyväskylässä, ”suomalaisen nationalismin kehossa”, pidettävät Amerikan päivät olivat oiva keino osoittaa tavallisille suomalaisille kuinka Suomessa komennuksella olevat amerikkalaiset olivat aidosti kiinnostuneita Suomesta ja sen

²²⁷ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 18.9.1958, KA.

²²⁸ Noin 34 000 euroa.

²²⁹ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 11.9.1959, KA.

²³⁰ Näytelmän englanninkielinen versio esitettiin myöhemmin syksyllä myös Kansallisteatterin pienoisenäytännöllä. SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan pöytäkirja 20.9.1954, KA.

tavoista ja kulttuurista.²³¹ Vuodesta 1946 alkaen pidetyistä Amerikan päivistä oli muodostunut tapahtuma, jossa Yhdysvaltain lähetystön ja tiedotuslaitoksen henkilökunta saattoi tutustua yhdistyksen jäseniin astetta epämuodollisemmassa ympäristössä. Kaikki työntekijät eivät kuitenkaan osallistuneet maakuntakierroksiin, joten pääsääntöisesti paikallisosastoissa pidetyt Amerikan päivät olivat paikkaamassa tätä aukkoa ja mahdollistivat kontaktien luomisen laajemmin kentälle.

Vuonna 1955 oli vuorossa kymmenennet Amerikan päivät, joten yhdistys aloitti ajoissa arvovaltaisen kunniavieraan etsimisen. Järjestäjätaho oli Hämeenlinnan paikallisosasto, joka keskushallituksen tuella pyysi tiedotuslaitosta auttamaan kunniavieraan saamisessa Suomeen. Suurlähettiläs McFall viestitti yhdistyksen pyynnöt eteenpäin Washingtoniin. Hämeenlinnan paikallisosastolla oli kunnianhimoiset suunnitelmat, sillä ensimmäisenä toivomuslistalla oli Yhdysvaltain entinen presidentti Herbert Hoover. Toisena toivomuslistalla oli Hooverin poika, apulaisulkoministeri²³² Herbert Hoover Jr. Hoovereiden jälkeen yhdistyksen toivomuslistalta löytyi vanha Suomen kävijä Eleanor Roosevelt.²³³ Myös senaattori William Fulbrightia pidettiin toivottuna kunniavieraana. Muita vaihtoehtoisia nimiä yhdistyksen listalla olivat Ralph Bunche, Adlai Stevenson, Carl Sandburg, Ernest Hemingway ja William Faulkner.²³⁴ Ralph Bunchen nimen mukana olo listalla osoittaa kuinka onnistunut Bunchen aikaisempi vierailu Suomeen oli, ja kuinka kiinnostavilla ja stimuloivilla vierailu Yhdysvaltain kulttuuriohjelma saattoi vaikuttaa suomalaisten mieliin.

Juhannusviikonlopun Amerikan päivien kunniavieraaksi saapui lopulta yhdistyksen kaipaama arvostettu amerikkalainen: Yhdysvaltain korkeimman oikeuden puheenjohtaja Earl Warren. Warren piti juhlapuheen Amerikan päivillä, jonka jälkeen pääministeri Kekkonen isännöi Helsingissä juhlalounasta korkeimman oikeuden puheenjohtajan kunniaksi. Suomalais-amerikkalainen yhdistys piti Warrenin

²³¹ Jack K. McFall State Departmentille 14.9.1954. 511.60e/9-1454. RG 59. Decimal Files on Finland 1950-1954, Box 2425, NARA.

²³² Under Secretary of State.

²³³ Eleanor Roosevelt oli vierailut Suomessa 1950 Suomen Huollon toimiessa isäntänä.

²³⁴ Helsingin suurlähetystö State Departmentille 2.2.1955. 511.60e3/2-255. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

saapumista äärimmäisen suurena tapahtumana, joka lisäsi Amerikan päivien merkitystä ja yhdistyksen profiilia.²³⁵

Korkeimman oikeuden puheenjohtajan Suomen vierailua yhdistyksen vieraana voidaan pitää eräänlaisena virstapylväänä Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen taipaleella. Yhdistyksen vieraana ei ollut aikaisemmin käynyt näin korkeita Yhdysvaltain hallinnon edustajia. Pääministeri Kekkosen kädenojennus Yhdysvaltoja kohti Earl Warrenin tapaamisen muodossa oli omiaan lisäämään yhdistyksen arvostusta tiedotuslaitoksen piirissä ja lujittamaan yhdistyksen roolia Yhdysvaltain kulttuuriohjelman avustajana ja toteuttajana. Tiedotuslaitoksen näkökulmasta oli vain hyvä jos kulttuuritapahtumien nojalla Suomeen sai tuotua korkea-arvoisia Yhdysvaltain hallinnon edustajia, jotka saivat herätettyä suomalaisen lehdistön kiinnostuksen.

Vuoden 1956 Amerikan päivien järjestelyvastuu oli Lappeenrannan paikallisosastolla. Juhlapuhujaksi oli pyydetty Yhdysvaltain uusi Suomen suurlähettiläs John Hickerson. Muussa ohjelma-avussa Lappeenrannan paikallisosasto kääntyi tiedotuslaitoksen puoleen. Tiedotuslaitos järjesti Yhdysvaltain ilmavoimien tanssiorkesterin taas esiintymään Suomeen. "The Ambassadors" esiintyi tiedotuslaitoksen arvion mukaan 4000 hengelle Lappeenrannan keskustassa. Tapahtuma oli ensimmäinen amerikkalaisen tanssiorkesterin esiintyminen Lappeenrannan alueella. Suuri osa yleisöstä oli nuoria ihmisiä, jotka ottivat orkesterin esityksen innolla vastaan. Tiedotuslaitos raportoi Washingtoniin kuinka erityisesti tanssiorkesterin soittamat jazz-kappaleet vetosivat nuoreen yleisöön, ja sai yleisön varttuneen osion hieman yllättymään nuorten reaktioista. Kiinnostusta löytyi sen verran, että tanssiorkesteri esiintyi vielä uudestaan nuorelle yleisölle seuraavana päivänä Lappeenrannan lentokentän paviljongissa.²³⁶

Aikaisemmin samana vuonna New York Times oli kritisoinut etusivun jutussaan maailmaa kiertäviä amerikkalaisia orkestereita ja balettikokoonpanoja, sillä niiden esitykset eivät olleet millään uniikilla tavalla "amerikkalaisia". Jazzmusiikki oli lehden

²³⁵ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 21.6.1955, KA.

²³⁶ USIS (Helsinki) USIA:lle: "1956 American Days Festival Lappeenranta Finland" 13.3.1957. 511.60e/3-1357. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

mukaan sen sijaan täysin Yhdysvalloista peräisin ja mitä mainioin propaganda-ase. Jazz otettiin mukaan kulttuuriohjelmaan 1956 kun Yhdysvallat lähetti kuuluisia muusikoita maailmankiertueille, esimerkkeinä Louis Armstrong, Dizzie Gillespie ja Duke Ellington.²³⁷ Suomeen tämä linja heijastui edellä mainitun ilmavoimien tanssiorkesterin muodossa, joka oli ottanut ohjelmaansa myös jazzkappaleita.

Lappeenrannan Amerikan päiviin kuului myös ystävällismielinen yleisurheilumaaottelu Suomea kiertämässä olleen Brigham Youngin mormoniyliopiston yleisurheilumaajoukkueen ja suomalaisten urheilijoiden välillä. Suomalaiset dominoivat kaikkia lajeja muutamaa kenttälajia lukuun ottamatta, mikä sai tiedotuslaitoksen raportoimaan Washingtoniin, että Suomeen tulevien amerikkalaisten yleisurheilijoiden tulisi olla keskivertoa parempia urheilijoita, jotta kiinnostusta ja oikeaa kilpailua syntyisi.²³⁸ Huonotasoiset amerikkalaiset urheilijat eivät olleet hyödyksi kulttuuriohjelmalle, sillä niiden heikko menestys ei kasvattanut suomalaisten kiinnostusta amerikkalaiseen yleisurheiluun ja urheilukulttuuriin.

Itse Amerikan päivien päätapahtumassa tiedotuslaitos raportoi paikalla olleen 800 – 1000 henkeä kuuntelemassa suurlähettiläs Hickersonin puhetta ja muita juhlaesitelmiä. Hickerson käytti tilaisuuden hyväksi ja mainosti kuulijoille Yhdysvaltain ja Suomen välistä henkilövaihto-ohjelmaa ja totesi kuinka juuri henkilövaihto oli paras kulttuurivaihdon muoto. Tiedotuslaitos, joka seurasi tarkasti Amerikan päivien ja suurlähettilään puheen saamaa julkisuutta Suomen lehdistössä, joutui hieman pettymään sillä lehdistöjulkisuus ei ollut aivan niin suurta kuin edellisvuona Hämeenlinnan Amerikan päivien aikana. Tiedotuslaitos arveli tämän johtuneen Lappeenrannan kaukaisemmasta sijainnista, sillä Helsingin sanomalehdet eivät olleet lähettäneet omia toimittajiaan paikalle.²³⁹

Vuoden 1957 Amerikan päivien järjestelyvastuu oli Vaasan paikallisosaston harteilla. Parhailtaan mahdollisesti liittymisestä *American Scandinavian Foundationiin*

²³⁷ Osgood 2006, 226.

²³⁸ USIS (Helsinki) USIA:lle: "1956 American Days Festival Lappeenranta Finland" 13.3.1957. 511.60e/3-1357. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

²³⁹ USIS (Helsinki) USIA:lle: "1956 American Days Festival Lappeenranta Finland" 13.3.1957. 511.60e/3-1357. RG 59. Decimal Files on Finland 1955-1959, Box 2171, NARA.

neuvotellut Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli kutsunut paikalle *American Scandinavian Foundationin* puheenjohtajan Raymond Dennettin juhlapuhujaksi. Dennett joutui kuitenkin perumaan tulonsa sairastapauksen takia, joten yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläinen joutui pitämään juhlaesitelmän Dennettin puolesta. Edellisvuoden tapaan tiedotuslaitos oli ollut yhteydessä Yhdysvaltain ilmavoimien Euroopan päämajaan ja saanut "*The Ambassadors*" tanssiorkesterin esiintymään Vaasaan.²⁴⁰

Seuraavan vuoden Amerikan päivät järjestettiin Joensuun paikallisosaston toimesta. Tilaisuus oli kolmatta vuotta peräkkäin hieman kauempana pääkaupunkiseudusta, mikä sopi tiedotuslaitokselle, sillä näin saatiin levitettyä Amerikan päivien sanomaa edelleen pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Itse tilaisuus toimi vanhan kaavan mukaan: "*The Ambassadors*" soitti kahteen otteeseen juhlallisuuksissa ja juhlapuhujana oli edellisvuonna tulonsa perunut *American Scandinavian Foundationin* puheenjohtaja Raymond Dennett. Suurlähettiläs Hickersonin tapaan Dennett keskittyi puheessaan maiden väliseen henkilövaihtoon ja korosti sen tärkeyttä. Tiedotuslaitos piti Amerikan päiviä erityisen onnistuneina, sillä kaksitoista eri paikallisosastoa lähetti edustajiaan Joensuuhun. Eri paikallisosastojen edustajien tapaaminen keskenään takasi tiedotuslaitoksen mukaan hyvän ideoiden vaihdon ja saattoi aktivoida paikallisosastojen omaa toimintaa.²⁴¹

Vuoden 1959 Amerikan päivät järjesti Porin paikallisosasto, joka oli yhdistyksen kolmaskymmenes ja uusiin paikallisosasto. Pääjuhlavieraana oli Yhdysvaltain apulaisopetus- ja terveydenhoitoministeri²⁴² Bertha S. Adkins. Päivillä esiintyi tuttuun tapaan ilmavoimien "*The Ambassadors*" orkesteri, tällä kertaa suoraan jazzorkesterin nimellä. Tiedotuslaitos oli yhdistyksen kanssa yhteistyössä järjestänyt orkesterille kaksi esiintymistä Helsinkiin ennen Amerikan päivien alkua. Ensimmäinen esiintyminen Kauppakorkeakoulun juhlassa kuvattiin nauhalle ja esitettiin Yleisradion toimesta

²⁴⁰ SAY:n hallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 23.9.1957, KA.

²⁴¹ Amerikan päivien saama lehdistöjulkisuus oli niin suurta, että tiedotuslaitos jätti käännökset lehtiartikkeleista poikkeuksellisesti pois raportistaan Washingtoniin. USIS (Helsinki) USIA:lle "Thirteenth Annual American Days Festival – Joensuu, Finland" 24.9.1958. 511.60e/9-2558. RG 59. Decimal Files on Finland 1955–1959, Box 2171, NARA.

²⁴² Under Secretary of Health, Education and Welfare (HEW).

televisiossa. Tiedotuslaitos oli television tuomasta julkisuudesta mielissään Washingtoniin lähettämiensä raporttinsa perusteella.²⁴³ Orkesterin kaksi esiintymistä tuotti tosin 131 000 markan²⁴⁴ tappiot yhdistykselle sillä kaikki liput eivät olleet menneet kaupaksi. Tiedotuslaitos kuittasi tappioista 110 000 markan²⁴⁵ osuuden.²⁴⁶

Amerikan päivät on hyvä esimerkki Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen ja tiedotuslaitoksen yhteistyöstä tapahtumien järjestämisessä. Yhdistyksen keskushallitus koordinoi järjestävän paikallisosaston kanssa paikallisen ohjelman ja tiedotuslaitos huolehti ulkoapäin tulevasta ohjelmasta, eli hoiti amerikkalaiset juhlavieraat ja tanssiorkesterit paikalle. Samalla tiedotuslaitos sai järjestettyä ohjelmaa pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ja tavoitettua tavallisia suomalaisia, jotka eivät muuten välttämättä olleet Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnassa mukana

5.3 Valtuuskunta

Vuoden 1954 loppupuolella Suomalais-amerikkalaisessa yhdistyksessä oli alettu keskustella mahdollisuudesta perustaa yhdistyksen yhteyteen valtuuskunta.²⁴⁷ Keskushallituksessa valtuuskunnan tarkoituksiksi määriteltiin huomattavien kansalaisten, joille ei voitu varata paikkoja keskushallituksessa, saaminen yhdistyksen piiriin ja yhdistyksen talouden edistäminen. Kaksi kertaa vuodessa kokoontuvan valtuuskunnan katsottiin toimivan myös keskushallituksen neuvonantajana. Huhtikuun 24. päivä 1955 yhdistyksen ylimääräinen kokous hyväksyi suunnitelman ja valtuuskunnan perustamisesta johtuvan lisäyksen yhdistyksen sääntöihin.²⁴⁸ Yhdistys

²⁴³ William L. Grenoble State Departmentille 28.9.1959. 511.60e/9-2859. RG 59. Decimal Files on Finland 1955–1959, Box 2171, NARA.

²⁴⁴ Noin 2900 euroa.

²⁴⁵ Noin 2400 euroa.

²⁴⁶ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 11.9.1959, KA.

²⁴⁷ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 30.12.1954, KA.

²⁴⁸ SAY:n ylimääräinen kokous 24.5.1955, pöytäkirja, KA.

sai houkuteltua valtuuskunnan jäseniksi suomalaisen yhteiskunnan eturivin vaikuttajia niin elinkeinoelämän, politiikan kuin kulttuurin saralta.²⁴⁹

Valtuuskunnan laajempaa merkitystä voidaan tutkia tarkastelemalla tarkemmin sen kokoonpanoa.²⁵⁰ Valtuuskunnan puheenjohtajaksi valittiin kauppaneuvos Lauri Hietanen, joka toimi SOK:n kaupallisena johtajana. Varapuheenjohtajaksi valittiin Teollisuusliiton toimitusjohtaja C.-E. Olin, joka oli toiminut myös yhdistyksen keskushallituksessa 1950-luvun alusta alkaen.²⁵¹ Molemmat toimivat luottamustehtävissään 1950-luvun loppuun asti. Valtuuskunnan kokoonpanon yhdistävin tekijä oli kommunisminvastainen porvarismi. Monet valtuuskunnan jäsenet olivat länsiyhteyksiä arvostavia elinkeinoelämän edustajia ja poliittisen kentän oikealle laidalle kuuluvia asevelihenkisiä poliitikkoja, jotka toimivat enemmän tai vähemmän näkyvästi kommunismin kitkemiseksi Suomesta.

Kommunismiin vastaisesta toiminnasta hyvä esimerkki oli Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki -säätiö, johon osa valtuuskunnan jäsenistä kuului tai tuki tämän toimintaa. SYT oli työnantajapuolen perustama säätiö, jonka tehtävänä oli mm. saada SKDL:n kannatus laskuun.²⁵² Valtuuskunnan varapuheenjohtaja C.-E. Olin istui SYT:n talousjaostossa ja

²⁴⁹ Valtuuskunnan jäsenet ensimmäisenä vuonna: yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläinen, yhdistyksen varapuheenjohtaja Yrjö Kallinen, Oy Viktor Ek Ab:n toimitusjohtaja Magnus Cedercreutz, Sanoma Oy:n toimitusjohtaja Eljas Erkko, vuorineuvos Sven Fazer, toimitusjohtaja Sven Grönblom, kauppaneuvos Lauri Hietanen, Helsingin Taidehallin intendentti Bertel Hintze, Kansallis-Osake-Pankin johtokunnan jäsen Tuure Junnila, Kansallisteatterin pääjohtaja Arvi Kivimaa, vuorineuvos William Lehtinen, Suomen Teollisuusliiton toimitusjohtaja C.-E. Olin, kauppaneuvos Arvi Raikkala, Helsingin yliopiston rehtori Paavo Ravila, vuorineuvos Magnus Rydman, vuorineuvos R. Erik Serlachius, ministeri Aarre Simonen, Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja V. J. Sukselainen, Osuustukkukaupan pääjohtaja Uuno Takki ja toimitusjohtaja Ilmari Voionmaa. Valtuuskunnan sihteerinä toimi yhdistyksen toiminnanjohtaja Bengt Broms. SAY:n vuosikertomus 1955, KA.

²⁵⁰ Vuonna 1956 valtuuskuntaan tuli uusina jäseninä mukaan Kauppat.tri Eino Hirvonen, DI Veikko O. Huttunen, ministeri Eino Saari, kouluneuvos Jussi Saukkonen ja merenkulkuneuvos Antti Wihuri. Valtuuskunnan jättivät Eljas Erkko ja Arvi Raikkala. Vuonna 1957 valtuuskuntaan tuli uusina jäseninä mukaan professori Ole Reuter, ministeri Johannes Virolainen ja toimitusjohtaja G. Zilliacus. Valtuuskunnan jättivät R. W. Biström, Sven Fazer ja Paavo Ravila. Vuonna 1958 valtuuskuntaan tuli uusina jäseninä mukaan DI Mauri Kotilainen, pääjohtaja Jalmari Laakso ja suurlähettiläs Johan Nykopp. Valtuuskunnan jättivät Bertel Hintze, Aarre Simonen ja Antti Wihuri. Vuonna 1959 akateemikko Paavo Ravila palasi takaisin valtuuskuntaan. Kukaan ei jättänyt valtuuskuntaa samaisena vuonna. SAY:n vuosikertomukset 1956–1959, KA.

²⁵¹ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 23.5.1955, KA.

²⁵² Vesikansa 2004, 13.

hankki säätiölle rahoitusta kuten myös valtuuskuntaan vuonna 1956 mukaan tullut Kuusinen Oy:n toimitusjohtaja Eino Hirvonen. Niin ikään 1956 valtuuskuntaan mukaan tullut ja koko 1950-luvun yhdistyksen keskushallituksessa toiminut kouluneuvos Jussi Saukkonen oli SYT-aktiivi, joka istui säätiön hallituksessa.²⁵³ Suurin SYT-aktiivi valtuuskunnan jäsenistä oli vuorineuvos R. Erik Serlachius, joka oli ikään kuin säätiön kummisetä. Hän oli mukana perustamassa säätiötä ja toimi yhtenä sen suurimpana rahoittajana. Virallisesti hän oli säätiön valtuuskunnan puheenjohtaja.²⁵⁴ Muista Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen valtuuskunnan jäsenistä SYT:n toiminnassa tavalla tai toisella mukana olivat Kansallis-Osake-Pankin johtokunnan jäsen Tuure Junnila, kauppaneuvos Arvi Raikkala ja maalaisliiton poliitikot V.J. Sukselainen ja Johannes Virolainen.²⁵⁵

SYT-aktiivien toimintaa tarkastelemalla voidaan huomata, että heille Suomalais-amerikkalainen yhdistys edusti samanlaista antikommunistista voimaa kuin SYT. Toimintamallit olivat toki erilaiset, mutta lopullinen päämäärä oli käytännössä sama: kommunistien vaikutusvallan ja suosion vähentäminen Suomessa. SYT:n tapauksessa tavoitteet olivat yksiselitteiset, mutta Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen osuus tässä tematiikassa vaatii tarkempaa avaamista: yhdistys oli oman määritelmänsä mukaan epäpoliittinen kulttuuriyhdistys, mutta yhdistyksen valtuuskunnan SYT-aktiivien näkökulmasta yhdistyksen kulttuurimissio, eli Yhdysvaltain kulttuurin, amerikkalaisuuden, tunnetuksi tekeminen Suomessa, oli juuri kommunisminvastaista toimintaa. Amerikkalainen vapaa demokratia oli tässä ajattelussa vastine kommunismille, joten "amerikkalaisuuden" tunnetuksi tekeminen Suomessa oli myyräntyötä kommunismia vastaan, eli kulttuuriset sympatiat nähtiin mahdollisina poliittisten vaikuttimien muokkaajina. Kyseinen näkemys Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminnasta oli hyvin yhteneväinen Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen näkemyksen kanssa.

Suomalais-amerikkalaiselle yhdistykselle valtuuskunnan perustaminen oli suuri symbolinen voitto. Valtuuskunnan toimintaan mukaan lähteneet suomalaisen

²⁵³ Vesikansa 2004, Olininista ja Hirvosesta 135, Saukkosesta 65.

²⁵⁴ Vesikansa 2004, 12, 22–23, 65.

²⁵⁵ Vesikansa 2004, katso Junnilasta mm. 67, Raikkalasta 39, Sukselaisesta ja Virolaisesta 23.

yhteiskunnan eturivin vaikuttajat toivat yhdistykselle positiivista arvovaltaa, jolla oli myönteinen propagandamerkitys yhdistyksen julkiselle imagolle. Yhdistyksen näkökulmasta valtuuskunnan jäsenten antama nimellinen arvovalta oli ensisijaisen tärkeää, sitä seurannut käytännön tason apu oli arvokas lisä.

Yhdistyksen taloudellinen tilanne oli ollut kauttaaltaan huono perustamisesta lähtien. Keskushallitus oli toiminut vuokralla eri osoitteissa Helsingin keskustan alueella pienehköissä tiloissa. Valtuuskunnan perustamisen jälkeen, vuoden 1955 syksyllä, yhdistys sai vihdoin hankittua oman huoneiston Katajanokalta osoitteesta Satamakatu 2. Kyseessä oli 320 neliön huoneisto, jossa oli mahdollista järjestää maksimissaan 220 hengen tilaisuuksia. Huoneiston myyntihinta oli ollut 7 400 000 markkaa²⁵⁶ ja päälle oli lisäksi tullut 1 700 000 markan²⁵⁷ korjauskulut. Yhdistys oli saanut huoneiston hankintaan tarkoitettuja lahjoituksia 4 000 000 markan²⁵⁸ edestä.²⁵⁹ Yhdistyksen kunniajäsen ja valtuuskunnan tuleva jäsen Eljas Erkko oli luvannut tukea huoneiston ostoa liikelaitostensa kautta²⁶⁰ ja valtuuskunnan tuleva puheenjohtaja, SOK:n kaupallinen johtaja, kauppaneuvos Lauri Hietanen oli tukenut yhdistystä SOK:n kautta 100 000 markalla²⁶¹.²⁶² Samoin valtuuskunnan ensimmäisessä kokouksessa yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläinen oli pyytänyt valtuuskunnan jäseniä tukemaan yhdistyksen huoneistohanketta rahalahjoituksin.²⁶³ Pyyntö tehoi, sillä ensimmäisen kokouksen aikana yhdistys sai 2 000 000 markkaa²⁶⁴ lahjoituksina huoneistoa varten.²⁶⁵

Valtuuskunta toimi pääasiassa asiantuntijaelimen roolissa yhdistyksen hierarkiassa. Lisäksi valtuuskunnan jäsenten vaikutusvaltaa ja yhteiskuntasuhteita oli hyvä hyödyntää. Yhdistyksen englannin kielen instituutin perustamisen kynnyksellä yhdistys toivoi valtuuskunnan jäsenten informoivan liike-elämää tulevista kielitutkinnoista.

²⁵⁶ Noin 218 000 euroa.

²⁵⁷ Noin 50 000 euroa.

²⁵⁸ Noin 118 000 euroa.

²⁵⁹ SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 11.10.1955, KA.

²⁶⁰ SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 19.11.1954, KA.

²⁶¹ Noin 3000 euroa.

²⁶² SAY:n keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirja 25.3.1955, KA.

²⁶³ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 23.5.1955, KA.

²⁶⁴ Noin 59 000 euroa.

²⁶⁵ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 30.12.1955, KA.

Asian yhteydessä valtuuskunta ilmaisi myös huolensa, ettei British Councilin varpaille astuttaisi kielitutkintoasiassa.²⁶⁶ Ennen kaikkea kuitenkin yhdistys toivoi valtuuskunnalta apua varainkeruuseen. Vuoden 1956 molemmista valtuuskunnan pöytäkirjoista löytyi yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläisen pyyntö, jossa hän toivoi valtuuskunnan jäsenten suhtautuvan suopeasti avustuksia ja lahjoituksia koskeviin pyyntöihin. Yhdistyksellä oli jäljellä 5 000 000 markan²⁶⁷ velat toukokuussa 1956.²⁶⁸ Velkataakka oli kutistunut 3 000 000 markkaan²⁶⁹ vuoden loppuun mennessä.²⁷⁰ Puheenjohtaja Hämäläisen vetoamukset olivat tehonneet.

Vuoden 1956 lopulla valtuuskunnan keskuudessa keskusteltiin toimitusjohtaja Magnus Cedercreutzin ehdotuksesta lähettää Suomen talous- ja kulttuurielämää edustava valtuuskunta Yhdysvaltoihin, mahdollisesti s/s Gripsholmin neitsytmatkan yhteydessä toukokuussa 1957. Ehdotus nähtiin valtuuskunnassa mahdollisuutena luoda ”good-willia” maiden välille ja Suomen talouselämän kaipaamia kontakteja Yhdysvaltoihin. Cedercreutzin mukaan mm. amerikansuomalaisten taholta oli pitkään toivottu tällaisen valtuuskunnan lähettämistä Yhdysvaltoihin. Yhdistyksen puheenjohtaja Juho Hämäläinen katsoi, että hallituksen ja eduskunnan edustajat täytyisi saada mukaan lähetettävään valtuuskuntaan, jotta se olisi tarpeeksi edustava. Puhemies Sukselaisen ehdotuksesta yhdistys päätti ensin lähestyä suurlähettiläs Johan Nykoppia ennen lopullisen päätöksen tekemistä.²⁷¹

Suomen Yhdysvaltain-suurlähettiläs, ja tuleva Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen valtuuskunnan jäsen, Nykopp oli koko 1950-luvun määrätietoisesti edistänyt Suomen teollisuuden ja länsikaupan kasvua vahvistaakseen kotimaansa taloutta ja vähentääkseen sen riippuvuutta idänkaupasta.²⁷² Nykopp ei innostunut Cedercreutzin ajatuksesta ja ilmoitti yhdistykselle, että ei suositellut delegaatioiden lähettämistä

²⁶⁶ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 30.12.1955, KA.

²⁶⁷ Noin 132 000 euroa.

²⁶⁸ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 15.5.1956, KA.

²⁶⁹ Noin 79 000 euroa.

²⁷⁰ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 8.11.1956, KA.

²⁷¹ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 8.11.1956, KA.

²⁷² Jensen-Eriksen 2007 A, 211–212; Jakobson 1980, 43.

Suomesta Yhdysvaltoihin. Nykoppin käsityksen mukaan delegaatiot eivät olleet suosittuja Yhdysvalloissa sillä niitä tuli eniten maahan itäblokin valtioista.²⁷³

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen valtuuskunta mahdollisti yhdistyksen kasvavan toiminnan tukemalla sitä rahallisesti ja antamalla suhdeverkostonsa yhdistyksen käyttöön. Yhdistyksen ja *American Scandinavian Foundationin* välisen harjoittelijatoiminnan rahoittaminen voidaan nähdä tästä esimerkkinä.²⁷⁴ Tätä kautta yhdistys pystyi lähettämään suomalaisia teollisuuden ja kaupallisen alan harjoitteluun Yhdysvaltoihin.

5.4 Tiedotuslaitoksen kenttäohjelman osaksi

Vuoden 1957 alkaessa tiedotuslaitos oli eri muodoissaan toteuttanut kulttuuriohjelmaa Suomessa 11 vuotta noudattaen pitkälti alussa muokkautuneita toimintamalleja. Huhtikuun 23. päivätyssä²⁷⁵ toimintaohjelmassa voidaan nähdä ensimmäistä kertaa oleellinen strategian muutos: tiedotuslaitos päivitti Suomen maasuunnitelman ja otti oleellisesti mukaan ahkeran kenttätöön maastrategiaansa. Suomen väestötiheys ja maantieteellinen väestöjakauma olivat luoneet omat haasteensa kulttuuriohjelmalle, joten tiedotuslaitos päätti luoda "muuta Suomea" varten oman kenttäohjelman. Tässä kenttäohjelmassa Suomalais-amerikkalainen yhdistys oli sekä tärkein kohde, että yhteistyökumppani:

"Inasmuch as the objectives of the FAS [Finnish-American Society] (see Country Plan, Despatch 25 dated 14 December 1956, Page 30) are in accord with those of the USIS, it was felt that we should do everything possible to provide them program assistance. Support of the FAS thus became one of the important functions of the field program.

²⁷³ SAY:n valtuuskunnan kokouspöytäkirja 26.9.1957, KA.

²⁷⁴ C. E. Olin ja Lauri Hietanen olivat saaneet Suomen Teollisuusliiton, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton, Suomen Työnantajain Keskusliiton, Pellervoseuran, Liikesivistysrahaston ja Pankkiyhdistyksen mukaan rahoittamaan yhdistyksen harjoittelijastipenditoimintaa. SAY:n keskushallituksen kokouspöytäkirja 7.1.1957, KA.

²⁷⁵ Everett G. Chapman USIA:lle: "A Field Program for Finland" 25.4.1957. RG 306. Office of Research. Country Project Correspondence. Finland 1952–1963, Box 5, NARA.

*Trips to the field and contacts with local chapters were coordinated with the officers at the FAS Helsinki headquarters.*²⁷⁶

Yhdysvaltain Helsingin tiedotuslaitos oli saanut 1956 uuden innokkaan Public Affairs Officerin Everett G. Chapmanin, joka organisoii uudelleen koko tiedotuslaitoksen Suomen operaation. Chapman oli huomionnut, että päästäkseen vaikuttamaan pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuviin suomalaisiin, heihin oli oltava henkilökohtaisesti suoraan yhteydessä. Tähän mennessä yhteydenpito oli tapahtunut pitkälti sidosryhmien kautta epäsuorasti, joten tähän haluttiin muutos. Aikaisempina vuosina sisämaan kaupungeissa oli vierailut Yhdysvaltain lähettiläitä ja suurlähettiläitä, tiedotuslaitoksen henkilökuntaa ja Fulbright-stipendiaatteja. Lisäksi tiedotuslaitos oli lähettänyt elokuvaprojektorilla varustetun jeeppinsä Suomen kierrokselle kesäisin, mutta nämä panostukset nähtiin liian köykäisinä.

Kenttäohjelman pohjana oli kaksi kyselytutkimusta²⁷⁷, jotka teetettiin Suomen Gallupilla kesällä 1956 ja keväällä 1957. Tiedotuslaitos halusi selvittää mitä Suomessa ajateltiin Yhdysvalloista ja Neuvostoliitosta, jotta tulevilla valituksella käsityksiä voitaisiin muuttaa. Erityisesti Pohjois-Suomen tulokset kiinnostivat tiedotuslaitosta sillä Lapin katsottiin olevan erityisen vahvaa kommunistien kannatusaluetta. Kyselytutkimus osoitti, että suomalaiset olivat kiinnostuneita tietämään lisää kaikista maailman maista eniten juuri Yhdysvalloista. Tiedotuslaitos huomioi tämän seikan mielenkiinnolla sillä se osoitti, että Suomessa oli potentiaalista yleisöä amerikkalaiselle kulttuurille. Tiedotuslaitos oli aikaisemminkin tehnyt Suomessa kyselytutkimuksia strategiansa tueksi, mutta nyt ensimmäistä kertaa kyselyn tuloksia sovellettiin myös Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen.

Chapmanin kenttäohjelman erityisarvo oli siinä, että siinä ensimmäistä kertaa virallisesti sidottiin Suomalais-amerikkalainen yhdistys oleellisesti mukaan

²⁷⁶ Everett G. Chapman USIA:lle: "A Field Program for Finland" 25.4.1957. RG 306. Office of Research. Country Project Correspondence. Finland 1952–1963, Box 5, NARA.

²⁷⁷ Attitudes of the Finns to Foreign Countries and Ideologies, kesä-heinäkuu 1956. RG 306. Office of Research. Country Project Files 1951–1964. Finland 1955–1957, Box 27, NARA; Attitudes of the Finns towards some Foreign Countries and International Problems, maaliskuu 1957. RG 306. Office of Research. Country Project Files 1951–1964. Finland 1955–1957, Box 27, NARA.

tiedotuslaitoksen kulttuuriohjelmaan. Yhdistys oli aikaisemmin ollut tiedotuslaitoksen tärkeä liittolainen ja kumppani kulttuuriohjelman toteuttamisessa, mutta nyt yhdistys muuttui pelkästä kohteesta myös toimijaksi. Chapman määritteli yhdistyksen paikallisosastojen toimijat tärkeiksi kontakteiksi kentällä, mutta huomioi myös, että yhdistyksen 24 paikallisosastosta noin puolet oli paperiorganisaatioita, joiden johto tapasi vain muutaman kerran vuodessa. Tämän takia tiedotuslaitoksen tuli tukea erityisesti paikallisosastoja ohjelma-avun muodossa. Chapmanin mukaan Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen tavoitteet kävivät yksi yhteen tiedotuslaitoksen tavoitteiden kanssa, joten yhdistyksen entistä vahvempi tukeminen oli luonnollinen jatkumo tiedotuslaitoksen toteuttamalle maasuunnitelmalle. Kenttäohjelman myötä matkat paikallisosastoihin tulivat yhä tärkeämmiksi tiedotuslaitoksen agendalla. Apuna matkanjärjestelyissä käytettiin Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen keskushallitusta.²⁷⁸

Kenttäohjelmaan kuului kontaktiverkon luominen ympäri Suomea. Chapmanin näkemyksen mukaan kontaktiverkkoon täytyi kuulua ihmisiä jotka olivat ystävällismielisiä Yhdysvaltoja kohtaan, perillä amerikkalaisesta elämäntavasta ja kiinnostuneita tekemään Yhdysvaltoja enemmän tunnetuksi Suomessa. Lisäksi kontaktiverkkoon oli hyvä kuulua ihmisiä, jotka asemansa perusteella pystyivät auttamaan tiedotuslaitosta luomaan kontakteja kohderyhmiinsä. Edellä mainittuihin kategorioihin Chapmanin mukaan sopi Suomeen palanneet Asla-stipendiaatit, Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen jäsenet, Yhdysvalloissa käyneet ihmiset, englannin kielen kurssilaiset (myös British Councilin kurssilaiset) ja kohderyhmäorganisaatioiden johtajat (ammattiliittojen johtajat, aikuiskoulutuskeskusten johtajat ja kansakoulujen johtajat).

Chapmanin suunnitelmassa yhdistyksen paikallisosastot toimisivat tärkeinä Yhdysvaltojen PR-toimistoina, edellyttäen, että niillä olisi tarpeeksi kiinnostavaa ohjelmaa houkuttelemaan uusia jäseniä. Chapmanin kunnianhimoinen pidemmän aikavälin tähtäin oli muokata yhdistyksen paikallisosastoista Yhdysvaltain ja Suomen

²⁷⁸ Everett G. Chapman USIA:lle: "A Field Program for Finland" 25.4.1957. RG 306. Office of Research. Country Project Correspondence. Finland 1952–1963, Box 5, NARA.

välisiä kulttuurikeskuksia. Mutta ensin paikallisosastoille piti järjestää ohjelmaa, jotta ne houkuttelisivat uusia jäseniä. Chapmanin ratkaisu tähän oli viisiportainen ohjelma-
apu. Ensiksi paikallisosastoille annettiin tiedotuslaitoksen 10 elokuvaprojektoria ja
kylläiseksi kehitettiin elokuvaohjelma, jolla taattiin, että projektoreille oli jatkuvalla
syötöllä tarjolla uusia elokuvia näytettäväksi. Näin taattiin viikoittaiset
elokuvanäytökset paikallisosastoissa.

Toisena ohjelma-avussa oli *Voice of America* -radion kautta saatujen musiikkinauhojen
kiertoon saattaminen paikallisosastoihin. Kolmantena oli kirjojen ja aikakauslehtien
postittaminen paikallisosastoihin eli oman kirjaston luominen, edellyttäen, että osasto
oli tarpeeksi iso ja aktiivinen omatakseen oman keskustoimiston, jossa aineistoa pystyi
säilyttämään. Neljäntenä kohtana oli paikallisosaston puheenjohtajan tai sihteerin
lisääminen automaattisesti tiedotuslaitoksen materiaalipostituslistalle. Viidentenä
kohtana oli tiiviimpi yhteistyö keskushallituksen kanssa. Esimerkkinä tästä oli vasta
palkatun yhdistyksen järjestösihteerin ottaminen mukaan tiedotuslaitoksen
kenttähenkilökunnan tekemille maakuntamatkoille. Chapmanin mukaan osittain
tämän kohotetun avunannon seurauksena yhdistyksen yhteyteen perustettiin neljä
uutta paikallisosastoa helmi-maaliskuussa 1957.²⁷⁹

Kaikkiin uusi tiedotuspäällikkö ei tehnyt positiivista vaikutusta. Yhdistyksen
pitkäaikainen toiminnanjohtaja Bengt Broms sai Asla-johtajastipendin Yhdysvaltain
matkaa varten Helsingin suurlähetystön suosituksesta.²⁸⁰ Broms matkusti
Yhdysvaltoihin vuoden 1958 alussa kahdeksi kuukaudeksi, jonka aikana hän tapasi
USIA:n, Suomen suurlähetystön ja Yhdysvaltain ulkoministeriön edustajia ja tutustui
Yhdysvaltain kulttuuritarjontaan. Matkan aikana Broms kirjoitti artikkelisarjan
matkakokemuksistaan, jotka julkaistiin Uudessa Suomessa ja yhdistyksen omassa
Suomi-Finland-USA -lehdessä.²⁸¹ Kotiin päästyään Broms sai kutsun Chapmanin
puheille. Tiedotuspäällikkö ei pitänyt ollenkaan, että Broms oli kirjoittanut

²⁷⁹ SAY:n vuosikertomus 1957, KA.

²⁸⁰ Gilbert F. Austin State Departmentille: "Educational Exchange: Nomination of Mr. Bengt Broms for an
FY 1957 P.L. 265 Leader Grant in the field of Cultural Exchange" 26.4.1957. 511.60e3/4-2657. RG 59.
Decimal Files on Finland 1954–1959, Box 2173, NARA.

²⁸¹ SFU 7/1958, 7–9.

chicagolaisesta taksikuskista, joka oli joutunut rikollisten mukiloimaksi, koska ei ollut suostunut maksamaan vaadittuja suojelurahoja.²⁸²

Chapmanin näkökulmasta Broms oli pahasti mustamaalannut Yhdysvaltoja. Hänen näkökulmastaan Broms oli korkea-arvoinen Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen keskustoimiston edustaja, ja sitä kautta osa tiedotuslaitoksen kulttuuriohjelmaa. Chapmanin kulttuuriohjelman tulkinnassa painotettiin Yhdysvaltain positiivisia puolia. Negatiivisiksi mielletyt asiat tekivät ohjelmalle takapakkia. Ohjelman kulttuurinen "Amerikka" oli kiillotettu versio, josta ei haluttu tuoda esille negatiivisia puolia. Tapahtuma osoittaa, että Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimijat eivät olleet kirkassilmäisiä idealisteja vaan näkivät Yhdysvaltain monelta eri kantilta, ja olivat valmiita tuomaan tämän teksteissään esiin. Broms itse piti Chapmania mahtipontisena byrokraattina, jolla ei ollut hirveästi annettavaa tiedotuslaitoksen toiminnalle.²⁸³

²⁸² Broms 1986, 178–179.

²⁸³ Broms 1988, 179.

6. Johtopäätökset

Suomalais-amerikkalainen yhdistys tarjosi Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalle Suomessa valmiin verkoston mitä hyödyntää oman mission edistämässä. Yhdistyksen ympäri Suomea levittäytyneet paikallisosastot toimivat tiedotuslaitokselle sillanpääasemina sen toteuttaessa ohjelmansa viemistä maakuntiin. Tiedotuslaitos sijaitsi Helsingissä, joten se tavoitti parhaiten pääkaupunkiseudun ihmiset. Suomen haja-asutus ja etelään painottunut väestötiheys olivat noteerattu haasteina maasuunnitelmassa. Yhteistyö yhdistyksen kanssa oli keino taistella tätä haastetta vastaan.

Tiedotuslaitokselle oli tärkeää pystyä kertomaan "Amerikan tarinaa" ja vaikuttamaan suomalaisiin niin ettei toiminta näyttänyt vieraan vallan propagandakampanjalta. Tehdessään yhteistyötä Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen kanssa tiedotuslaitoksen toiminta naamioitui suomalaisten omaksi kulttuuritoiminnaksi, joten tiedotuslaitos sai tällä varjolla toteutettua hankkeita joita se ei itse olisi julkisesti voinut toteuttaa. Suomalais-amerikkalaiseen yhdistykseen liittynyt *Asla Alumni Association* oli erityisesti hyvä esimerkki tästä, sillä Suomeen palanneet stipendiaatit levittivät tietoa Yhdysvalloista ilman tiedotuslaitoksen näkyvää vaikutusta. AAA:n ollessa osa yksi yhdistyksen alajaosto, tiedotuslaitos pystyi helpommin koordinoimaan ja rahoittamaan stipendiaattien esitelmöintimatkoja paikallisosastoihin.

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toimijat olivat tiedotuslaitokselle hyviä valmiita kontakteja ja asiantuntijoita Suomessa. Jos tiedotuslaitos kaipasi suomalaista mielipidettä asioihin, sen oli helppo lähestyä heille tuttua yhdistyksen toimijaa. Asiaa helpotti se, että useat yhdistyksen toimijat olivat Suomessa yhteiskunnallisesti tunnettuja henkilöitä, joiden lehtikirjoitukset esimerkiksi keräsivät paljon suuremman yleisön kuin tiedotuslaitoksen suomalaisiin lehtiin saama materiaali. Näin tiedotuslaitos sai Yhdysvaltoja koskevaa materiaalia sellaisiin lehtiin, jotka eivät huolineet suoraan tiedotuslaitoksen välittämiä artikkeleita.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys itse halusi profiloitua julkisuudessa pelkäsi kulttuuri- ja ystävyysjärjestöksi. Yhdistys karsasti kaikenlaista poliittista toimintaa,

joten kaiken piti tapahtua kulttuurin ehdoilla. Tämä näkyi erityisen hyvin yhdistyksen toimiessa eurooppalaisessa kontekstissa CEAA:n piirissä. Puolueettomasta maasta tullut yhdistys ajoi eurooppalaisella tasolla maansa rooliin sopivaa epäpoliittista toimintaa CEAA:ssa. Suomessa taas yhdistys ei nähnyt yhteistyössään tiedotuslaitoksen kanssa poliittisuuden merkkejä. Yhteistyö tiedotuslaitoksen kanssa oli yhdistykselle normaalia kulttuuriyhdistyksen toimintaa.

Yhdysvaltain kulttuuriohjelman Suomen maasuunnitelman mukaan oli tärkeää, että Suomi ylläpiti kulttuuriset ja epäviralliset poliittiset yhteydet länteen. Suomalais-amerikkalainen yhdistys teki tässä oman osansa ottamalla vastaan amerikkalaisia vieraita. (Osa vieraista tuli Suomen ulkoasianministeriön kutsumina, joten yhdistys toimi näissä tapauksissa virallisesti vierailijan kutsujana ja isäntänä.) Ennen kaikkea yhdistys auttoi näissä tapauksissa valtiovaltaa ylläpitämään epävirallisia yhteyksiä länteen ja toimi näin tietämättään tiedotuslaitoksen maasuunnitelman mukaisesti.

Tiedotuslaitos lähetti yhdistyksen vieraiksi amerikkalaisia taiteilijoita ja luennoitsijoita tekemään Yhdysvaltain kulttuuria tutuksi Suomessa. Yhdistys itse käytti tiedotuslaitosta apuna etsiessään sopivia juhlavieraita tapahtumiinsa. Tiedotuslaitos yritti tukea yhdistyksen toimintaa näissä tapauksissa resurssiensa mukaan, mutta Suomen maantieteellisesti syrjä sijainti toi omat haasteensa vieraiden saamiselle. Suomeen oli helpompi saada sellaisia amerikkalaisia, jotka olivat jo valmiiksi kiertämässä Eurooppaa, kuin suoraan Yhdysvalloista Suomeen tulevia amerikkalaisia. Lisäksi on hyvä huomata, että vaikka Helsingissä toimiva Yhdysvaltain tiedotuslaitos otti tehtäväkseen hankkia yhdistykselle sopivia vieraita, eivät kaikki tiedotuslaitoksen ehdotukset menneet Washingtonin seulan läpi. Toiminta näyttäytyi kentältä välillä erilaiselta kuin Washingtonista katsottuna.

Suomalais-amerikkalainen yhdistys toimi tiedotuslaitoksen lähettämien vieraiden oppaana ja tukiverkostona. Tällä tavoin yhdistys sai tukea omalle kulttuuritoiminnalleen, mutta ennen kaikkea tiedotuslaitoksella oli luotettava kontakti Suomessa, joka mahdollisti vieraiden lähettämisen Yhdysvalloista. Yhdistys oli sekä tiedotuslaitoksen kulissi, että yhteistyökumppani, joka hoiti Suomen pään käytännön järjestelyt. Euroopan kiertueille lähteneiden taiteilijoiden ja luennoitsijoiden oli

helpompi lähteä Suomeen kun heille oli tiedossa selkeä kontakti johon tukeutua jos tilanne sitä vaati.

On hyvä myös huomioida, että kaikki amerikkalaiset vieraat eivät tulleet tiedotuslaitoksen lähettämänä, joten kaikki yhdistyksen vieraat eivät olleet tiedotuslaitoksen näkökulmasta kulttuuriohjelman edistäjiä. Pelkkä amerikkalaisuus ei aina riittänyt, vaan vieraalla oli oltava jotain positiivista ja mielenkiintoista annettavaa suomalaisille. Tiedotuslaitos piti onnistunutta henkilövierailua vaikutukseltaan suurempana kuin normaalia lehtikirjoitusta tai elokuvaesitystä. Tästä hyvänä esimerkkinä Neuvostoliiton esille nostama Yhdysvaltain rotukysymys, joihin tiedotuslaitos koki vastanneensa hyvin Bunchen, Dixonin ja Sampsonin vierailujen kautta.

1950-luvun puolivälin jälkeen Yhdysvaltain kulttuuriohjelman resurssit olivat kasvaneet. Suomessa tämä näkyi suurempana yhdistyksen tukemisena. Yhdistyksen toiminnan tukeminen otettiin selkeämmin mukaan tiedotuslaitoksen strategiaan. Tämä ilmeni ensiksi yhdistyksen kielikurssien sponsorointina. Kielikurssit olivat suhteellisen pientä toimintaa, ainakin verrattuna Brittien järjestämiin kursseihin, mutta ne olivat olennainen osa yhdistyksen toimintaa, joten niitä oli tärkeää tukea.

Tiedotuslaitoksen resurssien kasvun myötä kasvoi myös yhdistyksen paikallisosastojen merkitys Yhdysvaltain kulttuuriohjelmalle. Vuoden 1957 tiedotuslaitoksen kenttäohjelmassa yhdistys oli laskettu osaksi tiedotuslaitoksen maakuntaverkostoa ja otettu laajan ohjelmatuen piiriin. Tiedotuslaitoksen kasvaneet resurssit mahdollistivat laajemman paikallisosastojen tukemisen verrattuna 1950-luvun alun tilanteeseen. Tiedotuslaitos määritteli yhdistyksen tavoitteiden olleen samanlaiset kuin sillä itsellään, joten 1950-luvun lopulla voidaan nähdä yhdistyksen olleen olennainen osa Yhdysvaltain kulttuuriohjelmaa ja tiedotuslaitosta, joskin epävirallisesti.

Kulttuuriohjelman resurssien kasvu voidaan yhdistää Suomen ajautumiseen Neuvostoliiton rauhanomaisen rinnakkaiselon propagandan välineeksi. Samalla voidaan huomata kuinka kasvavat resurssit muuttivat tiedotuslaitoksen ideologiaa ja näkemystä propagandasta yhä mustavalkoisemmaksi. Henry F. Arnoldin ollessa

Helsingin tiedotuslaitoksen johdossa 1950-luvun alkupuolella kulttuuriohjelmassa painotettiin tasapuolista Amerikka-kuvaa, joka toi esiin myös Yhdysvaltain haittapuolia. 1950-luvun loppuun tultaessa tasapuolisuuden periaate oli kadonnut.

Vaikka Suomalais-amerikkalainen yhdistys näyttäytyi julkisuudessa epäpoliittisena kulttuurijärjestönä, oli siinä mukana tahoja, jotka näkivät yhdistyksen toiminnassa myös poliittisia tarkoitusperiä. Yhdistys edusti toiminnallaan kuitenkin läntistä ulottuvuutta, joka ei ollut virallisen Suomen politiikassa näkyvästi esillä. Keskushallituksessa ja valtuuskunnassa toimineille politiikan ja elinkeinoelämän edustajille yhdistys näyttäytyi hienovaraisena välineenä taistella kommunismia vastaan Suomessa tai keinona luoda kulttuurisuhteiden lisäksi taloudellisia kontakteja Yhdysvaltoihin. Valtuuskunnan jäsenten rahallinen tuki auttoi yhdistystä perustoiminnan ylläpitämisessä, ja täten edesauttoi kulttuuriohjelman jatkumista Suomessa.

Nämä kaikki seikat huomioon ottaen, voidaan huomata, että yhdistyksellä oli monta roolia. Ensiksi ja päällimmäiseksi yhdistys oli epäpoliittinen kulttuurijärjestö, joka järjesti kulttuuritapahtumia. Toiseksi yhdistys oli, osittain tietämättään, osa Yhdysvaltain tiedotuslaitoksen Suomeen suunnattua kulttuuriohjelmaa. Kolmanneksi yhdistys oli osalle sen omista toimijoista hienovarainen poliittinen väline, tavoitteiltaan lähellä tiedotuslaitosta, mutta kuitenkin suomalaisista lähtökohdista toimiva.

On hyvä huomioida, että Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen toiminta itsessään oli jo ilman tiedotuslaitoksen vaikutusta Yhdysvaltain kulttuuriohjelman mukaista. Mutta olisiko tiedotuslaitoksen toiminta Suomessa ollut samanlaista ilman yhdistystä? Tämän tutkimuksen perusteella voidaan huomata, että tiedotuslaitoksen toiminta olisi ollut huomattavasti vaikeampaa Suomessa ilman yhdistystä. Marek Fieldsin tutkimuksen yksi pääteeseistä tukee tätä, sillä hänen mukaansa Yhdysvaltain kulttuuriohjelman lehdistöosastolla oli verrattain vaikeaa toimia Suomessa, jossa lehdistön itsesensuuri vallitsi ja kansalaiset karsastivat kaikenlaista vieraan vallan propagandasävytteistä materiaalia. Sama suhtautuminen ilmenee tiedotuslaitoksen puolivuotisraporteista. Täten Yhdysvaltain kulttuuriohjelma joutui keskittymään enemmän muihin vaikuttamisen muotoihin, kuten filmien aggressiiviseen esittämiseen ja

henkilövieraiden maahan tuomiseen, jota se harrasti erityisesti yhdistyksen kanssa. Myös Suomessa julkaistu materiaali oli tämän takia enemmän neutraalia ja tosipohjaista kuvailua Yhdysvalloista, eikä samalla lailla aggressiivista neuvostovastaista materiaalia kuin mitä muissa maissa oli mahdollista julkaista.

Tämä kaikki huomioon ottaen, Suomalais-amerikkalainen yhdistys tarjosi tiedotuslaitokselle valmiin infrastruktuurin, jota hyödyntää ja rakentaa vuosikymmenen kuluessa, erityisesti muualle Suomeen sijoittuvan toiminnan yhteydessä. Suomen vaativassa ja hienovaraisessa tilanteessa, jossa kulttuuritoiminta ei saanut näyttäytyä liian näkyvänä, hyökkäävänä ja vieraan vallan toimintana, Suomalais-amerikkalainen yhdistys mahdollisti kulttuuriohjelman täysivaltaisen toteuttamisen.

Tämä tutkimus ei kerro kaikkea Yhdysvaltain kulttuuripropagandasta Suomessa 1950-luvun aikana, saati sitten kylmän sodan aikana. Selvää kuitenkin on tämän tutkimuksen perusteella, että tutkittaessa Yhdysvaltain propagandatoimia Suomessa kylmän sodan aikana, Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen sivuuttaminen ei käy päinsä. On myös muistettava, että kulttuuripropagandan tutkiminen on myös hyvin haastavaa, sillä ihmisten mielipiteiden muutoksista ei tallennu tietoa arkistoihin. Toisaalta yhä kasvava lähdeaineiston määrä salassapitomääräysten umpeutuessa Yhdysvalloissa, mahdollistaa Suomen kylmän sodan historian ja länsisuhteiden kokonaiskuvan täydentämisen uuden tutkimuksen muodossa.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

National Archives and Records Administration (NARA)

General Records of the Department of State (SD), Record Group (RG) 59

Decimal Files on Finland

United States Information Agency (USIA), Record Group (RG) 306

Country Project Correspondence

Country Project Files

Washington National Records Center (WNRC)

Records of the Foreign Service Posts of the Department of State (SD), Record Group (RG) 84

Helsinki Legation–Embassy. Classified General Records 1950–1952.

Kansallisarkisto (KA)

Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen arkisto, järjestämätön (SAY)

Vuosikertomukset 1943–1959

Keskushallituksen kokouspöytäkirjat 1943–1959

Keskushallituksen työvaliokunnan kokouspöytäkirjat 1943–1959

Keskushallituksen valtuuskunnan kokouspöytäkirjat 1943–1959

Leikekirja 1943–1959

Painetut lähteet

J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956, II osa. Blomstedt, Yrjö & Klinge, Matti (toim.)
WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva 1985.

Lehdistö

Helsingin Sanomat

Suomi-Finland-USA: Suomalais-amerikkalais yhdistyksen jäsenjulkaisu 1946–1959

Painamattomat opinnäytteet

FIELDS, MAREK: *Winning Finnish Hearts and Minds. British and American Propaganda and Cultural Diplomacy in Finland 1945–1962*. Lisensiaatintutkielma. Yleinen historia. Helsingin yliopisto 2009.

HEINONEN, VEERA: *Amerikan ystävät: suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen perustaminen osana rauhanopposition toimintaa jatkosodan Suomessa*. Pro gradu-tutkielma. Poliittinen historia. Helsingin yliopisto 1998.

Kirjallisuus

ARNDT, RICHARD T.: *The First Resort of Kings. American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Potomac Books: Washington D.C. 2005.

AUNESLUOMA, JUHANA: *Vapaakaupan tiellä. Suomen kaupp- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2011.

BERRY, R. MICHAEL: *American Foreign Policy and the Finnish Exception. Ideological Preferences and Wartime Realities*. Studia Historica 24: Helsinki 1987.

BROMS, BENGT: *Elämää sivusta sisältä sitoutumatta*. WSOY: Juva 1986.

CULL, NICHOLAS J.: *The Cold War and the United States Information Agency. American Propaganda and Public Diplomacy, 1945–1989*. Cambridge University Press: New York 2008.

FOUSEK, JOHN: *To Lead the Free World. American Nationalism and the Cultural Roots of the Cold War*. The University of North Carolina Press: Chapel Hill & London 2000.

HANHIMÄKI, JUSSI M.: *Rinnakkaiseloja patoamassa. Yhdysvallat ja Paasikiven linja 1948–1956*. Suomen Historiallinen Seura: Helsinki 1996.

HANHIMÄKI, JUSSI M.: *Scandinavia and the United States. An Insecure Friendship*. Twayne Publishers: New York 1997.

HIEDANNIEMI, BRITTA: *Kulttuuriin verhottua politiikkaa. Kansallissosialistisen Saksan kulttuuripropaganda Suomessa 1933-1940*. Otava: Helsinki 1980.

HIXSON, WALTER L.: *Parting the Curtain. Propaganda, Culture and Cold War 1945–1961*. St Martin's Griffin: New York 1997.

HIXSON, WALTER L.: *The Myth of American Diplomacy. National Identity and U.S. Foreign Policy*. Yale University Press: New Haven and London 2008.

JAKOBSON, MAX: *Veteen piirretty viiva. Havaintoja ja merkintöjä vuosilta 1953–1965*. Otava: Helsinki 1980.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *Just Rhetoric? The United Kingdom and the Question of Western Economic Aid to Finland, 1950–1962*. Teoksessa ELORANTA, JARI & OJALA, JARI (eds): *East-West Trade and the Cold War*. Jyväskylä Studies in Humanities: Jyväskylä 2005 A, 93–109.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *Private or National interest? British Foreign Economic Policy, Finland and the Cold War, 1950–1970*. Teoksessa AUNESLUOMA, JUHANA (ed.), *From War to Cold War – Anglo-Finnish Relations in the 20th Century*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2005 B, 160–180.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *Hitting Them Hard? Promoting British Export Interests in Finland, 1957–1972*. Commentationes Scientiarum Socialium 67: Helsinki 2006.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *Läpimurto. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2007 A.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *The First Wave of the Soviet Oil Offensive: The Anglo-American Alliance and the Flow of 'Red Oil' to Finland during the 1950s*. Business History, Vol. 49, No. 3, May 2007 B, 348–366.

JENSEN-ERIKSEN, NIKLAS: *A Stab in the Back? The British Government, the Paper Industry and the Nordic Threat, 1956–1972*. Contemporary British History. Vol. 22, No. 1, March 2008, 1–21.

KINNUNEN, KAISA: *Suomi-Neuvostoliito-Seuran historia 1944–1974*. Suomi-Venäjä-Seura ry: Jyväskylä 1998.

KRASKE, GARY E.: *Missionaries of the Book. The American Library Profession and the Origin of the United States Cultural Diplomacy*. Greenwood Press: Westport, Connecticut 1985.

KUISMA, MARKKU: *Kylmä sota, kuuma öljy. Neste, Suomi ja kaksi Eurooppaa 1948–1979*. WSOY: Porvoo 1997.

LESKINEN, JARI: *Tulevaisuuden turvaksi. Sotavahinkoyhdistyksen ja Irtaimiston sotavahinkoyhdistyksen sotavahinkovakuutustoiminta 1939–1954. Sotavahinkoyhdistyksen säätiö ja sotavahinkosäätiö 1954–2004*. Sotavahinkosäätiö: Jyväskylä 2004.

MAJANDER, MIKKO: *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus 1945–1954*. Otava: Helsinki 2007.

MANNINEN, OHTO & SALOKANGAS, RAIMO: *Eljas Erkko. Vaikenematon valtiomahti*. WSOY: Helsinki 2009.

MEINANDER, HENRIK: *Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle*. Schilds Kustannus Oy: Espoo 1999.

MEINANDER, HENRIK: *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohdat*. WSOY: Helsinki 2006.

NEVAKIVI, JUKKA: *Jatkosodasta nykypäivään 1944–1999*. Teoksessa JUSSILA, OSMO & HENTILÄ, SEPPO & NEVAKIVI, JUKKA: *Suomen poliittinen historia 1809–1999*. WSOY: Helsinki 2000, 207–350.

OSGOOD, KENNETH A.: *Hearts and Minds. The Unconventional Cold War*. Journal of Cold War Studies. Vol 4, No. 2, Spring 2002, 85-107.

OSGOOD, KENNETH A.: *Total Cold War. Eisenhower's Secret Battle at Home and Abroad*. University Press of Kansas: Kansas 2006.

PAAVONEN, TAPANI: *Finland's Road to Europe. Changes in institutional framework and economic policies*. Turun yliopisto. Poliittinen historia. Julkaisuja C:33. 1991 A.

PAAVONEN, TAPANI: *Finnish Foreign Trade Policy between East and the West in the post World War II era*. Turun yliopisto. Poliittinen historia. Julkaisuja C:38. 1991 B.

PAAVONEN, TAPANI: *Suomalaisen protektionismi viimeinen vaihe. Suomen ulkomaankauppa- ja integraatiopolitiikka 1945–1961*. Historiallisia Tutkimuksia 198. Suomen Historiallinen Seura: Helsinki 1998.

PAAVONEN, TAPANI: *Vapaakauppaintegraation kausi. Suomen suhde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2008.

POLVINEN, TUOMO: *Between East and West. Finland in international politics 1944–1947*. WSOY: Helsinki 1986.

RAUTKALLIO, HANNU: *Paasikivi vai Kekkonen. Suomi lännestä nähtynä 1945-1956*. Tammi: Helsinki 1990.

RAWNSLEY, GARY D.: *The Campaign of Truth: a Populist Propaganda*. Teoksessa RAWNSLEY, GARY D. (toim.): *Cold-War Propaganda in the 1950s*. Macmillan Press Ltd: Lontoo 1999.

ROSE, LISLE ABBOTT: *The Cold War Comes to Main Street. America in 1950*. University of Kansas: Lawrence 1999.

SAUNDERS, FRANCES STONOR: *Who Paid the Piper? The CIA and the Cultural Cold War*. Granta Books: London 1999. A.

SAUNDERS, FRANCES STONOR: *The Cultural Cold War. The CIA and the World of Arts and Letters*. The New Press: New York 1999. B.

SEDERGREN, JARI: *Filmiriita 1941–1944*. Lähikuva 3/1995 ja <http://sedis.blogspot.com/2005/09/filmiriita-1941-1944.html> . 1995.

SETÄLÄ, PÄIVI & SUVIKUMPU, LIISA: *Suomen Rooman-instituutti. Kansallinen suurprojekti*. Teoksessa SETÄLÄ, PÄIVI & SUVIKUMPU, LIISA & SIHVOLA, JUHA & KEINÄNEN, TIMO: *Villa Lante. Suomen Rooman-instituutti 1954–2004*. WSOY: Helsinki 2004, 18–201.

SOIKKANEN, TIMO: *Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella I. Kansainvälistymisen ja muutosvaatimusten paineessa 1956–1969*. Ulkoasiainministeriö: Hämeenlinna 2003.

WAGNLEITNER, REINHOLD: *Coca-Colonization and the Cold War. The Cultural Mission of the United States in Austria after the Second World War*. The University of North Carolina Press: Chapel Hill & London 1994.

VESIKANSA, JARKKO: *Salainen sisällissota. Työnantajien ja porvarien taistelu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa*. Otava: Helsinki 2004.

Internet-lähteet

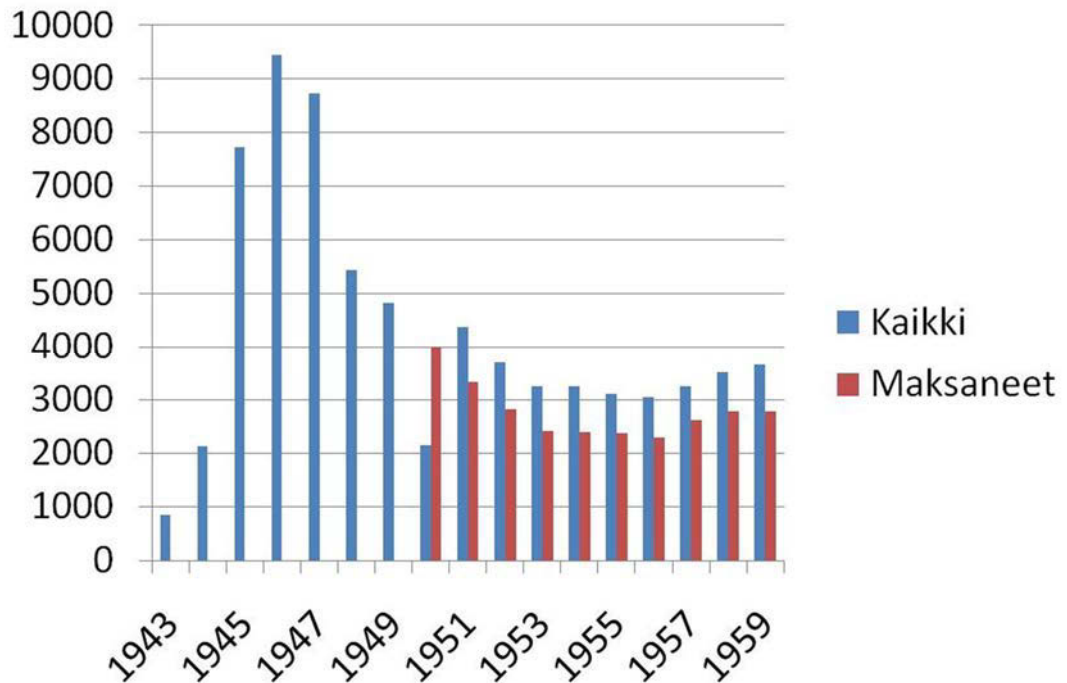
Kansallisbiografia:

Yrjö Kallinen (katsottu: 5.10.2010)

<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/763/>

Liitteet

Liite 1. Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen jäsenmäärä 1943–1959.

Kuvasta voidaan nähdä yhdistyksen jäsenmäärän kehitys 1950-luvulla. Vertailun vuoksi 1940-luvun tilanne on otettu mukaan. Vuoden 1950 koko jäsenmäärän tarkkoja lukuja ei ole tiedossa, mutta luku on mitä todennäköisimmin lähellä vuoden 1949 jäsenmäärää. Tiedotuslaitoksen ohjelmallinen panostus ja tuki yhdistykselle 1950-luvun loppupuolella on nähtävissä pienenä jäsenmäärän kasvuna.